KARA DERGİSİ SEÇKİSİ

Türkiye'de Anarşist Düşünce Tarihi Serisi 1

editör: Can Başkent

propaganda yayınları

KARA

TEKNOLOJİK ROMANTİZMİN ÖLÜMÜ

...VAŞI

...IL-İ REDDİYE'DEN ...EDD-İ TEMSİLİYE'YE

SAATİN TİRANLIĞI

Kara Dergisi Seçkisi
Türkiye'de Anarşist Düşünce Tarihi - 1

Editör: Can Başkent

Eylül 2011 - Birinci Baskı

ISBN No: 978-0-9868586-3-5 (pdf), 978-0-9868586-4-2 (ePub), 978-0-9868586-5-9 (mobi).

Dizgi: Propaganda Yayınları

Kapak: İç Mihrak Propaganda Tasarım Kolektifi

Düzelti: Burcu Karakaş

Propaganda Yayınları

www.propagandayayinlari.net

iletisim@propagandayayinlari.net

Can Başkent

www.canbaskent.net

can@canbaskent.net

Sunuş

Propaganda Yayınları olarak Kara Dergisi'ni canlandırmaktan, yarattığı entelektüel ve devrimci mirası gündeme getirmekten büyük gurur duyuyoruz. Ekim 1986'da çıkan ilk sayısıyla, Kara dergisi liberter ve anarşist düşüncenin bu topraklardaki tarihi açısından büyük, hem de çok büyük bir aşamadır.

Kara'nın önemini anlamak için her şeyden önce derginin yayınlandığı darbe sonrası dönemi anımsamak yeterli olacaktır. 1986 yıllarında, Türkiye'de bangır bangır anarşist ve liberter bir dergi yayınlamak, bu dergiyi dağıtmak ve yürütülen tartışmalarla bir çok radikal meseleyi politik gündeme taşımaya çalışmak, Kara'nın tarihsel başarılarından sadece bir kaçıdır. Belki bunlardan daha önemlisi, derginin yazar çeşitliliği ve belli bir anarşist 'fraksiyon'un yayını olmaya değil kapsayıcı bir şekilde anarşist tartışmaların çeşitliliğini sahiplenmeye çalışmasıdır. Bununla birlikte, eleştirel okurlar elbette fark edecektir, günümüzde okunduğunda dergideki kimi yazılar oldukça naif bulunabilir. Örneğin, yazılarda 'anarşist' yerine 'liberter', 'doğrudan eylem' yerine 'doğrudan etkinlik' sözlerinin kullanılması gibi… Özellikle bazı yazı ve tartışmalardaki provakatif dil ve üslup anarşist diskur için yadırgatıcı bulunabilir. Ama yine de, olumsuz görülebilecek tüm bu noktalar, Kara dergisi romantizmi içerisinde anarşist hareketin sağlam bir ilk adımı olarak görülebilir. Keza, dergi kendi özeleştirisini, bu seçkiye de kattığımız bir yazıda, 10. sayıda, sunuyor zaten.

Hemen belirtelim, seçkimiz tamamıyla subjektif bir bakış açısıyla derlenmiştir. Ancak, bu subjektivitenin tamamen tesadüfi olmamasına azami gayret gösterdik. Öncelikle, Kara'da yayınlanan çevirilere, grafiklere, şiir ve anlatılara yer vermedik. Sadece siyasi ve düşünsel yazıları seçtik. Öte yandan, 25 yıl önce yayınlanan bir dergide basılan makalelerin bir kısmının günümüze pek hitap etmediğini öngörmek zor değil. Bu bağlamda günümüzde anlamını yitiren kimi yazılara üzülerek yer veremedik. Dolayısıyla, aslında bakarsanız, dergide yayınlanan eserlerin çoğunu seçkimize alamadık.

Saklamaya gerek yok, malumunuzdur, bendenizin anarşizm anlayışı genelde oldukça ortodoks bulunur. Bunun nedenlerinden biri de, Kara ve A-Politika gibi dergilerin tedrisatıyla özgürlükçü düşünceleri öğrenmiş olmamdır. Bu manada, Kara'da dile getirilen, postmodernizmle zehirlenen anarşizmin hemen hemen karşıtı olan 'klasik' anarşizmin hala yeteri kadar zengin ve tutarlı olduğunu düşünüyorum. Bu manada, bu derlemedeki makalerin seçimi, benim bu anlattığım zihniyetimin de doğal bir yansıması olsa gerek. Dolayısıyla, bu seçkinin, günümüzde ve muhtemelen gelecekte de ihtiyacımızın olacağı klasik anarşizme sevimli bir göz kırpma olarak okunmasını salık veririm.

Kara'nın nostaljik romantizmini inkar etme lüksümüz yok. Çoğumuzun okuduğu ilk anarşist yayın, belki de sonraları keşfettiği tarihi bir eserdi Kara. Bazılarımızınsa 'anarşist' sözcüğünden önce, 'liberter' sözcüğünü öğrendiği bir yayın. Bu nedenle, Kara dergisi seçkisinin bizim için ayrı bir önemi var. Bunu, sadece Kara seçkisine özel olarak gerçekleştirdiğimiz röportajla da fark etmek mümkün. İlerleyen sayfalarda, Kara'nın 'sahibi ve yazıişleri müdürü' Ahmet Kurt'la yaptığımız bir röportajı okuyacaksınız.

Kara Dergisi Seçkisi, yayınlayacağımız bir serinin ilk kitabı. Propaganda Yayınları olarak, Türkiye'de Anarşist Düşünce Tarihi serisinde, bu toprakların ilk anarşist dergilerinden seçkiler yayınlamaya devam edeceğiz. Yayın programımızda Efendisiz, Ateş Hırsızı, Amargi ve A-Politika dergileri seçkileri de bulunmaktadır.

Propaganda Yayınları'na türlü türlü yardım eli uzatıldı bu derleme için. Bu yardımlara müteşekkir olduğumuzu belirtelim. Fark edilmiştir, Türkiye'de Anarşist Düşünce Serisi'nin kapak tasarımları İç Mihrak Propaganda Tasarım tarafından yapıldı. İç Mihrak kolektifi, benim bitmek bilmeyen isteklerime ve nazlarıma tahammül göstererek kapaklarımızı tasarladı. Burcu Karakaş da dizgi ve redaksiyonda bize yardım etti saatlerini monitör karşısında heba ederek. Nihayetinde, koca bir teşekkürü Kara dergisinin editörü Ahmet Kurt'a etmem gerekiyor. Arşivimizdeki eksik sayıları temin etmesi ve de röportajımıza zaman ayırması bizi ihya etti. Teşekkürler dostlar!

Ve şimdi, Propaganda Yayınları, ‘Türkiye’de Anarşist Düşünce Tarihi’ serisinin ilk kitabını iftiharla takdim eder: ilk sayısının 25. yıldönümünde bir Kara dergisi seçkisi!

Can Başkent

Ağustos 2011

Röportaj: Ahmet Kurt

Can Başkent: 1985'lerde bir grup anarşist olarak nasıl biraraya geldiniz? Literatürü nasıl edindiniz? Tüm bunlara binaen dergi fikri nasıl ortaya çıktı?

Ahmet Kurt: 12 Eylül darbesinin hemen ertesinde çeşitli politik vesilelerle tanışan ve Marksizmin kıyısına varmış 9 kişiydik. Orada burada karşılaşıp yaptığımız sohbetleri 1982 yılında düzenli bir hale getirip haftalık toplantılar, okumalar, tartışmalar yapmaya başladık. 1984 yılında Sokak Yayınları'nı kurduk, Sorel'in Marksizm'e eleştirel yaklaşımlar, Orwell'in Aslan ve Unicorn adlı kitaplarını bastık. Herkesin yabancı bir dil bilmesi şansımızdı; Karl Korsch, Otto Rühle, Andre Gorz derken Bakunin ve Kropotkin'e rastladık. İlk kaynağımız Boğaziçi Üniversitesi'nin kütüphanesiydi. 1936 İspanya devrimiyle karşılaştığımızda rengimiz belli olmuştu. Kendimizi anarşist olarak adlandırmaya başlamıştık. Ankara'dan 3 arkadaş geldi ve sayımız arttı, tartışmalar renklendi. Victor Serge ve Paul Avrich ve Kronstadt'ı keşfettik. Ida Mett'in Kronstadt 1921 isimli kitabını Ümit Altuğ'un kitap kadar etkileyici önsözüyle bastık. İspanya ile ilgili kitap basmaya niyetlenmiştik ki, dergi çıkaralım dedik. Bir zaman, kim okuyacak, kimin için çıkarıyoruz, çoğalmak, manipülasyon, dergicilik üzerinden politika tartışmaları yaptık ve dergiyi imzasız yazılarla bir grup dergisi olarak çıkardık. Avrupa'da kimler var diye bakınmaya başladık. CIRA (İsviçre de anarşist kütüphane ve arşiv)'ya ulaştık. O dönemde İsviçre'de MA! (Magazin Anarchist) dergisini çıkaran arkadaşlar ve CIRA'dan Marianne Enckell, her istediğimiz kitabı, dokümanı ve bir o kadar da İsviçre çikolatasını Kara'ya yolladı.

Allahaşkına, liberter sözü de nereden çıktı 1980'lerde?

Dergi çıkarken renkte bir sorun yoktu ama 'anarşi' kelimesinin kullanılmasında kafamız karışıktı. Trafik keşmekeşine 'trafik anarşisi', yumurtaya yapılan zamma 'yumurta anarşisi' , her türlü negatif olaya şu bu anarşisi denilen, darbecilerin dilinden yıllarca düşürmedikleri bir 'terör ve anarşi ortamı' gevezeliklerinin pek revaçta olduğu bir dönemdi. Soldan yeni

kopmuşuz, otorite, birey, tahakküm gibi konularda kendi çapımızda keşiflerde bulunuyoruz ama ‘halkımız ne der’ gibi bir kaygımız da var bir yandan. Bir de tırsıyoruz, hiçbir toplumsal şemsiyemiz yok. İllegal örgütlenmeye karşıyız, legal alanda polis anarşiye ne kadar tahammül gösterir bilemiyoruz. Liberter kelimesi sokaktaki insana hiçbir anlam ifade etmese de bizi de bir kadar korur diyerekten kendimizi yazılı alanda böyle adlandırdık.

İlk sayılarda bir çok isimsiz makale var. Bunların yasal sorumluluğu da malum sendeydi. Bu nedenle Kara’nın ya da senin başı hiç belaya girdi mi yasalarla?

Sadece ilk sayıda yazılar imzasız. Ondan sonraki 11 sayıda birkaç isim dışında takma isimler kullanıldı. Kendi iç anlaşmamız ise şöyleydi; yazıların yasal sorumluluğunu herkes kendi üstlenecek. Olay sadece sahip ve yazı işleri sorumlusuna kilitlenmeyecek, soruşturma olursa yazanın da ismi verilecek; kahramanlığa ihtiyaç yok. Derginin çıkışı geciktiğinde durum nedir diye kolaçan edildiysek bile başımız belaya girmedi.

Kara’yı ufak tefek aksamalar dışında ciddi ciddi her ay çıkarabilmişsiniz. Bu enerjiyi nereden buldunuz?

Birlikte dergi çıkarmaktan ziyade birlikte yuvarlanıyorduk. Her zaman cümbür cemaat olmasa da birlikte yiyip içip birlikte geziyorduk. Üç ev aynı semte taşınmıştık, dergi biraz da evlerde hazırlanıyordu. Ucundan kıyısından sol disiplinden de nasibimizi almış olmamızın da bir etkisi olmuştur herhalde.

Bazen Kara’yı romantik buluyorum epey. 24. yılında biraz unutulmuşa benziyor aslında. Ya sence?

24 yıl olmuş, unutulması anlaşılır. Ama o tarihte doğmuş kimi arkadaşlarımızın Kara'dan haberdar olduğunu biliyorum.

Kara’ya bugünlerde bakınca bir çok politik naiflik görüyoruz aslında. Bu, darbe sonrası bir dönemin yarattığı fetret devrinin bir ürünü mü, yoksa saf bir devrimci itki miydi?

Kara, bizim açımızdan anarşiden haberdar olma ve öğrenme süreciydi. Daha önceleri gördüğümüz örnek, dergi çıkarılır ve hareket bunun etrafında gelişir şeklindeydi. Asık suratlı devrimcilik anlayışını tiye aldığımızı düşünüyorum. Politika ciddi bir iş ya, belki bunu reddettiğinde naif gözüküyor hal ve tavır.

Kara'nın aslında oldukça çeşitli bir yazar kadrosu varmış. Ama şimdi bu isimlerin çoğu ortalıkta görünmüyor. İnsanların çoğu ununu eleyip, eleğini mi astı yoksa?

Ben, Ufuk, Tayfun, Besim buralardayız. Diğer arkadaşlardan bir kısmı anarşistleri izler, yani neler yaptıklarını bilmek ister, zaman zaman yanımıza gelir giderler. Herkesin bir kadar çetelesini tutmuş görünüyorum ama çoğundan haberim yok aslında.

Peki Kara'nın sosyalist sol üzerinde nasıl bir etkisi oldu sence?

Kara en kalabalık olduğu dönemde 30 kişi tarafından kotarılıyordu. Yazılar, çeviriler, tartışmalar, ucundan kıyısından başlayan mitingler çerçevesinde gelip giden arkadaşların sayısı bu kadardı. Dağıtımla 400- 500, Almanya 100, ücretsiz olarak yolladığımız cezaevlerinde 50-100, elden de 100 civarı dergi dağıtılıyordu. Ortada bir avuç anarşist, 800 kadar anarşist dergi satışı vardı. Sonraki dönemdeki anarşistlerin pek çoğu Marksizm'den bu tarafa gelmişti. Neyse ki artık politik ortamla doğrudan anarşiyle tanışan insanlar var.

Anarşist hareket yirmibeş yılda çok fazla yol aldı iyisiyle kötüsüyle. Eğer Kara'yı şimdi çıkarıyor olsaydınız, ilk sayısının kapak konusu ne olurdu?

Anarşist dergi anarşistlerin bitmez tükenmez kaşıntısı aslında. Kara, Mecmu-a biteli epey oldu. Dergi çıkalım sohbetleri sürüyor etrafta. Kara'da A'lar dairesiz gördüğünüz gibi. Şimdi olsa en azından hangisini daire içine alsak diye bir tartışmayla başlardık işe. Kara da lafımız genellikle Marksizm'e yönelikti çünkü toplumsal muhalefetin tek muhatabı onlardı o

vakte kadar. Şimdilerde bir kelamda bulunacaksak bunun kendimize yönelik olması daha anlamlı olur diye düşünüyorum.

Kara'nın özeleştirisi, hatta sonraları Ateş Hırsızı'nda sertçe eleştirileri yapılageldi. Senin o döneme baktığında gördüğün eksiklikler (ve belki de fazlalar) nedir?

Kara biraz da toplumsal anarşizm mi, yaşam tarzı anarşizm mi tartışmaları arasında sonlandı. Kara'dan sonra çıkan Efendisiz dergisi toplumsal demesek bile politik anarşizme doğru yönlenirken Kara'nın yapamadıkları üzerinden başladı söze. Bir geleneğin başlamasına da önayak oldu; senden öncekini gömerek kendini tanımlama geleneği. Bu daha sonraları farklı anarşist grupların kendi aidiyetlerini oluşturabilmek için bir nevi iç düşman oluşturma çabalarına kadar vardı. Sanal alemde hala devam ediyor. Belirli bir döneme bakıp eksik fazla lafı etmek bana zor geliyor. Çok eğlendik diyebilirim.

İnternet devrinde anarşist dergicilik sence öldü mü? Herkesin her şeyi 'bildiği' bir devirdeyiz sonuçta.

İnternet üzerinde bu işi pek güzel kotaran arkadaşlarımız var. Biz de bir ara düşündük ama çok zor geldi. Yani ben internette yayınlanan yazıların bir kısmını önce kağıda basıp okurken nasıl bu alanda söz söyleyebilirim ki. Kağıttan dergi beni heyecanlandırır. Her ikisine de ihtiyacımız var.

Propaganda Yayınları olarak, Türkiye'deki anarşist hareketin tarihçesini, çıkan eski, ama şimdi klasikleşmiş dergiler üzerinden günyüzüne çıkarmaya başladık. Bu serinin ilk kitabı Kara dergisi seçkisi. Sonrasında Efendisiz, Ateş Hırsızı, Amargi ve APolitika seçkisi hazırlayacağız ve kısa bir süre zarfında yayınlayacağız e-kitap olarak. Bu konuda ne düşünüyorsun?

Ne diyebilirim, elinize sağlık. Hepsini derli toplu bir arada görmek büyük kolaylık ve keyif.

Eklemek istediklerin veya es geçtiğimizi düşündüğün bir şeyler varsa, bunlar için son şansın!

Kara'da yer yer anarşinin tek bir tarzının olmadığını, anarko-sendikalizmden Dada'ya kadar geniş bir yelpazeyi barındırdığının lafını ederdik. O dönemde kendi aramızda belirginleşen net ayrımlarımız olmadı. Bugün anarşistler olarak geldiğimiz noktada birbirleriyle selamı sabahı kesmiş olan grupların olduğunu görüyoruz. İşin üzücü kısmı bunun politik bir görüş ya da yaşam tarzı ayrılığından kaynaklanmaması. Belki bu ülkede anarşi de tahakkümden bu kadar kendini sıyırmayı becerebiliyor. Ya da biraz daha zamana ihtiyacımız var; hazmetmek zaman alır.

Çok ama çok teşekkürler!

Sağol.

Sayı 1 - Ekim 1986

Kimin Barışı?
isimsiz

Çok eskiler barışlara yenenin adını verirlerdi: Pax Romanicum, Pax Ottomanıca gibi, onların kafasında 'barış' adı verilen durumun yenenin kurallarına göre yaşamak olduğu çok açıktı. İki üç savaşır, biri daha güçlüdür ve yener, o andan sonraki yaşamın kurallarını belirler, yani barış antlaşmaları yapılır.

Tüm bu antlaşmalar bu durumun açık ifadesidir. Hepsinde yenenin savaştan önceki isteklerinin, bazen de daha fazlasının diğer taraf tarafından yapılacağının taahhüt altına alındığı görülür. Tüm bu olayların ve belgelerin apaçıklığına rağmen bugün barış pek çok farklı dünya görüşünün söyleminde, yaşamı sürdürmenin ve etkin olmanın en gerekli durumlarından biri olarak ele alınır. Onun olanaklarından sonuna kadar (!) yararlanmaktan, hatta onun kurallarını kullanmaktan bahsedilir. Ama burada dikkatle üzerinde düşünülmesi gereken bir konu var: etkin olmak, kişinin kendi ya da topluluğun kendi tarafından seçilmemiş kuralları saptanmamış bir barış ortamında ne kadar mümkündür? Belki bu durumda etkin olabilmenin ilk adımı içinde bulunulan durumun reddi olur.

Yaşamaya başladığımızda, hatta daha önce bizim için pek çok şey belirlenmiştir. Ailemiz ne kadar özgür düşünceli olursa olsun, bizim yaşantımız hakkında vereceğimiz kararlara ne kadar karışmazsa karışmasın yaşam hepimiz için çok başka şeyler tarafından öylesi organize edilmiştir ki bu düzeyde baskı yapan bir ailenin çocuğu ile yapmayan bir ailenin çocuğunun yaşam biçimleri, önlerindenki seçenekler çok farklı değildir. Toplumsal sınıflamalar hazırdır: önce çocuk, genç, öğrenci gibi çıkar karşımıza ve memur, doktor, işçi, terzi vb olarak devam eder. İşsiz olmak, aylak olmak ya da hırsız benimsenmeyen, hoş görülmeyen şeylerdir.

Çünkü bunlar toplumsal yaşamın sunduğu nimetlerden (!) yararlanmazlar. Karnını doyurmak, giyinmek ya da kitap okuyabilmek, sevdiğin insanla birlikte olabilmek ya da çocuk sahibi olmak ancak kuralların içinde

davranıyorsan daha kolaydır. Peki nedir bu daha kolay olan: hayatiyetini sürdürmek mi, yoksa var olmak mı? Mahalle aralarında ayıcılar vardır, yanlarında burunlarına halka takılmış ayılar, ayıcının istelerine uydukları sürece hayatiyetlerini sürdürürler, akşam yemeklerini yerler, canları yakılmaz, bazen bir şeker bile yiyebilirler, yani ödüllendirilirler. İşte bu da ayıcının barışı. Peki bunlar şu dünya küresinde ayı denilenen sınıflama içinde sayılabilirler mi? Hayır onlar başka bir şeydir ya da başkalaşmış bir şey...

Dünyaya gelirken neler düşünüyorduk hatırlamıyorum ama, artık neler düşünebileceğimiz bellidir. Barınmak için eve, ev bulmak için paraya ihtiyacımız var. Kuşkusuz kimse bizi her sabah kolumuzdan tutup fabrikaya, büroya, tarlaya ya da daha başka işyerlerine götürmüyor. İsteyen balık tutmaya gidebilir, isteyen akşama dek uyuyabilir, ama paraya ihtiyacımız var...

Dilencileri benimsediği kadar bile benimsemez böylesi bir organizasyon hırsızları, işsizleri, aylakları. Kendini acındırmak hoş görülebilir, yalvarmak cevapsız bırakılmaz; ama bunu istiyorum deyip çekip almak affedilemez. İsteyebileceğin şeylerin sınırları ve istemenin de biçimleri vardır. Bir şeyleri eleştireceksen yolları bellidir. Öncelikle kim olduğun önemlidir, herkes eleştirilemez ve yine her şey eleştirilemez. İşte ne olduğumuzun farkına varmadan ağlayarak geldiğimiz bu dünyada yaşamak böyesi zordur, ama var olmak ‘bu sayılanların hiç biri değilim, ben BEN’im’ diyebilmek, ‘benim istediğim bu seçeneklerden hiç biri değil’ diyebilmek ve sonunda ‘BEN İSTİYORUM’ diyebilmek çok zordur. Buna yapabilenlerin başlarına hep bir şeyler gelir.

Böylesi seçilmemiş bir yaşam, böylesi saatlerini, günlerini, düşünce yeteneğini, sevgilerini kişiden koparıp alan bir yaşam. ‘Barış’ bu mudur? Ya da bu kimin barışı? Bgün kendi barışlarını sunanların yarın da kurallarını, nedenlerini saptadıkları kendi savaşlarını sunmaları zor mu? İkinci Dünya Savaşı’nda ölen altmış milyon kişinin kaçı neden öldüğünü biliyordu, bugün dünya yüzündeki altı milyar kişiden kaçı neden böyle yaşadığını biliyor... Varolma nedenleri bu ‘barış’ ortamı olanlar bunu çok iyi biliyor kuşkuusuz. Peki ya varolma nedenleri bu olmayanlar, onlar niye barış çığırtkanlığı yapıyor? İşte onlar ya canlı kalmanın her şeyden önemli

olduğunu düşünüyorlar, ya da gerçek durumlarını, bu barışın varolmalarının temel nedeni olduğunu gizlemeye çalışıyorlar.

Temsil-i Reddiyeden, Reddi Temsileye
isimsiz

Birey, planlanmış ve örgütlü ‘çağdaş’ dünyada hayatını idame ettirmek için pek çok zorunlu ve yapısal ilişkiye girer. Temsil ilişkisi bireysel erkin toplumsal yapılarla sistematik ilişkiye girmek üzere bir kuruma transferidir.

Temsil ilişkisi, bireyi, ‘sosyal’ hayat iç!nde çağrılabilir kılmak üzere genel isim ve kategoriler yaratır. Toplumsal işbölümüne dayandırılan bu genel isimler bireyin toplumsal aidiyetini oluşturur. Yaşanan sistem içinde bir bireyi adlandırma/çağırma mekanizmaları dışında özel ismiyle ‘Ali’ ya da ‘Ayşe’ olarak betimlemek tabii ki mümkündür. Ancak, toplumsal ilişkiler her bireye özel isminin ötesinde pek çok ‘genel isim’ takar. Birey, hayatını biyolojik olarak yeniden üretirken bile bu genel isimlere dahil olur, çünkü kendi dışında oluşturulmuş zorunlu toplumsal ilişkilerle yüzyüzedir. Neredeyse her tür edim kodlanmış ve hukuki, kültürel vs normlara göre disipline edilmiştir. Bu edimlerin etkin öğesi olduğunda birey, genelisimlerin sıradan bir nesnesi haline gelir. Karşıdan karşıya geçerken ‘yaya’, vücudu beklenen fonksiyonları yerine getiremediğinde ‘hasta', yasaları bilmediğinde ya da yok saydığında ‘sanık', karnını doyurmak için çalışırken ‘işçi’, ‘memur’ ya da bir tür 'ücretlidir.

Birey, örgütlü sermayenin ve sistemin dayattığı ça!ışma zorunluluğu karşısında emeğini satarken biricik aidiyeti ve ismi saymasa da ‘işçi’dir. Sermaye onu özel ismiyle dikkalt almaz. Sistem içinde sermaye ile ilişkiye geçmek için genel ismini kabullenmek ve buna denk düşen kurumca temsil edilmek durumundadır. Sermayenin tanımadığı ‘Ali' ya da ‘Ayşe' çalışıyor olmanın getirdiği sorunlar sözkonusu olduğunda, ‘işçi’ kimliğiyle dikkate alınır ve bu kimliğin temsili dolayımı ‘sendikası’ devreye girer.

Toplurnsal ilişkiler, bireyin sorunlarını kendi başına çözemeyecek kadar organik ve hiyerarşik olduğunda, birey kurumlar ve örgütler karşısında

kendisine sunulan genel isme boyun eğer. Bu genel isim birey kendini onunla anarak toplumsal ilişkiye girebildiğinde ve bireyliğini yoksadığında güç kazanır. Dünyanın bireyden çaldığı güç, güçsüz bireylerin benzerleriyle birlikte oluşturduğu temsili kurumda sınırları daralmış, özel bir alanda yeni bir ortalama güç olarak ortaya çıkar.

Temsili kurumlar bu anlamda bireyin devlet katında aczinin kabülü ve düzen içinde koleklif gücünün ifadesidir.

Temsili kurumların varlığı ve bireylerin adına devletle ilişkiye girmesi belli koşulları öngerektirir: Bireyin kişisel istemi dışında zorunda olduğunu hissettiği bir faaliyet ya da yaptırım sözkonusudur. Bu yaptırım toplumsal işbölümüne bağlı kriterlere göre sınıflandırılabilecek pek çok birey için geçerlidir. Örneğin boyu ve ağırlığı topIumdaki genel ortalamadan epey düşük olanlar 'çocuk' olarak adlandırılır. Bu adlandırma, kapitalist üretim tarzının ortaya çıkışıyla emeğin iş sürecindeki verimliliğine göre oturmuş bir kategori haline gelmiştir. 'Çocuk' adlandırmasının etkinliği toplumun bu kategoriye farklı toplumsal etkinlik alanları yaratmasıyla mümkündür. Kan bağlarıyla bağlı olduğu büyüklerin oluşturduğu 'aile', yetişkin olarak hayata alıştırıdığı 'okul', 'çocuk emeğine uygun iş' 'çocuk' çağrımasının toplumsal tabanını oluşturur. Bu kurum ve ilişkilerin olmadığı bir yerde 8 yaşındaki bir insan 'çocuk' diye çağrıldığında, kendisine seslenildiğini anlamayacaktır.

Çağırma mekanizmalarının temsili kurumlarla denk düşmesi çağrılan 'kitle'nin devlet ya da toplum karşısında talepkar olmalarını gerektirir. 'Genç' ve 'gençlik' üzerine egemen ve alternatif söylemler olsa da, bu kalabaIık kendi toplumsal aidiyetini sadece bu sıfatla tanımlamaya kalkmadıkça etkin temsili kurumlar ortaya çıkamaz. Ama, ne zaman, ki çağrılanlar isimlerini devlete karşı toplu talebin yolu olarak kullanırlar, o zaman temsili kurumlar, devletin göreli ya da mutlak kontrol işlevini yerine getirmesi için zorunlu hale gelir. Çalışanların temsili örgütleri bunun en karakteristik örneğidir. Varolan ilişkilerin kendisine verdiği ismi benimseyip ortak noktada talepkar olan işçiler, tarihin pek çok kesitinde temsili kurumlarını devlete dayatmışlardır. Tam bu noktada temsili olmayan mücadele örgütlerinin de varolabileceğini belirtmek gerek. Ancak sözkonusu birliğin ortaklığı bir toplumsal sıfat ise ('işçi', 'köylü', 'gençlik',

‘halk’ gibi) devlet bu sıfatı kurumsal bir kabuk içinde ‘sivil toplum’un ogelerinden biri haline getirmek için pek çok fırsata sahip olacaktır. Tarih bu tür genel sıfatların oluşturduğu birlikteliklerin devlet katında kutsanmış kurumlara dönüşmesinin ya da yeni bir devlet doğurmasının örnekleriyle doludur. Sendikalar ve politik partiler en çarpıcı örneklerdir. Oynanacak sahnenin ve dövüşülecek kurumsal yapının belli olduğu tüm durumlar devletin yararınadır.

Yöneten ve sömürenlerin orgütlü olduğu bir dünyada -ki bu örgütlülük temsili kurumlardan öte biza tihi devletin kendisidir- bireylerin en azından yönetilmeye ve sömürüye karşı ezilen ve kitleselleştirilen olarak ortak bir aidiyeti vardır. Bu ortak aidiyetin de varolan statüko içinde tanımlı olduğu açıktır.

Ancak, bu durum birliğinin bireylerin toplum karşısındaki tepki ve etkinliklerini temsili kurumlarda ol duğu gibi törpülemesi bir zorunluluk değildir. Genel isimlerin olduğu yerde, bireyin kendi istemlerinden feragat ederek temsil edildiği açıktır. Bir çalışan, ‘işçi’ olarak temsil edildiğinde toplumsal aidiyeti dışındaki bireyliği ya törpülenir ya da diğerleriyle birlikte ortalaması alınır. Oysa ‘işçi’, ‘baba’, ‘yurttaş’, ‘erkek’ diye çağrılabilen bu tek vücut tam da kendisini yok sayan bu isimler yerine kendi bireyliğini çağırabilir. İşte ancak ve ancak bu bireysel öz çağırmanın dışavurumunun kolektif bileşkesidir ki, tüm toplumsal aidiyet biçimlerini yadsırken, temsili kurumları da yadsıyarak özgürlüğünü kovalamaya başlar.

Teknolojik Romantizmin Ölümü
isimsiz

Bugünkü anlamıyla teknoloji kavramı, ‘rasyonellik’ kavramıyla ortak bir özgeçmişe sahip. Rasyonel karar verme süreci’nin toplumun tüm alanlarına yayılması ‘teknik gelişme’nin kurumsallaşmasına doğrudan bağlı. ‘Araçların organizasyonu’ ya da ‘alternatiflerden birini seçme’ diye tanımlanabilecek amaçlı-rasyonel etkinlik, hegamonyanın özgül bir biçimidir. Rasyonellik, doğa ya da toplum üzerinde bir tip hegamonyayı ima ederken, teknik kontrol ilişkiler ağını da kapsar. Rasyonel eylem tam da bu anlamda kontrölün gerçekleşme dolayımıdır. Yaşamın ‘rasyonelleşmesi’ bir biçimde hegemonyanın kurumsallaşmasıyla eşzamanlı gelişir.

Sürecin ‘teknik’ boyutu ise teknolojidir.

Kavram olarak ‘teknoloji’ ve bireylerln kafasındaki haliyle ‘teknokrat!k mantık’ pek çok yönüyle ideolojiktir. Bu ideolojinin kurucu öğeleri ise ‘metodik’ olmak, ‘bilimsel olmak’, ‘hesaplı’ olmaktır. Ama bu ‘norm’ların bir başka sıvası da toplumun ve/veya insanın kontrolüdür aynı zamanda. ‘Teknokrat’lar arasında yaygın kabul gören ‘teknoloji ürününün tarafsızlığı’ önermesi bile bir ideolojik dışavurumdur aslında. Çünkü kontrolün gerçekleşme dolayımları, teknolojik ürüne sonradan ya da dışardan dikilen yamalar olmayıp, bizzat ‘tekniğin harikaları’nın yapısında vardır. Son yılların masum devrimi ‘mikroelektronik patlama’ insan-insan ve insan-doğa ilişkilerini disipliner boyutunu rafine biçimlerle yeniden örgütlemiştir. Bu, tek başına kullanım biçiminden kaynaklanmamakta, bizzat aracın kendisi belli bir ilişki biçimini dayatmaktadır. Hiç kuşkusuz ilişkiler kullanılan dolayımdan bağımsız değildir, hatta dolayımın kendisidir. Bu ‘dil’ örneğinde de böyledır, ‘kompüter’ örneğinde de. Ve nasıl ‘söylemler dizgesi’ bir iktidar biçimiyse, ‘teknoloji’ de bir iktidar biçimlenişidir. Bu nedenle de teknoloji, toplumsal mücadelelerin hedeflerinden biri haline gelmektedir. Çözümün teknolojinin radikal bir dönüşümünde ya da ‘karar alma süreci’ne katılmada yattığı sanısı oynayacak yeni domino taşları aramaktadır.

Bugün, dünya üzerinde sağdan sola geniş bir yelpaze oluşturan ‘yönetim biçimleri’nin meşruluğunun temel bir öğesi, ister ‘kapitalist’, ister -tırnak içinde ‘sosyalist’ olsun, hepsinin, tebasına ‘bilimsel ve teknolojik gelişmeyi’ garanti etmesidir. Bu vaat, bireylerin kafasında ‘yaşam düzeyinin yükselebileceği’ biçimindeki kodlama ile yeniden üretilirken, teknolojik kontrol ağı gözlerden kaçabilmektedir. Oysa bugün, doğanın ve insanın kontrolü, teknoloji sayesinde değil, bizzat teknoloji olarak genişleyerek yeniden üretilmektedir.

Teknoloji, insanın özgür olmamasının rasyonel olduğunu ve bağımsız olmasının ‘teknik olarak’ imkansız olduğunu vaaz etmektedir. İnsanın bu ozgür olamama hali hiç de tek başına ‘politik’ olmayıp, sözümona ‘yaşam düzeyini yükselten’ ve ‘emeğin üretkenliğini arttıran’ tekniğin o göz kamaştırıcı mucizelerine boyun eğişinde yatmaktadır.

Teknoloji tarihi, insan organizmasının davranış sisteminin basit elemanlarını, teknik araçlar olarak yeniden yaratmak biçiminde de özetlenebilir. Kolların ve bacakların yerini elektrik motorları, gözlerin ve kulakların yerini kontrol mühendisliğinin geri besleme aygıtları (transducer'lar, sensor'lar) almakta ve yönetici organ beyinin fonksiyonlarını da bilgisayarlar üstlenmektedir. Bugünün ‘en ileri teknolojisi’ robotlar ve sibernetik de üretim sürecinde insanın tümüyle ikamesini gerçekleştirme yolundadır.

Peki, böylece insanın teknolojiye bağımlılığı azaltmakta, daha az çalışmakta, daha çok mu boş zamanı olmaktadır? Hiç de değil!

Teknolojik ilerleme -ilerleme lafı da yansız değildir ya, neyse- insan-insan ve insan-doğa iletişiminin zorunlu biçlmlerini ortadan kaldıramaz. Bugün, Sovyetler Birliği'nde, ev bilgisayarları vatandaşlar arası iletişimi arttıracağı ve ‘başka amaçlar için kullanabileceği’ korkusuyla yasaklanırken, öte yandan ABD'de aynı ‘masum’ teknolojik cihazın nasıl kullanılacağı daha üretiminin başında kodlanmakla, dev bir ‘yazılım’ (software) endüstrisiyle kullanım biçimi dayatılmaktadır.

Öte yandan, ‘okuma-yazmayı bilgisayardan öğrenen çocukların ülkesi’ Japonya'da, 5. kuşak kompüterlerin insan beyninin pek çok faaliyetini üstlenebilecek fonksiyonlarını geliştirebilmek için, akıl hastaları ve mahkumlar lobotomi ameliyatlarıyla ‘bitki’lere döndürülmektedir.

İnsanın ‘en modern teknoloji’ye bağımlılığının bu ‘vahşi’ yönü bir yana, teknolojinin bugünkü örgütleniş tarzının kendi içinde pek de o kadar rasyonel olmadığı da yeterince ilginçtir. Büyük Sahra'da kurulabilecek ve dünyanın enerji ihtiyacının yarısından fazlasını karşılayabilecek ‘temiz’ güneş reaktörleri projeleri, kapitalist üretim tarzının can alıcı sektörlerinden enerji ve petrokimyayı tehdit edebiieceği için geliştirilmemekte nükleer, termal ve petrol kökenli enerji yatırımlarına milyarlar yatırmak daha ‘rasyonel’ gelmektedir.

Bu noktada, kendi içinde dahi rasyonelliği tutturamayan bugünkü teknolojik örgütleniş tarzının gediklerini çimentoyla kapatmann, teknolojinin

sonuçlarına katlanmak istemeyen insanların sorunu olmadığını belirtmek gerek.

Ya şu silah endüstrisine ne demeli? Milyonlarca insanın ölüm kararını tek bir düğmeye bağlayan savaş teknolojisi, yeni nükleer başlıklı, uzaktan kumandalı, kıtalararası füzeler yerine, tüm nükleer silahları çikolataya çevirecek bir buluş gerçekleştirip dünyadaki çocuklara dağıtsa daha anlamlı bir adım atmış olacak.

Robotlar, peki robotlar insanlığı çalışma zorunluluğundan kurtarabilecek mi? İnsanlar günün istedikleri bir saatinde, ama sadece bir saatinde çalışıp, diğer zamanlarda istediklerini yapabilecek kadar özgür olacaklar mı?

Öncefikle, bugün, insanların hiç çalışmasalar da istediklerini yapmak konusunda pek de öyle özgür olmadıklarını söylemek gerek. Bu, tek başına ‘politik sistem' sorunu değil'. İnsanların 'boş zaman’ diye adlandırdıkları zaman dilimi boş değil aslında. Bugün gezegenimizde, korkunç derecede gelişmiş bir ‘boş zaman teknolojisi’ ve teknolojiyi besleyen yine dev bir ‘tüketim endüstrisi’ var. İnsanların çalışmaktan arta kalan zamanlarında ne yapacakları belli.

Gezmek, kitap okumak, içki içmek, hovardalık yapmak, televizyon seyretmek, sinemaya gitmek, resim yapmak, fotoğraf çekmek, spor yapmak, sırtüstü yatmak, uyumak vs. Bütün bu ‘tembellik biçimleri’, ‘çalışma zorunluluğu’ karşısında, ‘tembellik hakkı’ olarak savunulası biçimlerdir ama, o kadar da ‘özgür’ biçimler değildir. Eğlenmenin biçimleri ve mekanları bellidir: lunaparklar, meyhaneler, gece kulüpleri vs.

Dinlenmenin biçimleri ve mekanları da bellidir: plajlar, parklar, evinizin balkonu, rahat bir koltuk vs. İnsanın, ama her insanın yeteneklerini sonsuz derecede geliştirebileceğin ‘kafasına göre takılabileceği’ zamanlar, insanın yeteneklerinin, kafasının ve takılma biçiminin değişmesiyle ilgilidir. Bugün ‘yetenek’ denen şey, teknolojik örgütlenmenin dayattığı işbölümüyle tanımlıdır. Bugunün insanının kafası ideolojilerle doludur. 'Takılma biçimi’ ise bu ‘her soydan ve boyda ideolojinin öğütlediği davranışlarca biçimlendirilir.

O halde o androidlerin, insansı robotların yapıp yapabileceği, ya insanlan iş sürecinden koparıp, bir türlü çare bulunamayan işsizler ordusunun nüfusunu arttırmaktır, ya da onu iş sürecinde makinanın doğal uzantısı haline getirip yoketmektir. Yoksa insanların teknofojiden bağımsız, özgür bireyler haline gelmesini ‘teknik’ olarak mümkn kılamaz.

Teknolojinin bugünkü nimetlerinin yaşamı kolaylaştırdığı, insanın üzerine düşen yükü hafiflettiği önermesi de ayrı bir saflık ürünü. Sesten hızlı giden yolcu uçakları, filan yerle falan yer arasını şu kadar saate indiren trenler, metropolisleri baştanbaşa kateden metrolar vs., hepsi insanın yolculuk için harcadığı süreyi kısaltırken, ‘işine yetişme’ kaygısını pekiştirmektedir. Bu teknoloji harikalarının ‘şaşmaz tarifeleri’, günümüzün ‘rasyonel’ bireyinin ‘zamanlama’ problemini çözmeye yöneliktir.

İşine zamanında yetişen zamanının değerini pek iyi bilen rasyonellik anıtı, bir yandan modern teknolojinin ürünü ulaştırma araçlarına dua ederken, öte yandan işyerinde de ‘becerikli yeni eleman’ kompütere dua etmektedir. Öyle ya, şimdiye kadar düzenlenmesi günler alan dosyalar, işlenmesi haftaları bulan parçalar, kompüterler ya da nümerik kontrollü takım tezgahları sayesinde ve kompüter yardımlı üretimle (CAM-Computer aided manufacturing) tez elden bitivermektedir. Bitivermektedir ama, çalışma süresi dolmayınca kompüter yardımlı işlerin sonu yine gelmek bilmemektedir. Eski ‘kas yorgunluğu’nun yerini başka tür bir ‘beyin yorgunluğu’ almakta, göz bozuklukları ortaya çıkmakta, hatta bilgisayar ekranı karşısında uzun süre yoğun şekilde çalışma sonucunda baş ağrıları psikolojik rahatsıztıklar, mide bulantıları ve kusmalar görülmekte, hamile kadınlarda düşüklere bile rastlanabilmektedir. İşte teknolojik mucize!

Diyeceksiniz ki, böyle teknoloji yazıları çok yazıldı. ‘Sonuç olarak ne diyorsun? Alternatif teknoloji mi öneriyorsun, yoksa 19. yy.'daki Luddistler gibi makinaları mı parçalayalım?’

Hiçbir şey demiyorum sonuç olarak. Mesele de bu ya! Hele bir Armageddon yapılsın, Millenium’da buluşalım. O zaman konuşuruz.

Teknoloji Üzerine Bir Kaç Söz
isimsiz

Günümüzde değişim teorileri, ‘yeni toplum’ alternatifleri tartışıldığında teknoloji ister istemez ken dini başlıca tartışma sorunlarından biri olarak dayatıyor. En farklı ideolojik konumlanmalardan konuya benzer ya da gerçekte aynı yaklaşımlar alındığı gibi sadece ince farklara rastlamak mümkündür.

1960'lı yıllardan sonra, teknoloji ilerleme - refah şeklinde beliren klasik teknoloji savunusu artık eskisi gibi sürdürülemez hale gelmesine rağmen, yine de sorun tartışma gündemine getirildiği anda bir paradoksa giriliveriliyor. Ne insanIar, ne devletler, ne de toplumlar, teknik buluşların büyük ivmesi karşısında etkilenmeden durabiliyor. Ne de onun vaadettiği konfor, refah ve benzerlerine kulak tıkanabiliyor. Fakat öte yandan onun ürkütücü sonuçları, nükleer silahlar, çevre kirliliği, ‘yabancılaşma’ görmezlikten gelinebiliyor. Hele bir de artık tüm varlık sorunu ile karşı karşıya olduğumuzu düşününce sorular bu noktada doğrudan doğruya teknolojik tasarımın doğasına yönetmek zorunda.

Endüstrl devriminin başlarından, İkinci Dünya Savaşı'ndaki modern silahların toplu kıyımına rağmen, ancak yakın zamanlarda teknoloji mitosu ‘toplumsal ilerleme’, ‘iyi yaşam’ ve hatta ‘özgürlük’ gibi bir zamanlar kolayca içeriyor gibi göründüğü öğeleri içeremez oldu. İnsanın kendi yarattığı canavarın kurbanı olma sı tartışması popüler ve radikal düzeylerde gündeme gelmeye başladı.

Teknoloji savunusunun temel taşlarından birini oluşturan ‘iyi yaşam’ terimi eski Yunan'a, Aristo'ya kadar uzanıyor. Fakat terim Helenik kökenleriyle çok farklı anlamlar taşıyor bugün. Günümüzün maddi olarak etkin yaşam anlayışıyla gerek eski Yunan, gerekse ondan etkilenen anlayışlar arasında tekniğe bakıştan kaynaklanıyor bu farklar. Modern anlayışa göre teknik, yararlı bir nesneyi üretmek için gerekli harnmaddeleri, aletleri, makineleri ve diğer buluşları bir araya getirmek sorunu sadece. Günümüzde tekniğin değeri operasyonel süreçle, etkinlik, maliyet ve benzerleriyle ölçülüyor. Gerçekte ise maliyet, bütün diğer etkenlere göre teknik başarının değerlendirilmesinde ilk unsur. Fakat ‘eski’ anlayışta bu böyle değil, teknik; bu basit sözcük, çok daha karmaşık bir anlama sahip. Terim bu anlayışta toplumsal ve ahlaki bir bağlama oturuyor ve Aristo'nun cümleleri ile sorun

sadece bir kullanım-değerinin ‘nasıl’ üretildiği değil ama aynı zamanda niçin üretildiği sorunu. Bütün tasarım ve üretim süreci boyunca teknik, teknik etkinliğe ve aynı zamanda toplumsal ve ahlaki yapıya ışık tutan kavram.

‘Tekniğin kaynağı üretilende değil, üreticinin kendisindedir’.

Eski teknik kavramı, burada, tekniğin amacının ‘iyi yaşam’ kavramıyla, ancak gelişmiş bir özne olarak üreticiyi kapsadığında bir anlamı olduğunu vurguluyor. Oysa günümüzde tekniğinde odak noktası özneden nesneye, üreticiden üretilene, kısacası yaratıcıdan yaratılana kaymıştır. Modern endüstri dünyasında ‘niçin’ sorusu aykırı bir sorudur. Etkinlik, nicelik ve emek sürecinin yoğunluğudur modern endüstri dünyasını ilgilendiren.

Teknoloji tasarımının bu biçimi neredeyse istisnasız bir şekilde günümüzün status quo'cu ya da ‘dönüştürücü’ bütün kesimlerine hakim durumda. Üretici güçlerin geliştirilmesinden söz edilmektedir hala. Fakat hemen kimse ‘üretici güçlerin’ fazla gelişip gelişmediğini sormamaktadır bile.

Oysa modern endüstri konusundaki hakim görüş hala onun bir ‘şey’ olduğu ve doğru amaçlar
için kullanılabileceğidir. Ve insanlar teknoloji tasarımının belirli bir türünün yarattığı ve karşılaştığı ihtiyaçları giderilmezse ne olacağı konusunda, belki de en korkutucu kabusta olduğundan daha fazla korkmaktalar. Toplumlar, bu ihtiyaçların yaratılma ve karşılanması sürecinde etkinliklerine göre hiyerarşiye oturtuluyor, ileri topiumlar bu ihtiyaçlarla otoritelerini sürdürebiliyorlar.

Aslında, butün toplum kurucularının radikal tavır takınamayacağı kaygan ve tehlikeli bir alandır söz konusu olan. Modern endüstriden çok önce başlayan bir çok sorun bugün modern endüstri ve teknolojinin parlak damgası altında kendini göstermektedir. Varolan teknolojik tasarım aslında bizim toplum tasarımımızdan başka birşey de değildir. ‘Yabancılaşma’, ‘şeyleşme’, kitleleşme ve bireylerin kitleler dışında pek bir anlamı olmaması insanların sürekli acısı, modern endüstrinin bir sonucu değildir. Modern endüstri bu olguları güçlendiren, derinliğini arttıran bir etkendir ama hepsi değil. İnsanların kendilerini belirli biçimlerde örgütlemeleri idi

önemli olan. Anonim şirketin ortaya çıkışi belki de yüksek fırınlardan çok daha önemli bir buluştu.

Lewis Mumford'un çok açık olarak gösterdiği gibi tarihin ilk makineleri belki de ‘erken uygarlıkların’ anıtsal binalarını ortaya çıkaran, insan sürülerinden oluşturulmuş ‘mega-makinalar’ idi. Modern teknoloji, toplum halinde örgütlenmenin kurumsal tekniğinden çok farkli değildir ve belki de kökleri tam onun içinde yatmaktadır. Ruhban kurumları, beliren bürokrasi, daha sonra monarşiler ve düzenli ordular kurumsallaşmış otoriter bir tekniğin otoriter çekirdeğini oluşturdular.

Altyapı-üstyapı, ruh-madde vb.'den bir an kurtulabildiğinizde politik yapıların aletler ve makinalardan daha az teknik olmadığı ortaya çıkacaktır. Aksi takdirde deveyi gördüğu halde, deve tanımına sahip olmadığı için şaşkınlığa düşen adam rolünü sürdürmeye devam edilir. Politik, idari ve bürokratik, ekonomik mekanizmaların bir dev halinde örgütleyip bir arada tuttuğu bir makinadır toplum. Birbirini bir makinanın dişlileri gibi gerekseyen, kendi başına bir çok şey ifade edemeyecek ‘birim’ler halinde kurulmuştur bu nedenle. Bu nedenle bütün toplum kurucular, insanı tek olarak algılamaktansa, sınıf, ulus, kavim vb. içinde yoketmek istemekteler ve bütün toplum kurucularının radikalliklerinin ömrü kendi toplumlarını kurana kadardır. Yeni bir Mega-Makinanın insanların, doğrudan yönetimlerini, istedikleri işi istedikleri şekilde yapmalarını, hiyerarşik yapılar tarafından güdülmemelerini, kitle olmaktan çıkmasını sağlamasını beklemek, avuntudan başka ne olabillr ki?

Öte yandan, varolan ihtiyaçları ve giderilmelerini veri kabul eden herhangi bir anlayış ‘uygun’ teknolojiyi boşu boşuna arar durur, çünkü teknoloji bizim kendi şeyleşmemizle birlikte bir şeydir. Eğer bazı toplum kurucular gibi dünyanın büyük bir fabrika halinde örgütlenmesi istenmiyorsa belki de ilk sorun, hiyerarşiye ilişkin bütün öğretilenleri unutmaktır.

Çalışma
isimsiz

Çalışma günümüzün ‘kutsal’ kavramlanndan biri. İlköğretim sürecinden başlanır onurı kutsallığının öğretilmesine, çalışmayan utanmalıdır ve hemen kendine bir iş bulmalıdır. Mühendis, doktor, işçi, memur, çöpçü, kasap olarak nitelenebilmelidir, yaşamı ancak böyle anlam bulacaktır. Yaşamlarımız böyle ‘anlam’ bulur.

‘Yaşam etkinliktir’, evet öyledir ama ‘etkinlik’ sözcüğünün yerine başka bir sözcük kolayca yerleşmiştir bugün, iş. Yaşam iştir kısacası ve intihar günahtır.

Eski zanaatkar, ürettiği eserle övünen kundura zanaatkarı, kafes ustası, müzik aletleri ustası, çizmecibaşı, taş oyma ustası, hattat, eski, güzel ama ‘geri’ bir anıdır belleklerimizde. Onların yaşamlarının kopmaz bir parçası haline gelen zanaatları, ürettikleri eserle çok yönlü bütünleşmeleri, ‘aşılması gereken’ ve ‘aşılmış’ bir durağıdır tarihin. Oysa iş sürecinin bize dişarıdan bakması bizim onun, onun bizim dışımızda olması tarihin ‘zorunlu’ başka bir durağıdır.

Hiçbir zanaatkarın sabah evinin kapısinda karısını öpüp ‘ben işe gidiyorum’, ‘işe geç kaldım’ dediğini sanmıyorum. Ama bugün özneden çok bir nesne haline gelmiş üretici için bunlar gündelik konuşmalardır. Bununla da kalmaz, üreticinin karısı kocasına ya da tam tersi, ‘yaşamaya zaman ayır’ der. ‘İş’ vardır bir yanda ve yaşamak vardır, tatillerde ulaşabileceği düşünülen. O da bir türlü olmaz.

‘İş’ ve ‘çalışma’nın böylesi kavranılışında ‘iş arıyorum’ sözcükleri ‘yaşamak istiyorum’ sözcüklerine çevrilebilir kolaylıkla.

Ama; şu anda, çok daha geniş fakat mutlaka yapılacak olan ‘tarihin zorunlu durakları’ ile nitelenebilecek aşamalar ve ilerleme teorilerinin tartışmasını bir yana bırakalim; hemen her ‘dunya görüşü’ için bir zorunluluktur çalışma.

Fakat insanları karınca kolonisi olarak algılayıp ‘Japon Mucizesi’nin, Japonların gece 22'lere kadar
çalıştıkları için gerçekleştiğini, Türklerin en çok tatil yapan millet olduğunu anlatan ve çalışmayı

göklere çıkaran anlayışı bir kenara bıraksak bile, çalışmayı ‘zorunluluk’ olarak niteleyen yaklaşımlarda da bu anlayışlarındaki içtenliği bulmak zor olacaktır.

Marks, iş sürecindeki yabancılaşmayı anlatırken, hayli çarpıcı çözümlemeler, güzel betimlemeler yapar, Marksistler de, çalışmanın ‘kerhen’ yapılması olgusunu vurgularlar. Öte yandan konu uygulama alanında başka türlü çözülür, ‘çalışmayanların saflardan atılması’, kamplara sürülmesi ve çalışkan işçilerin nişanlar ve yurt dışı tatilleriyle ödüllendirilmesi gibi.

Soğukkanlı düşünüş tarzı, bütün davranışlarını bilime ya da rasyonaliteye adayan tarz, yaşadığımız her şeyin zorunluluk olduğu fikrine yatkındır. Bunu ona bugünün rasyonelliğinden çok geleceğin bilinemezliğine dayatır. Böylesi bir rasyonalite de en fazla zorunlu çalışmanın geçilecek bir aşama olduğu, bu aşamanın da daha fazla çalışmakla geçilebileceği ve birgün insanlarin yerine robotların çalışacağı düşüncesine varır. Fakat korkarız bugün piyano çalan robotlar olduğu gibi, çalışma üzerine böyle bir zihniyetle taburesine oturmuş balık avlayan bir robot ve fabrikada çalişan bir insan bile görmek mümkün olacaktır.

1793'te William Godwin ‘donanmalar ve saraylar yapmak için harcanan zaman olmasa insanlar günde 1.5 saat çalışarak yaşayabilirler’ diyor. Bunun rasyonel tarza bir şeyler söylemesi gerek. Donanmaları, nükleer füzeleri ve belki çok daha fazlasını zorunluluklar olarak gördüğümüzde çalışmanın musibetleri uzerine mızmızlanmaya hiç hakkımız yok. Ama insanlar bir şeyleri daha ba şından zorlamaktan vazgeçerlerse her şey, ama her şey zaten zorunluluktur. Bir şeyi yoksaymanın yolu onu kabul etmekten geçmiyor.

Tarihin zorunlu durakları teorisi bize torunlarımız için zorunlu çalışmanın olmadığı bir dünya hazırlamaktan bahsediyor. Ama unutuluyor ki torunlarımız bizim anlayışlarımızdan bağımsız değil ve biz varlığından bile emin olamayacağımız torunlanmız için mi bir vidaya, bir şaltere, bir daktilo tuşlarına vurma makinesine dönüyoruz bugün? Herhangi bir şeye tepki duyan insanlar, bu tepkilerini zamana bıraktıklarında sonsuza kadar ertelemiş oluyorlar aslında.

1847'de Marks, kapitalist toplumun giderek proletarya ve burjuvazi olarak iki sınıf halinde kutuplarda toplanacağını ileri sürmüştü. Kol emeğinin söz götürmez ağırlığıyla nitelenebilecek bu proletarya Marks'ın öngörüşündeki gibi oran olarak artmadı, aksine azaldı. Fakat ‘ayrıcalıklı’ ‘kafa emegi’ kategorisinin de hiyerarşik işbölümüne ve otoriter yapıya dayanan bir toplumsal örgütlenme tarafından ayrıcalıklı olmaktan çıkarılabileceği ortaya çıktı. Bugün artık sadece kol emeğine dayanan bir işbölümü, bant sistemi ya da fabrikanın, iş ve zorunlu çalışma kapsamına girmediği ortada. Günümüzde, işçiler, hizmetliler, büro görevlileri vb. birçok kategori girmekte zorunlu çalışmanın nesneleri arasına.

Şüphesiz işslzliğin bunca yaygın olduğu, işsizlik sigortası ve benzerlerinin olmadığı Türkiye'de zo runlu çalışmadan yakınmak lüks gelebilir kimilerine. Fakat işsiz bir çok insan için de, bu yakınma süreci hiç bitmemektedir, bunun yanısıra birçok toplum gibi Türk toplumunda da koskoca bir aylaklar kesimi var, tabi bu meslekler dünyasında o da bir meslek haline gelmiş, ama mesaisi belli değil hiç olmazsa.

Fakat aylaklık, aylağa süregiden bir durum olarak birden greve giren ya da bir rapor alarak mesai saatinde boş gezen birinin aldığı zevki ve coşkuyu vermeyecektir. O, adeta başka birine ait olan bir şeyi çalmanın ve bir tepkiyi dışa vurmanın hazzını duymaktadır.

Ama bunlar gibi kısmi olgular bir bütün olarak çalışmanın kutsallığı mithosunu etkisiz hale getirebilecek durumlar değildir. Çalışmanın bir hak değil, bir angarya olduğu, çalışma koşullarının iyileştirilmesi çabalarının her durumda angaryayı yüklenmenin kabul edilmesi olduğu, zorunlu çalışmanın ateşli savunucularının herkesin iş sahibi olmasından çok ‘işsiz’ kalmasından korktuğu bilinmelidir. Şüphesiz bir çalışmanın zorunlu olup olmadığının tek kıstası vardır, çalışana zorunlu gelip gelmediği. Fakat her durumda zorunlu çalışmanın esirlerinin, kendilerini çalıştıranlarla aynı ahlakı paylaşmaları onları hissettikleri zorunluluk duygusundan kurtaramayacaktır.

Grev, grev önemli bir araçtır, ama onun önemi çalışanların birlikte davranabilmelerinde ve bu ortak davranışları sırasında işten kurtuluşun

ortak hazzına varabilmelerindedir. Sendika, aynı gerekçelerle önemli olabilir ancak, yoksa serbest piyasada ücretlerin pazarlığını yapan sandukacıların elindeki bu haliyle değil. Bütün bu hareketler, çalışmaya olan hakim bakıştan kopulduğunda çok farklı sonuçlar ve çok farklı hareket ruhu doğuracaktır mutlaka.

Kişilerin tek tek gereksindiklerinden fazlasını üreten her toplum 'genelleşmiş bolluk toplumu'dur aslında. Bizim toplumumuz da öyledir ve hemen hemen bu bütün dünya için geçerlidir. Sorun kişilerin göç ilişkilerine dayanan uzlaşmalar üzerine toplumda hangi konumu tuttuklarındadır. Üretimin yetersizliği, üretici güçlerin gelişmesinin üretim ilişkileri tarafından engellenmesi değildir sorun. Sorun, yaşamı boyunca tanka gereksinim duymayacak bir adama tank, nükleer füze, belki dahası meşrubat makinesi vb. ürettirmektir.

Zorunlu çalışmanın bize kaybettirdikleri ve yokluğunun kazandıracakları, kendisini ancak ondan kurtulmaya çalışma sürecinde gösterebilir.

Ama herhangi bir zorunluluktan kurtuluş sürecinin; kimi insanlann kafasında zorunluluk olmadıkça koyundan farksız göründüğü için; insanların en 'temel' ihtiyaçlarını bile karşılayamayacakları bir duruma düşüreceğinden korkanlar, huzur içinde video seyredip tatil yapsınlar.

Sayı 2 - Kasım 1986

İşkence Bir Konudur, Sürer Gider
Osman Konur

Oldukça uzun bir süredir tartışılan, 'sergilenen', 'lanetlenen' ve son birkaç yıldır gündemden düşmeyen bir konudur işkence konusu. Öyle görünmektedir ki kimse, yasalar ve de hiçbir kurum işkenceden yana değildir. Ama yapılmamakta mıdır? Böylesi bir iddiaya kargalar bile güler.

Yapılmaktadır, yapıldı ve 'birileri' tarafından yapılacağa da benzer. İşkenceyi 'düşündüklerini yaşamanın' muhtemel bir sonucu olarak gayet iyi bilenler ve böyle bir şeyin varlığını tahayyül bile edemeyenler yanıdılar. İşkence karşısında 'yıkılan', 'kişiliği parçalanan'ları yuhalamamak gerektiğinde ve işkenceyi yenenleri alkışlamak gerektiğinde bugün hemen herkes (bazen olayın failleri bile) birleşebilir. Ama işkence haberlerinde, tartışmaya kaynaklık eden bağlamlarda öyle bazı noktalar var ki, zihniyet böyle giderse bu olaylar ve tartışmalar daha çok süreceğe benzer.

İşkence konusunda sağlıklı bir tartışmanın her şeyden önce netliğe kavuşturulması gereken iki boyutu var. Birincisi bu konunun artık klişeleşmiş olan ele alınış üslubu, ikincisi konunun değerlendirilişinde mihenk taşı yapılan kavramlar.

İşkence nedir? Bir söz vardı: Zürafayı tanımlamak zordur ama görünce hemen anlarsınız. Fakat bu anlayış toplumdan topluma değişmektedir. Bazı ülkelerde adamı bir metreye bir metre bir hücreye kapatsanız bunun 'kamuoyu'ndaki adı işkence olabilir. Bazılarında falaka bile 'baba dayağı' sayılır. Türkiye'de hergün yaşanan itip kakmaları, amirlerden patronlardan, slyaset adamlarından yenilen küfürleri bir yana bırakın, bir sorgulamada gözünüzün içine bin vatlık bir ampul de tutulsa, farelerle koyun koyuna da yatsanız bunlar 'işkence' sayılmayacaktır. Nasıl Ahmet Bey'le Ayşe Hanım'ın evliliği 'toplumumuzun medeni ve tarihsel hayatında' kayda değer bir 'olgu' olarak kabul edilmezse, hergün aynı makinenin önünde yamulmanız, seçimlerde, para bulan, örgüt kuran ve slze gösterilen seçeneklere kendinizi temsil ettirmek durumunda olmanız, otuzbin lira

parayla bir ay geçinmek zorunda kalmanız, işkence sayılmayacaktır. Kamuoyunda işkence, kişi üzerinde uygulanan dolaysız fizik zorun- o da belirli niceliği aşan- adıdır. Ve işkence zerine yazı yazan yazarlanmız, dergilerimiz, gazetelerimiz için, kamuoyumuz ve aydınımız için, yeterli olmaktadır bu tanım.

Falaka, elektrik, askı, artık bu herkesin bildiği yöntemlerdir işkencenin alamet-i farikaları. İnsanlar böyle bir ortamda birbirlerin 'o da işkence mi? Şu da var' demeye başlarlar rahatça. Genel işkence içinde özel işkence, binler ve milyonlarca insanın gözleri önüne serilir, onun kahramanları vah vahlarla seyredilir (bir sanat dalı ve meta haline gelmiştir artık) failleri de yuh yuhlanır.

Genel işkenceyi tanımadıgınızda, özel işkencenin sizin için ifade ettiği şey iyice sınırlı bir hale gelir. Tokat işkence değildir, elektrik işkencedir vb. zırvalamaları başlar.

İşkence böylece belirli aktor ve aktrisleri olan bir seyirlik haline gelir. Birileri birilerine yaparlar, bazen roller değişir, sürer gider. Önemli oian gözden kaçacaktır bu arada. O da işkenceyi doğuran zihniyettir. Sanılır ki, o zihniyet, o nerede olduğu bilinmeyen o karanlık yerde o karanlık kişi tarafından yapılan o karanlık iştir.

Oysa o okuldaki cetvel dayağından, sabah altıda kalkma zorunluluğuna kadar her yerde yaşamaktadır. İşkencenin verili tanımını kabul ettiğinlzde artık ilelebet 'kocakarılar gibi' ağıt yakmaya mahkumsunuz.

Ama bu genel kabul gormüş 'tanım' işkenceye karşı olan (herkes karşıdır) onu 'teşhir edenler' ta rafından önsel bir onay aldığı gibi, birçok yayın organı işkenceye karşı mücadele ettiğini ileri sürerek konuyu işkencenln zihniyetteki temeli olan kavramlarla tartışmaktadır.

İşkence -en geniş ve en dar anlamıyla- erk kavramından soyutlanarak ele alınamaz. Ama bugün o kadar dar ele alınmaktadır ki, birileri rahatlıkla 'kendi iktidarlarında' işkencenin olmayacağını söyleyebilirler. Üstelik o iktidarın kendisi işkence olsa bile. İşkence eleştirmenlerinin önemli bir kısmı için işkencenin kim tarafından yapıldığı, ne zaman yapıldığı

önemlidir. Kimisi Stalin tarafından yapılınca, kimisi Humeyni, kimisi de Hitler ya da Pinochet tarafından yapılınca eleştirir. Kimileri de Avrupa parlamenter demokrasileri temelinde gündelik hayatın rutin bir işkence haline geldiği bir ortamda ‘tarafsız’ olarak bütün bunları eleştirirler. Ama hepsinin dağarcığında ‘amaç her türlü aracı meşru kılar’ ilkesi hazır beklemektedir. Erk isteyenlerin ve erk sahiplerinin birinci düsturudur bu.

Bu nedenle işkenceyi erkin kavramlanyla tartışırlar. ‘Işkence yanlıştır’, ‘Işkence doğrudur' gibi. Ama istisnasız hepsi için ‘koşullar’, o kahrolası’koşullar’ belirleyecektir bu doğruluk ya da yanlışlığı.

‘Allah için’, ‘Millet ve devlet için’,’proletarya için’, yapılabilir onlara göre. Bunun onlarca örneğini görmedik mi? ‘Doğru’ ve ‘yanlış’ı belirleyecek hale bir gelsinler o zaman görülecek ve gösterilecektir bütün bunlar. Doğru ve yanlış her türünden erkin kavramlarıdır. İşkence doğru ya da yanlış değildir. İşkence çirkindir. Eğer ‘ahlak’ ‘bir yaşam estetiği’ ise işkence ahlaksızlıktır. Neden mi boyledir? İşkenceye karşı mücadele edenlere böyle geldlği için öyledir. O mücadele kendi ‘estetiğini’ yani kendi ‘ahlak’ını herhangi bir doğrudan destek almaya gerek duymadan kuracağı oluşturacağı için böyledir.

İşkence çirkindir, o, hiçbir araçlık özelliğiyle mazur gösterilemez. Çünkü araç dediklerimiz bugünün,
şimdinin, yaşamımızın ögeleridir. Onlar hiçbir nurlu gelecek için çirkinliğe teslim edilemez.

Bir Gün
Can Burak

Saatin çalmasıyla uyanırsın sabahları. Ya da dışarıdan gelen bir ses, belki de annenin dürtmesi; ama yataktan kalkarsın sonuçta. Sabahın kör olması gerekmez. Ama uyanırsın. Miskin miskin kalkarsın. İşe yetişmen gerekiyordur, aceleyle fırlarsın. Elini yüzünü yıkarsın. Yıkamak zorunda değilsin. Sabah kahvaltını edersin, her sabah etmen tabii ki gerekmez. Özel bir gün, tatil ya da bayram günü değilse dışarı çıkman muhtemel. Okul, iş, kahve, aylaklık ya da bir buluşma. Nedeni ne olursa olsun dışarı çıkarsın. Yaşadığımız toplumda işe gitmek için evden çıkar insanlar genellikle. Ve

yine genellikle sabahın erken saatlerine denk düşer bu çıkış. İstekslz olursun kapıdan adımını attığında, ama çıkman gerekir. Şöyle hissedersin: Para kazanmak zorundasındır. Fizlksel varlığını devam ettirebilmek ve dünya nimetlerinden az buçuk çöplenebilmek ancak para karşılığı yapılmaktadır. Yaşamak için para zorunlu. Bugün böyle. Dilenebilirsin, çalabilirsin ya da çalışırsın. Genellikle çalışılıyor. Daha doğrusu iş yapılıyor. Bilinen anlamda bir iş yapmayabilirsin. Ama dilenmek gibi, para kazanmak için yapılan tüm eylemler iştir.

Sözün kısası, sabah kalktıktan birkaç zaman sonra işyerinde bulursun kendini. Bu ‘birkaç za man’, senin gibi suratsız insanların, senin yaptığın gibi işe ulaşmak için geçirmek zorunda oldukları bir zamandır. Suratsızdırlar, zira kimse isteyerek işe gitmez. Elde zorunluluk var.

‘İşyeri’ diye tanımlanan bu mekana ulaştığında, başlarsın ‘çalışmaya’. Senin gibi yaptığı işle
uzaktan yakından ilgisi olmayan insanlarla birlikte vida sıkarsın; bordro tutarsın, simit satarsın, muhasebenin ilkelerini ezberlemeye çalışırsın. Yaptığın ‘üretim’ diye tanımlanır. Nedenini niçinini bilmen gerekmez, üretmen gerekir. Birisi için, devlet ya da toplum için üretmen gerektiği söylenir. Senin açından, o üretilenleri kullanabilmen için, adı geçen gereklilik, zorunluluktur artık. Çalışma eylemin var olan yapıda, zorunlu hale gelmiştir. İstediğin zaman ve istediğin kadar çalışamazsın. Belirlenen süreler içinde iş görmek durumundasındır ve karşılığında ‘bedelini’ alırsın. Değişik biçimlerde ya da miktarlarda olsa da aldığın şey sonuç olarak senin bedelindir, para olarak ifaden.

Bu mekandan çıktığında 24 saat olarak belirlerıen günün yarısını tamamlamış olursun. Eve ya da istediğin başka bir yere ulaşmak için, senin gibi bezgin insanların, senin yaptığın gibi, yine ‘birkaç zamanlık’ süreye katlanmaları gerekir. Bezgindirler, zira çalışmak zorunda olmak ya da zorunlu çalışma, öldürmese de süründürür. Bu belayı da atlattığında 24 saat olarak tanımlanan gün içersinde mekanik saat 20'yı gösterir. Bir günün 1/3'Iük süresini uyumak eylemine ayırdığında önunde kendine ayıracak 4 saatlik blr süren vardır. Ne yapacaksan, ne istiyorsan bu sürede yapacaksın. Sevmen, eğlenmen, başka insanlarla iletişim kurabilmen bu süre içinde gerçekleşecek. Bütün katlandıkların bu kadarcık süre için değil miydl?

Yaşa... Koskoca 4 saat. O pek yücelttiğin çağın gereklerine uy ve hızlı yaşa. Zira hayatın böyle 'blr gün'lerin toplamı. 50 yıllık bllinçli yaşamın içinde toplam 5 yılı aşmaz sana ait olabilecek süre. Aşmaz ya, istediğini de yapamazsın bu sürede. Yapacakların belirlenmlş ve sınırlanmıştır. Önündeki seçenekler sonsuz değildir. Televizyon seyredersin, kumar oynar ya da içki içersin, Eğlence biçimleri de öyle çok çeşitli değildir. Bu 4 saati kesip atamazsın başkaları için harcadığın zamandan. Kenetlenmiş blr yapıdan parçayı koparıp atmak, hem de tek başına, biraz zor. Yapı buna izin vermez.

Bu işkenceye neden katlanırsın? Zorunlu mu köleleşmen, yoksa istemeyi beceremeyen sen misin suçlu?

Vaftiz Töreni
Behlül Merdol

Siyasi mücadele/toplumsal hareket söz konusu olduğunda, birileri toplumsal yaşamın yeniden üretim sürecine çomak sokmaktan bahsedince önce kalabalıklar aranır; 'bir tip ortaklığı ve birliği olan'.

Bu birlik ve ortaklık pek çok şey olmuştur tarih boyunca. Hangi kalabalıgın toplumsal hareketin öznesi olabileceği verilidir. Bu kalabalığı birleştirebilecek ve onu çağırabilecek ideolojik sıva sonra yaratılır. İşte kalabalıklar için birkaç ideolojik birlik kipi: yaşananı ve/veya geçmişi açıklama biçimi, bireysel bağlanma biçimi, ekonomik ve/veya siyasi sömürü biçimi, gelecek kurgusu, ütopya. 'Birligi olanı belki 'özne tarih' yaratmıştır, belki de o kendini tartışma götürmez şekilde 'tarihin öznesi' kılmıştır, birlik kipli teorik kodlarla çağırarak kendini.'

Doğdugunda vaftiz törenine yetişip ona koydukları ismi kutsatmışlardır. Kendi isimlenememiştir, başkaları çağırdığınca isimlidir. Kendi ismini bilmediğini anlatır ustalar. Zaten kiliseler ve yaftiz törenleri bu yüzden varolagelmiştir. Üç-dört akıllı vaftiz papazı kulağına fısıldamalı ki olan'ın bilincine varsın.

Peki ya şimdi ne olacak? Burada vaftiz töreni bitmiş, misyonerler seneler önce gelmiş, ihtişamlı ya da mütevazi bir sürü mabed kurulu. Havariler kendilerince yazmışlar birlik kipinin imla kılavuzunu. Herbir köşede

değişik vaftiz törenleri yapılmış ve bitmiş; ortodoks rahipler, katolik papazlar ve niceleri onlara isimlerini fısıldadı bile.

‘Ne yapmalı?’ biz de vaftiz törenli yeni bir din mi türetsek, yoksa kutsal kitapları yakıp isimsizliğe mi yönelsek? Yeni doğana — yok yanlış oldu, isimlenmesi gerekene — ‘kendi kaderini tayin hakkı’ tanıyıp ismini mi seçtirsek? Seçemek de alternatif gerektirir ve hor alternatifi gösterecek kadar da çoğulcu olmalıyız; belki de yeni bir Türkçe sözluk yazabiliriz, bolca genel isimden oluşan — pardon enternasyonalist olmalıyız - her dilden.

- Hey senirı ismin ne?

- Ben genel isim seçemedim henüz kendime, kitaplar bitsin hele...

Ya da moda olduğu üzere, vaftiz törenine, ‘farklılığa yalnızca tahammül etmekle kalmayıp bunu 'gerçek bir demokrasi'nin önkoşulu olarak gören bir anlayışı somutlamak üzere’ mi başlasak?

Ama dil kısırdır bilirsiniz, isimler kendilerini her zaman açıklamaz, hele de onları pek çok akıl pek çok yerde dillendirince. İşte ansiklopediler ve alternatif ansiklopediler o zaman yazılır, isimler kodlanır.

İsimler ve nitelikler niye lazımdır? İlki çağırmak, ikincisi ne olduğunu bilip gard almak için. Kimseyi çağırmaya ve isim babalığı yapmaya niyetiniz ve her şeyin ne oluğunu bilmenin getirdigi iç güvene ihtiyacınız yoksa, isimle de işiniz yok, nitelemeyle de.

Şimdiye dek çokça kutsal kitap yazıldı, biz okuyucu olmayı kabul ediyoruz, çokça da vaftiz töreni yapıldı. Bizim şaraba batırılmış ekmege karnımız tok, isimsiz kalmayı yeğliyoruz.

Sayı 3 - Aralık 1986

Tenya Olman Bir Seçenek
Can Burak

Fazla seçenek yok. Ya isteyeceksin yaşamı ya da geberip gideceksin.

İlk rastladığın insana, şu yaşadıklarından hoşnut olup olmadığını sorsan, ihtimal ki ‘hayır’ yanıtını alırsın. Bunu sadece sorduğun soruya cevap olarak der. Aslında soysuz, hayır demesini bilmez. Hele yaşı kırkın üstündeyse bu, hiç bilmiyor demektir. O zaman tasarruflarında serbestsin. Kuşkusuz haksız olmayacaksın. Bunca yıldır, daha doğrusu yaşamının bunca uzun bir zamanı berbat bir yaşama katlanan buna da katlanır.

Doğarken duymadığı korkuyu, yaşarken duyar soysuz. Ona böyle öğretilmiştir. Törpülemiştir bu toplum onu. Törputemiştir ve birilerinin istediği gibi eğitmiştir ama tek suçlu da o değildir. Köle gibi yaşamak zorunda bırakılabilirsin, lakin istemiyorsan kimse sana köle ruhunu aşılayamaz. Direnmek öğrenilmez.

Kimsenin beş kuruş değer biçmediği yaşamına kendi de değer vermez. Kısacık yaşam süresi içinde tenya gibi yaşamaktan daha fazla birşey yapabileceğine aklı ermez kot kafanın. İstememek tam bir kot kafalıktır.

Bekler. Ondan istenmesini bekler. İstenileni yapar. Başkası için yapar ne yaparsa, başka ve maddi şeyler için. Ya da tanrısı için. Hayatının onda dokuzu çalışmakla geçer de, önüne atılan bir tutam çöpe eyvallah der. Hadi en fazla çöpün miktarını arttırmakla uğraşır. Çöplenmemeyi istemez.

İstemez, çünkü ‘hayır’ deme yürekliliğini gösteremez. Bin katlı yapılar, her köşe başına otomatlar, katmer katmer tuvalet kağıtları, sonsuz süratli taşıtlar yapmasını becerir de, bunu beceremez. Konforu düşünür ve ister de, onurlu bir yaşamı düşünmez. Konfora bedel öder, onura bedel ödemekten korkar. Bunca soysuzluk içinde üstelik bu yaptıklarıyla da övünür. Sadece kendi cinsine karşı olsa iyi, hayvanlara karşı da övünür. Hayvanlar alet yapamaz. Böyle ayırır kendini onlardan. İyi ki yapamıyorlar. İnsanoğlu yaptı!

Burnumuzun direğini kıran koku onun eseri. Kedi pisliğini örter, denize dökmek kolay gelir insana. Sonra gidip içinde yüzer keyifle. Kalkar da ‘tatil’ der bunun adına, yarattığı bunca pisliğin tadını almaya çalışmasına. Alet yapmak iyi de, ahlaksızlık pek
övünülesi bir şey değil. Övünecek bahaneler yaratmak insana özgü.

‘Hayır’ demesini bilmeyen, önune atılan çöp için kardeşini bile keser. Gebertip gitmek bunun adı. Seni kullanmalarına, yaşamına bugün müdahale etmelerine katlanmak, geberip gitmenin dik alası.

Tenya olmak bir seçenek,

Bütün bunlar o, 'hayır’ demesini bilmeze. Hayatını sürdürmek uğruna köle gibi yaşamayı seçene. Kader diyerek ya da yaşanması zorunlu bir aşama olarak görerek, bugünü, yaşanan anı terkedene. Mutlu gelecek adına bugünden kaçan istemeyi bilmeze.

Yaşamak için bağırsak gerekmez. Bağırsaklar tenyaların yeri. Pislikten kurtulmak için ‘hayır’ diyebilmek gerekir istemediğine. Yarın, öbürgün ya da belirsiz bir zamana ertelenmez istemler. Değer veriyorsan yaşamına, coşkuyla dile getirmelisin onları. Tedirginlik duymadan, köleleşmeden ve birlikte koparılıp alınır geçmiş, bugün ve gelecek.

Yaşamı istemek bir diğer seçenek. Ya da geberip gitmek.

Akıllanmayalım
Figen Çeşmeli

Bazen ne kadar anlamsız şeylerle dolu geçiyor hayatımız. Neleri dert ediyoruz, nelere seviniyoruzı

Kimbilir, istemeye istemeye gittiğimiz okulda ya da işte ne kadar çok zamanımız geçmiştir. Bir yandan ‘para önemsizdir’ derken, kimbilir ne çok hesap yapmışızdır paramızı denkleştirebilmek için. Kaç kere koşmuşuzdur tıklım tıklım geçen otobüsü yakalamak için ve kaç kere hayıflanmışızdır tüm çabalarımıza rağmen binemediğimize. Bu kadarla da bitmiyor, insanların yargıları, birçok ortamda uymak zorunda kaldığımız kurallar ve

daha bir sürü şey ne çok meşgul etmiştir kafamızı kimbilir. Ya zavallı yeteneklerimiz, bir çoğumuz onları da kurban etmiştir toplumun katı rasyonalitesine.

Sonu hiç bir yere varmayan uzun tartışmalarla ne çok vakit öldurmüşüzdür kahve köşelerinde; ve ne çok uğraşmışızdır karşımızdakini köşeye kıstırabilmek için, bunu bir gurur meselesi yaparak.

Eğer buysa istediğimiz, hiç zor değil.

Diyelim ki çok bilgiliyiz ve karşımızda kimse dayanamıyor, hemen susturuveriyoruz; peki ne oldu şimdi?

Sanki sonsuza dek yaşayacakmışçasına, yaşamanın önemini ve anlamının farkına varmaksızın geçiyor günlerimiz. Oysa yaşam değerli, o kadar değerli ki ölmek zamanı geldiğinde, feda edebileceğimiz tek şeyimiz yaşamımızdır.

Onun yerini başka hiçbir şey tutamaz. O zaman ya ölümü seçeriz, ya da yaşamımızı sürdürme uğruna yaşama nedenimiz olan şeyleri feda ederiz. Eğer ikinci yolu seçmişsek onursuz bir yaşamı tercih etmişiz demektir.

Sorun uzun, rahat ve huzurlu bir yaşam sürdürebilmeyi değil, onurlu yaşamayı becerebilmek. Ölmek zamanı gelene kadar ona sımsıkı sarılmak ve ‘bu benim yaşamım, istediğim gibi yaşadım’ diyebilmek.

Belki de, bu monotonluğun bu rasyonalitenin, bu donukluğun sınırları dışına çıkmakla, yaşamı
mızı hareketli kılmakla başlamalı işe.

Bu hiç kolay değil. Çoğu zaman belirli davranış kalıplarını aşamıyoruz, önce düşünüp sonra davranıyoruz. Öyle her içinden geleni, her aklına eseni yaparsan deli derler adama. Keşke herkes biraz deli olabilse. Akıllı insanlar ürkütmüyor mu sizi? Daha fazla para kazanmak, daha rahat yaşamak, daha saygın bir kişi olabilmek, daha önemli mevkilere gelebilmek hep akıllı insanların istemleri değil mi?

Tabii ki her şeyin olduğu gibi bu istemlerin de bir bedeli vardır.

Bunlara ulaşmak için önce kendini yok etmek gerekir. Biz uğraşmayalım böyle şeylerle, zaten aklımız da ermez. Başka hiçbir kaygı, özgürlük kaygımızı alt edemesin. Desinler ki, 'bu adam tekin değil, ne yapacağı belli ofmaz'. Ne yapacağımızın belli olmaması belli olmasından daha iyi değil mi? Belli olmasın ki her yaptığımız şeyle biraz daha şaşırtalım akıllı insanları.

Bütün Programlar İnsansızdır
Kemal Demir

Bizde ve dünyada 'kurtuluş' teorileri bilimsel olmaktan kurtulamadılar. Hepimiz biliriz ki bu nedenle Türkiye'de geçmiş yıllarda bol bol yan sosyolog, yarı tarihçi toplum mühendisleri yetişmiştir.

Çoğu zaman da, iyi niyet ve radikal coşkularla başlayan 'sosyo-ekonomik' durum çözümlemeleri, buralardan çıkarılan devrim stratejileri, çıkılmaz bir teorisizm çukuruna yuvarlamıştır insanları.

Yaygın kanıya göre devrimler programlarla gerçekleşen şeylerdir. Bu programlar da, devrim 'yapılacak' ülkelerin tarihinin, sosyo-ekonomik koşullarının incelenmesinden çıkacaktır. Buradan kalkarak ülke kapitalist mi, feodal, yarı-feodal mi, geçmiş ATÜT müydü başka bir şey miydi, bugün kapitalizmin krizleri kısa dalga mı, orta dalga mı, uzun dalga mı tartışmaları yürütulür.

Tartışma gelişecektir, parçayı anlamak için bütün kavranılmalıdır, ülke yetmez dünya, dünya da yetmeyecektir evren kavranılmalıdır. Devrim için ülke tahlilinde anlaşmak, dünya tahlilinde birleşmek ve de ortak bir 'felsefe'ye sahip olmak gereklidir.

Bu anlaşma, bu 'birlik' gerçekleştiğinde artık fetih için bir program gereklidir. Bir programın, program olması için, çok şey gerekmez.Tahliller bellidir, bunlar eli kalem tutan birileri tarafından yazılır ve sunulurlar. 'Doğru' bir programın 'doğru' olması için de çok şey gerekmez, 'nesnel' olması 'somut durumun somut tahliline' dayanması yeter. Nasıl olsa bugün

onu desteklemeyen ‘kitleler’ yarın kazanılacak, kazanılmazsa ‘kitlelerin’ ve programları yazanların başlarına türlü musibetler gelecektir. Sorun önderlik sorunudur, önderliğin de birinci koşulu ‘doğru’ programdan geçer. Merak ediyorum bir bilgisayara Türkiye üzerine yazılmış tarih, ekonomi ve sosyoloji tezleri programlansa bu türden kaç tane program seçeneği yumurtlardı.

Artık ülke biliniyor, dünya ve evren biliniyor, çünkü program var. Bir sorunla karşılaştığınızda programınız konuşacaktır, çapraşık bir durumda mısınız, programınız gündeme girecektir, yenildiniz mi ya teknik arıza diyeceksiniz ya da yeni bir program yazabilirsiniz. Ama sakın programsız konuşmayın, bir süre sonra zaten bırakacaksınız konuşmayı, programınız konuşacaktır. Azami program, asgari program, geçiş programı, UDD (Ulusal Demokratik Devrim), MDD (Milli Demokratik Devrim), DHD (Demokratik Halk Devrimi), UDHD (Ulusal Demokratik Halk Devrimi) bütün bunlar çizsin yolunuzu.

Oysa ne insanlar ‘ülkedeki dışa bağımlı kapltalizme’ son vermek için devrimci olur, ne de devrimler sonsuz çeşitlemeye girebilecek yukarıdaki devrim türlerini gerçekleştirebilmek için patlak verirler. Sonsuz çeşitlilikteki insanlar bazı şeyleri istediklerinden ve bazı şeyleri istemediklerinden devrimci olurlar.

Sefalete karşı çıkar biri, tutsaklığa, otoriteye, ‘kadın’ olmaya, ‘erkek’ olmaya teknolojiye, çalışmaya, eğitime karşı çıkar öteki. Buralardan başlar başkaldırı, demokrasi, kapitalizm, sosyalizm gibi so yut tını vermez kavramlardan değil. Programlı bir kafa için bir şeylere karşı olmak ve başka birşeyler istemek yetmeyecektir, bütün bu yapılanlar başka, daha üstün, daha kapsayıcı bir şey adına yapılmalıdır. Baskıya karşı çıkıyorsanız istediğinizin adı ya demokrasi ya da ‘sosyalizm’ olmalıdır. Oysa karşı çıkışın özgün enerjisi gömülecektir belki de böyle yapıldığında, olsun programlı olalım.

Bir metindir program denilen, kitapların sayfalarından zuhur eder kendisi. Ama bir kere ortaya konduğunda artık bi metin olmaktan şıkar. Etkisine aldığı insanlan çaresiz bırakan bir dizge haline gelir. En haşarı asiyi ruhsuz bir bürokrata çevirmeyi başaran programlar vardır.

Oysa korkunç bir yaratıcıdır insan.Yaratım enerjisiyle dopdolu, kağıtlara ve kitaplara sığmayacak, teorilerce önceden görülemeyecek atılımların yaratıcısıdır. Ve her yaratım bir sanattır, her sanat da imbikten geçirilmiş bir birikimin belki de sonradan o birikimle ilişkisi bile kurulamayacak kendiliğinden patlak veren ürünüdür. ‘Şimdi empresyonist bir tablo yaratacağım’ diyerek tuvalin başına oturan bir ressam ayvayı yemiştir, bırakın fırçası özgürce dolaşsın. Devrimci için de aynıdır durum, baskı yok edilirken yaratılır baskısızlık, sefalet yok edilirken doğacaktır belki de ‘bolluk’. Demokrasiyi yaratmak için baskıya karşı dövüşmek, baskıyı yok etmek için demokrasi yaratmaya çalışmak kadar saçmadır. Fırçanız özgürce dolaştığında demokrasiden daha başka, daha ‘güzel' bir şey yaratamayacağını nereden biliyoruz.

Yeniyi yaratmak için yarı sosyolog, yarı ekonomist, yarı tarihçiler değildir gereken, metinleri istemlerinin önlerine koyanlar değil, gem almaz istemlerini patlatanlar gereklidir. Tarih, ekonomi, sosyoloji bilenler için güzeldir, fena değildir de, ama yaratım için en önemli olan istemleri gerçekleştirebilecek enerjidir, istemek istemektir. Bir bilgililer hiyerarşisinin program uygulayıcısı değildir devrimci, istediklerini ve istemediklerini coşkuyla gündeme sokandır.

Denilecektir ki, programlar, insan istemlerinin genelleştirilmiş, soyutlanmış şeklidir. Birincisi, insanlar ülkeden ülkeye ve zamandan zamana çok farklı şeyler isterler. İkincisi, her istem soyutlandığında ve genelleştirildiğinde kendisinin dışına çıkan ve ‘program’ adıyla yabancılaşan bir nesne haline gelir ve bir de onu kutsadığınızda istemlerin kendisinin önüne geçecektir.

Bugün özgurlüğün ateşli savunuru olan bazı devrimciler, yarın altından kalkılmaz bir diktatorlüğü savunabiliyorlarsa, bu, herşeyi rasyonalize eden her şeye, belirli zamanlar ve aşamalar çizen programlılık mantığı içinde olmaktadır. Bugün sefalet eleştiren fakat başka bir konumda (örneğin Yeni Ekonomik Politika (NEP) dönemi Rusyasında) ilkel sermaye birikimi adı altında yoğun emek sömurüsü öneren devrimciler bunu ancak programlılık mantığı içine yerleştirebilirler. Bir program işlemedi yerine başka bir program getiriverdiler.

Önce ‘devlet kapitalizmi olmayan devlet kapitalizmini oluşturalım, sonra genelleşmiş bolluk toplumunu’, ‘önce proletarya diktatörlüğünü kuralım, sonra otorite zaman içinde yok olup gidecektir’ mantığı ancak ve ancak kuru bir gerçekçiliğin içimize işlemiş hali olabilir. Bu da yaratım gücünün kuru bir akla teslim olmuş durumudur.

SSCB ya da Çin gibi toplumlar yaratmak için orta yerlere kelle koymaya, ‘hayatın sunduğu nimetlerden’, yazlık evlerden, otomobil ve videolardan vazgeçmeye değmez. O toplumlarda da ‘hayatın nimetlerinden’ anlaşılan aynı şeylerdir.

İstemleri için ‘hayatın nimetlerinden’ hemen ve kolaylıkla vazgeçen bir insan ise kendi önüne programatik sınırlamalar getirmemelidir. Bugün zorunluluk olarak görülen birçok şey aslında bizim tartışmasız kabul ettiğimiz genel kanılardan öteye geçmez. Neyin zorunluluk olduğu neyin olmadığı ise onlara karşı mücadele etmeden anlaşılabilecek gibi değildlr.

İnsanlar teklik durumundan topluluk durumuna programlarla değil, istemlerinin yol arkadaşlığıyla geldiğinde, istemleri benzeştiği, çakıştığı sürece birarada olduklarında topluluklar içinde özgürlüklerini yitirmezler. O zaman ‘devrim’ sözcüğü de ‘yeni’ bir anlam kazanacaktır.

Sorun yeni yeni elma şekerleri gibi yeni yeni programlar sunmak değil, insanların istemlerini dışa vurabilecekleri koşullar yaratmaktadır. ‘Mantıklı’ ya da ‘mantıksız’ bütün istemleri. Bunca ‘mantıksız’ dünyada yaşarken o dünyanın garip ‘mantığıyla’ kendimizi sınırlamak neden? Bütün insanlar kanat takıp uçmayı bile isteseler bugünkünden daha ‘mantıksız ' olamazdı. Ağır sanayi hamleleri, planlı ekonomi, bilmem hangi diktatörlük bugün, şimdi bizim istediğimiz şeyler değilse, neden bunları şu ya da bu program adına savunmak zorunda olalım.

Radikal olmak var olanı sıfır noktasına kadar sorgulayabilmeyi ve yeniyi yaratırken bütün bağlardan kurtulabilmeyi gerektirir. Bugün otorite istemiyorsak, onunla mücadele ediyorsak, neden ilerde bir otorite düşleyelim? Bugün kendi belirlediğimiz şekilde, kendi belirlediğimiz biçimde ‘çalışmak’ istiyorsak neden yarın fabrika orduları düşleyelim?

İnsan son derece zengin, son derece ele avuca sığmaz bir yaratıktır. Onun yeniyi yaratması ise ancak coşkun bir programsızlık içinde hareket etmesiyle söz konusu olabilir.

Sayı 4 - Ocak 1987

İkiyüzlülük
Can Burak

‘Sittir git’ demek geçiyor içimden, ama ‘Günaydın’ diye cevap veriyorum. Allah bilir o da aklından aynı şeyi geçiriyordur ya, her sabahki gibi ‘Günaydın’ diyor yine de.

Sabahları pek suratsız oluyorum. Ne var ki boş yere değil bu suratsızlığım. Her şey insanın neşesini kaçıracak düzeyde. Mekanik zaman sayacının emriyle kalktım yataktan. Kalkar kalkmaz da en az ikibin bekerellik(*) çayı devirdim. Artık çayı tek şekerli, dörtyüz bekerelli içiyorum. Adama böyle içirirler işte. Kimisine bakarsan biraz radyasyon faydalı bile sayılırmış. Hayırlı saymalar.

Sayelerinde radyasyonu bile kanıksadık. Duyarsız insanlar kolay ikna edilir. Bir çok şey gibi bunu da iplemez olduk. Alıştık.

Ama ne denirse densin şu ‘iş’ e alışmamın pek mümkünatı yok. Sabahları böyle suratstz olmamda en büyük pay onun. Birazdan işe gidecek olmanın yarattığı neşesizlik. Her sabah programlanmış bir yaşama başlamak inanılmaz bir şey. İnanılmaz ve çekilmez. Zaten severek gidenini görmedim. Herkes için çekilmez olsa gerek, yoksa insanların sabahları barut fiçısı gibi olmalarının nedeni ne ola ki.

İşe gidip gelirken etrafınıza bir bakının, sürüler halinde yürüyoruz. Telaşlı srüler halinde. ‘İşe geç kalmak’, toplumsal bir korku. O, birbirlerini ezercesine otobüse, vapura binmeye çalışan, karşıdan karşıya tavuklar gibi koşuşan insanlar bu korkunun esiri. Ödlekler, gelecek sizin eseriniz olacak. Valla bana kalırsa sürüler halinde yaşamanın bir geleceği falan yok. Onların çobanlarının bir geleceği olabilir, sürü, sürü olarak kaldıkça çaresizliğe mahkum.

Biçimi değişmiş ama köle kalmışız yine de. Hem de ilerleme naraları eşliğinde. Şimdi sekiz saat çalışan köleleri oynuyoruz. Ancak o, uğruna

mücadele edilen diğer sekiz saati de almışlar elimizden ya da naralar eşliğinde yapmışız seçimimizi. Oysa ‘zorunlu çalışma’ ne kutsal bir nane, ne de tek seçenek. İyi mi.

Sen ona istediğin kadar ‘çalışma özgürlügü’ de. Çekinme, belki rahatlarsın. Kölelik de bir özgürlük senin için. Ya da vazgeç sana ezberletilenlerden. Kendi bildiğini oku. Kendi istemlerine kulak ver, onlarınkine değil. Cesaret! Çoban olmadan da sürü olmaktan kurtulabilirsin.

*: Bekerel (Becquerel)- Nükleer radyoaktivite birimi. Yazar, o yıllardaki radyasyonlu çaylara atıfta bulunuyor - editör.

Sayı 5 - Şubat 1987

Üç Metre Özgürlük
Gürer Tozan

Bencil değilim. ‘Benim için benden üstün bir şey yok’ diyorsam, bu benim bencil olduğuma delalet etmez. İstemediğim şeylerin benim üzerimde bir hükmü olmadığına yorumlanabilir.

Zorunluluklar, doğrular ve gerçekler nesnel değildirler. Bilimsel, tanrısal, toplumsal ya da kişisel olabilirler. Benim de kendi doğrularım vardır kuşkusuz, çünkü onları ben istiyorum.

Bu noktada insanların ikna edilebileceğine inanmıyorum. Susmak her zaman kabul etmek anlamına gelmez. Ne olursa olsun, hiç bir fikre tabi olma eğiliminde değilim. Yaratıcı çeşitlilik, sürüklenmekle değil, kendini ortaya koymakla başlar.

Ütopyalara bel bağlamam. Her zaman düşkırıklığı ve umutsuzluğu doğurmuşlardır. Gerçekleşmesini istediğim şeyler vardır şüphesiz: İnsanların istemlerini özgürce dile getirebileceği bir ortamın yaratılması gibi. Onun yaratılmasında bir ‘son’ yok benim için. Du ortam sittin sene yaratılamayabilir ve ben sittin sene ona ulaşmaya çabalayabilirim. Ben ‘ay’ı istiyorum, özgürlük istiyorum yani, sonlu bir süreç değil.

Özgürlüğün genel geçer bir tanımını yapmak, beyhude bir uğraş olurdu, bencil değilim dedim ya, derdim onu açıklamak.

‘Bireyin özgürlügü, diğer bireylerin özgürlüğünün başladığı yerde biter’: Liberal özgürlük tanımı. Ben bunu ‘Bencilin kısıtlı alanı, diğer bencillerden kısıtlı alanlarının başladığı yerde bitirtilir’ diye algılıyorum. Tanıma göre, her 'tek'in özgürlüğü, diğer 'tek'lerin özgürlüğü ile sınırlıdır. Her 'tek' sınırları kendi dışındaki 'tek'lerle çizilmiş bir alana mahkumdur. Bu alan içinde özgürlüğün tek hakimidir ve onu istediği gibi tasarruf etme hakkına sahiptır. Ancak sınırları çizili bir parsel içinde yaşayan ‘birey’ tehdit altındadır. İnsan bu, kendi sınırlarını genişletmek isteyen biri her an

çıkabilir. Yine tanım gereği -tanımı bir tarafa bırakıp, içinde yaşadığımız toplum gereği diyelim bu ‘birey’ler birbirlerine karşı korunmaya muhtaçtırlar. Sınırları belirleme ve gözetme işi ise bir dış otoriteye bırakılmıştır: Devlet.

Ve toplum, bu türden tekil parsellerden oluşan bir arazi görünümündedir. İnsan sayısındaki bir ar tış, parsel sayısındaki bir artışa tekabül eder ki, bu da her ‘birey’in sahip olabileceği özgürlük çerçevesinin daralmasını getirecektir.

Bu türden bir ‘özgürlük’ hiçbir olumluluk taşımaz ve yaratıcılıktan yoksundur. Bu ‘birey’lerin oluş turdukları birlik (toplum), kendi iradeleri ile gerçekleşmemiştir. Onlar bir mekanizmanın içine doğarlar ve kendilerine bir yer verilir. Bir arada olmaları istemleri dışında gerçekleştiğinden, birbirlerinden uzaklaşma çabası içindedirler. Birey'den bu minvalde söz edilemez.

Yaratmak ise birbirlerinden kaçmaya çalışan insanlarla gerçekleşmez. Evet, özgürlüğün yaratıcıları ve taşıyıcıları bireylerdir, ama kendi tekillikleri içinde değil, karşılıklı ilişkileri içinde. Bireyin özgürlügü, diğer bireylerin özgürlükleri üzerine bir etki yaratabilmelidir. Yardımlaşma ancak karşılıklı ilişkilerin etkileri ile gerçekleşir. Hareket etmek, karşılıklı yardımlaşma olmadan gerçekleşmez. Kazma gibi birbirlerine ilişmeden de yaşanabilir. Buna 'birey olmak’ da denilebilir.
Özgürlük ancak kolektif olan ile yaratılabilir. Özgür iradeleri ile birlikte olanların yarattığı topluluk işinde tadına varılır.

Liberal özgürlüğün ‘birey’i, kendisini kendisinden dahi koruyan ve sınırsız ihtiyaçlarını kontrol eden, bir dış otoriteye gerek duyar. Korunmaya muhtaç, ‘tek', edilgen ve şaşkındır. Bu şaşkınlık, kötümser bir yaşama anlayışından başka bir şey getirmez.

Oysa birey kendi sınırlarını aşmaya çalışır. Bir diğer bireyden korunmaya muhtaç değildir. Zira birliktelikler zorunlu değildir. İçinde yaşamı ve özgürlüğü bulacağı kolektif topluluğu yaratmak bireylerin işidir.

Çünkü onu ben istiyorum.

Doğrudan Demokrasi, Doğrudan Etkinlik
Osman Konur

Demokrasi kavrami ‘Batı demokrasileri’ ve ‘halk demokrasileri’ ile ve onların içerdiği ya da içermediği bir kavram olarak algılanmaya başladığından beri kavramın tarihi ve kavramı oluşturan ögeler sisli havada gözden kaybolup gitti. Demokrasi, ‘halk idaresi’ anlamına gelen bu kavram artık bir ‘devlet biçimi’ olarak anlaşılıyor ve içeriği o kadar şişirilmiş ki, ne tarihsel kökeniyle ne de onu oluşturan anlayışla bir bağlantısı kalmamış. Bu nedenle onu biraz olsun anlamlandırabilmek için önüne ardına çeşitli destekleyici sözcükler getirilip kullanılıyor.

Aynı şey büyük ölçüde başka bir kavramın da başına gelmiş: Doğrudan etkinlik. Liberter hareketin en önemli savunularından biri olan doğrudarı etkinlik bugün genellikle bir taktik ya da en olumlusu bir strateji olarak görülüyor ve böylece sadece bir yanı görülerek asıl önemli cephesi olan özelliği unutuluyor. Doğrudan etkinlik bir ‘mücadele tarzına’ indirgeniyor. Oysa doğrudan etkinlik bundan çok daha fazla bir şeydir.

Doğrudan etkinlikle demokrasi arasında, ya da ben de önüne bir ek koyayım, doğrudan demokrasi arasında önemli tarihsel, düşünsel ve psikolojik bağlar vardır. Bu ilişkiyi çözümlemek için iki kavramın da gelişimine ve işleyişlerine bir göz atmakta yarar olduğunu düşünüyorum.

Doğrudan demekrasiye yönelik ilk düşüncelere ve doğrudan demokrasi ögelerine Sümer ‘şehir-devletleri’nde rastlıyoruz. Öyle ki bütün ‘yurttaş’ların katıldiği Sümer şehir meclislerinde, azınlığın, çoğunluğun oylama ile aldığı bir karara uymak zorunda olması bilinmeyen bir durum. Meclis toplantıları oylama yapmaktan çok, önerilen farkli anlayışların tartışılması için yapılıyor (1).
Yine de Antik çağda doğrudan demokrasinin en olgun biçimi olarak Atina demokrasisini görüyoruz.
Antik çağın Atina ‘şehir devleti’, doğrudan demokrasinin hakim olduğu yıllarda 45000 kadar yurttaş ve 80 000 kadar köle içeriyor (2). Atina ‘şehir devleti’nin bu kölelerin gücünü ‘kullanarak’ yaşadığı, ayrıca çevredeki kolonilerden elde ettikleri ve ticaretten kazandıklarıyla ayakta durduğu

açıktır. Fakat bu noktada sorunum bu değil. Yani yazının odak noktası Atina demokrasisinin 'maddi temelleri' değil. Benzer maddi koşulların benzer sonuçlar doğuracağı cinsinden kot kafalı bir determinizme sahip değilim. Eğer böyle bir determinizme sahip olsaydim, Asur, Sümer, Yunan 'şehir devletteri', onların sanatları, düşünceleri ve onun büyük zenginliği benim içiu anlaşılmaz bir şey olarak kalırdı. Bu, ütopyaları bir tarihsel 'ilerleme' mantığının içine sokmak için uğraşanların sorunu. Demokratik Atina, benim için halk idaresi kouusunda düşündükteri ve davet ettiği dü şöncelerle örıemlidir bu yazıda.

'Şehrimizi dünyaya açıyoruz, duşmanlarımız bizim özgürlükçülüğümüzden yararlanabilecek bile olsalar, yabancılara öğrenmeyi ve araştırmayı yasaklamıyoruz, biz yurttaştarımızın yurttaşIık ruhlarına bir sistem ve politikadan daha fazla güveniyoruz. Rakiplerimiz beşikten başlayarak insan tahammülünün ötesinde sancılı bir disiplinle eğililirken, biz Atina'da hoşlandığımız gibi ve meşru bir tehlikeye karşı hazır olarak yaşıyoruz (3).'

Diyor Perikles bir cenaze töreninde. Bu konuşmada ileri sürülen düşünceler, Atina doğrudan demokrasisinin en temel dayanaklarından birine işaret ediyor. Bireysel kendi kendine yeterlilik duygusuna yani otarşiye.

Atina 'polis'i düzenli yurttaş toplantılan (Ecclesia) sürekli değişime tabi tutulan Beşyüzler meclisi (Boule) tarafindan idare ediliyordu. Fakat yurttaşların bir birlerini tanıyamayacağı kadar büyük şehirlere ürküntüyle bakan Atina zihniyeti rotasyon türü uygulamalarla tatmin olabilecek bir zihniyet değildi.

Bu nedenle Atinalilar bir 'devlet' oluşumuna karşi önemli bir adım atmışlardı. Herhangi bir tanrıya değil kendine güvene dayanan bu sistem, hemen tamamen politik profesyonelliği, bürokrasiyi önlemek üzere tasarlanmıştı. Şüphesiz bir devlet salt 'dışsal otorite' ve organize zorla tanımlanamaz, ama bunlar olmadan da bir devlet olmaz. Atina demokrasisinde yurttaşların dışında organize bir zor yoktu, şehrin güvenliği ve 'ordu'su silahlı yurttaşlar tarafından sağlanıyordu. Kısacası Atina demokrasisi bir devlet biçimi değildi, çünkü ortada böyle bir devlet yoktu. Atina demokrasi zihniyeti üstelik Perikles'in çok önceden gördüğü gibi yıkılmak pahasına 'devlet' ve 'toplum' arasında her hangi bir ayrım

geliştirmeye yönelmedi (4). Geniş emperyalist yayılıma rağmen yine aynı zihniyet bu yayışımı örgütleyecek bir bürokratik aygıt oluşturma düşüncesine karsi direndi.

Atina demokrasisinde işlerin idaresi yönetim yerine, amatörlük profesyonellik yerine, işlevsel iliş kiler kurumsal ilişkiler yerine, silahlı yurttaşlar zor tekeli yerine geçirilmişti.

Bugün demokrasi yerine (AIIah kabul etsin) önerilen ve kavramın içini doldurduğu düşünülen ucubelerle Atina doğrudan demokrasisinin uzak yakın bir benzerliği yoktu. Demokrasiyi bir ‘devlet biçimi’ olarak tanımlamak şüphesiz demokrasi kavramından hiç bir şey anlamamak demekti.

Öte yandan ‘liberterler doğrudan etkinliği başvurular’ tarzında özetlenebilecek bir indirgeme, bugün bir çok kafada doğrudan etkinlik anlayışını, liberterterin partileşmek, gerilla hareketi kurmak, seçimlere katılmak tarzından salt bir ‘mücadele tarzı’ olarak kavradıkları düşüncesini doğuruyor.

Doğrudan etkinlik anlayışının teorik olmaktan çok örneksel olduğu, dikkati ve yoğunlaşmayı, amaçlar ve teorik genellemelerden çok olaylara çektiği doğrudur. Ama çok farklı türlerden doğrudan etkinlik anlayışlarını aynı tanım altında birleştiren, insanların yaşadıkları olaylara ‘aracısız-tefecisiz’ müdahale etmeleridir.

Doğrudan etkinlik anlayışı, merkeziyetçi ya da ‘demokratik merkeziyetçi’ bir araçla ‘yeni’nin yaratılamıyacağını, ‘devrim’ yapmakla insanların alışkanlıklarının, ruhlarının, bir gün ya da bir ay ya da bir yıl içinde ‘devrimci’ olmayacağını kavrayan liberter düşüncenin, yeni bir moral, yeni bir zihniyetin bugünden yaratılması için savunduğu bir ilkedir, ‘Herkes kendi kapısının önünü temizlesin’ diyen zihniyet (bunu sadece der) neden bu ‘herkes’ ‘kendi...’ anlayışını geliştirmez ki?

‘Yeni’nin, ‘işlerin idaresi’nin doğrudan demokrasiyi içermesi isteniyorsa, eğer, ‘yeni’yi oluşturmak isteyen bir tarzın doğrudan etkinlikten başka bir seçeneği var mı? Aksi halde 1918'de bir 'ahçıya bile devleti yönetmesini

öğreteceğiz' derken, 1921 'de 'Her işçi devleti yönetebilir mi? Pratik adamlar bilir ki bu bir masaldır' (5) diyen Lenin'in trajik durumuna düşülmez mi?

Atina demokrasisi şüphesiz bize ancak bazı fikirler verir, doğrudan etkinlik bir bireylik durumu ve bilinci geliştirir, ama doğrudan demokrasi için gereken bütün bunlardan daha fazladır. Konsey komünizmi ve Troçkizm türünden ‘demokratik’ marksist hareketlerin kavrayamadığı noktalardan bi-ri de budur. Sadece bazı şeyleriyle ‘yeni’ bir topluın tasarımı onların butün demokratik gayretlerini durmadan baltalamaktadır.

Paris Komünü'nü idari organla, politika üreten organı birbirinden ayırmamakla eleştiren Marks'ın bu gorüşüne katılmasalar da (bazı konseyciler) ‘yeni’ yaşamı köyden kasabaya, kasabadan fabrika konseyine, fabrika konseyinden şehir konseyine doğru örgütleyen bir tarz, içsel olarak hiyerarşik olmaya mahkumdur. Teknolojiden, cinsiyete kadar bütün yaşam örgütünün doğrudan katılımı baltaladığı bir tasarımda doğrudan demokrasi bir özenti oimaktan ileri gidebilir mi?

Kanımca doğrudan demokrasi, doğrudan etkinliğin ‘devriin sonrası’ durumu olmalıdır. Doğrudan etkinlik, bireylerin kendi yönetimlerini kendi ellerine almalarının yaygırılaşmasının ve doğrudan demokrasiye dönüşmesinin okuludur. Tabi ‘tarihin mantığı’ bizi doğruca buralardan alıp, doğrudan demokrasiye’ bırakıvermeyecek. Tarihin mantığını beklemek Godot'u beklemek gibi bir şey. Ama sorular sorabilir, ‘bireyler topluluk halinde yaşarken, kendilerini yönetebilirler mi?’, ‘toplumsal bas kı olmadan herkes birbirinin gözunü oymaz mı?’ türünden sorular.

Tarihimiz, ‘Güneş ülkesinin’ bir zamanlar güneşte olmadığını gösteriyor. Herhangi bir toplumsal baskı olmadan da insanların birbirinin gözünü oymadığına, aksine birarada, doğayla ve birbirleriyle ahenkli (çatışma ya da çelişme içermeyen anlamında değil) ve yaratıcı güçlerini dışa vurabildiklerinin bir çok ‘eski’ olmuş örneği var. Hiyerarşi, otorite, disiplin şüphesiz kanımızda yer etmiştir, ama onlara duyulan tepki daha mı az etkilemiştir psikolojik tarihimizi. Şüphesiz tarihin bizden alınanları taşıması, bize onları bir gün iade edeceğinin garantisi değil. Böyle bir garanti ancak kaybedilenlerin ama bütün tarihimizde kaybettiklerimizin -

kaybetme sürecinde öğrendiklerimiz ve tekrar kazanma sürecinde öğreneceklerimizle güncel olarak elde edilmesinde yatar.

Dipnotlar
(1) Henri Frankfort, ‘The Birth of Civili zation in the Near East’ s.77-78
(2) Perry Anderson, ‘Passages From Antiquity to Feudalism’ s.22
(3) Thukydides, ‘The Peloponnosian War’ s. 121-122

1. Perry Anderson a.g.e. s.43

(5) V. l. Lenin ‘Toplu Eserler’

Sayı 6 - Mart 1987

İktidar Nerede

I. **M. Kazmacı**

Arapça ‘kudret’ sözcüğünün kökenlik ettiği ‘iktidar’ kavramını köktenci-kapsayıcı bir biçimde sorguladığımızda, akla gelebilecek sorulardan biri; ‘iktidar nerede’ sorusudur. İktidarın biçimini değil de, mekanını (uzamını) soruyorum.

Kudret ‘güc’ü, iktidar ise ‘güçlenme’yi ifade eder. İktidar sahipleri sanki bütün ‘kaderlerin yazarı, tanrının yeryüzündeki golgeleridirler.’ Kudret ya da iktidar aynı zamanda bir belirlenmeyi, ‘kader’ veya ‘mukadder’ olanı çağrıştırmakta, yani yönetilenlerin kaderi, kudret sahipleri tarafından yazılmıştır!

Ezilenler çok defa kader belirleyicilerine karşı koymak için, kendi çağlarına özgü bir biçimde bir dil geliştirmişlerdir: Aradıkları hep aynı şeydir; hür olanı, serbest olanı, âzâd olanı, özgür (özü-gür) olanı, Freiheit, liberte, free ya da amargi! (1)

‘Deliliğin Tarihine Giriş’ (2)'ten tanıdığım Michel Foucault, yukarıdaki soruyu sormamda bir esin kaynağıdır. Evet, iktidar nerede? ‘Teorik düzeyi yüksek’ soyutlama, irdeleme ve betimlemelere girişmeksizin yanıtlıyorum: Her yerde. Ailede başlıyor bireyin parçalanışı... Çocuğun Özgür aklı ‘bilimsel’ hurafelerle zincirlenir ilkokuldan başlayarak... Ve ‘Magister’ (3) olduklarında ideolojiler arası -pardon,’disiplinler arası’- bir akademik uzlaşmanın elzem olduğunu keşfederler. Ve böylece bir zamanlar ‘kartal’ olan kimileri, artık ‘magister’ olduklarından, toplumun diğer bütün kesimleriyle ‘medeni’ ilişkiler kurup, özgür eğilimli aklı zincirlemenin ideolojisini biçimlendirirler, tabii bunun için topluma bir ‘sıva’ gerekiyordu, Gramsci'nin ‘consensus teorisi’ de adaylığını çoktan koymuştu. Herkesi ‘temsil’ eden ‘tarihsel ve demokratik bir uzlaşma’ gerekiyordu yani.

Tekrar soruyorum: İktidar nerede?... Yanıtım net; her yerde!.. İktidar bir yanıyla; hükmü (yargı), kanun koyma ve değiştirmeyi (yasama), bir yanıyla da, icraatı (yürütme) dile getirir. Ben bunları hukukçuların biçimsel tartışmaları bağlamında söylemiyorum; bunları politika merkezleri ve hükümet binaları dışında olup bitenleri de dile getiren bir bağlamda söylüyorum. Bir başka yanıyla, iktidar kavramının 'temsil' özelliği de başka bir vakıa.

Acaba insana, özgürlüğün sonsuz kapılarını açacak olan bir iktidar mümkün müdür? Bana hiç mümkün gözükmüyor. Her şeyden önce iktidar başkaları üstüne, adına ve onları temsilen bir 'güc'ü dile getirir. Başkaları adına olmayan, başkalarını 'temsil' etmeyen bir iktidara hiçbir biçimde rastlamadım. Bu gerçek, özgürlüğün mümkün olmadığı anlamını taşımıyor tabii. Ama iktidarla özgürlük 'süt-liman' bir ortamda, birarada varolamaz anlamını taşır bu. İktidar sahipleri verecekleri kararları veya yargıları tartışabilirler ama tanımadıkları insanlar hakkında karar veya yargılarda bulunacakları kesindir. İktidar sahipleri bir takım yasaları yapar veya bazılarını değiştirir ve/veya kaldırabilirler, ama bütün bu işlemleri yaparken, 'topIumun yararına' (buradaki toplum sözünün yerine 'millet, halk, işçi sınıfı, insanlık' gibi ifadeler kullanılabilir) yaptıklarını iddia etmeyi unutmazlar. Yargı ve yasaflarını yürütürken, 'suçlu' görülen hep bireydir. (Böylece 'güçlenme' tem silin, hükmün, icraatın ta kendisi. İktidar her yerde yani. Politik olmayan alanlarda da var o.) Birey sonradan aklansa bile sürüler kentinin düzensizliği bozulmasın diye 'feda' edilmeliydi o.

İktidar tarafından savunulan hep kaostur (karmaşa/düzensizlik), kosmos (düzen) adına! Ben hiç inanmıyorum buna. Yani karmaşayı, düzensizliği özgürlük taraftarları yaratmadı demek istiyorum. Liberterler (özgürlükçüler) karmaşayı istemedikleri, sevmedikleri bir 'miras' olarak görmüşlerdir. Çünkü 'düzen' diye sözü edilen şey 'karmaşa'nın 'düzen'idir. Ben bu kaotik kosmosa karşıyım. Ben 'düzen'den yanayım. Ama varlık şartı birinin veya birilerinin veya bir sınıfın mutlak iktidarına dayanan, mutlak düzenli bir düzene karşıyım: Yani faşizme, nasyonal 'sosyalizm'e, islami 'sosyalizm'e ve her türlü otoriter 'sosyalizm'e. Ben düzen taraftarıyım, ama bu düzen bireyin düzenine saldıran, böylelikle bireyin kendi doğasında kendine özgü olarak varolan insani yeteneklerini parçalayan, otoriter bir düzen değildir.

Renklilik ve çeşitlilikten kesinlikle yanayım. Ama bu renklilik kendisinde varolan özgür eğilimi sapmış insan doğasının varolan durumunu veri alan, tenya gibi yaşamayı giderek ideleştiren; özgurlük kavramını ‘savrukluk’, ‘düzensizlik’ diye ideleştiren; başka bireylere varlık hakkı tanımayan bir renklilik değildir. Hiççiliği (nihilizmi) varoluş biçimi görmek ne komik! Bence hiççi (nihilist) söylem, otoriter söylemle dalga geçmek için çok güzel ve yararlı bir silahtır, ama hiççi olmak bir varoluş biçimi değil, yok olmanın dayanılmaz ağırlığıdır.

Notlar:
l) Bkz. Osman Konur, Amargi ya da Özgürlük, Kara sayı 5
2) Deliliğin Tarihine Giriş, Michel Foucault, Ten Yayınları, 1982, Ankara, çevirenler: Enis Batur, Nasuh Barın
3) Magister, Latince olup, hoca ya da usta anlamına gelmektedir.

İnsan Ne İdea’dır Ne de Madde
Esin Kahraman

'Eğer bir gün sokakta blr adam ‘bok var, taze bok var’ diye gezerse şaşmayacağım. Böylesine şeyleşmiş bir dünyada o da bir üretim sayılır. İnsan denen makine üretiyor bunu da. Böyle bir dünyanın canlıya sunabileceği ne olabilir, düşünen, hisseden, yaratan canlıya. Eğer hepimiz birer madde olsaydık; programlanabilen, bir düğmeye basınca hareket eden, işe asla geç kalmayan, eminim bu dünyadan iyisini bulamazdık. Ama zaten o zaman iyi gibi bir kavrama sahip olamazdık. Çünkü iyi, güzel, çirkin, kötü vb. bütün bu kavramlar, canlıya; değerler yaratan, bunlara sahip çıkan ve savunan canlıya aittir.

Maddeciler çok uzun zamandır yaşamı maddileştirmeye çalıştılar. Onlardan önce de maneviyatçılar ruhlaştırmaya çalışmışlardı. Ama artık bugün görünen o ki, yaşam denilen, canlıya özgü bu olay, ne ruhlaşabiliyor ne de maddeleşebiliyor. ‘O' kendi dinamiğine sahip. Her maneviyatçı ortamın üzerinde yaşamı sahiplenen tarzlar boy verdiği gibi, her maddeci ortamın üzerinde de bu gerçekleşmekte. Bu iki ortamın birbiriyle çatışması ve büyük ölçüde dünyayı doldurması, insanların çoğunu bu çığırtkan seçenekler arasında seçim yapmaya zorladıysa da birileri bunların

baskısından arınarak, canlıyı savundu çağlar boyu. Nereden çıkmtştı canlıyı ikiye bölmek, ihtimal ki doğayı parçalamanın bir sonucuydu. Ve madde ile ruh ikileminin bu belirsiz kavramları ‘onsuz olmaz’ anlamında birbirlerine bağlıydılar. Birini savunmak diğerini yok saymak değil, meşru kılmak anlamına geliyor. İdealizm, asıl olan ruhtur derken, asıl olmayan bir maddenin varlığını ister istemez olurluyor. Materyalistler ise maddi hayattan söz ederken, maddi olmayan hayatın varlığını belki farketmeden benimsiyorlardı. Bu mantıkların kaçınılmaz sonucu ‘bir insan ve iki hayat’ çok ilginç bir üçlü oluyor,

Maneviyatçılar insanın diğer yanlarını yoksamaya çalışırken, büyük bir hata işlediler. İnsan ruh soluyarak canlılığını sürdüremezdi. Ve kısa sürede İsa'dan başka kimsenin İsa'yı anlamadığı anlaşıldı. Aksi halde toptan çarmıha gerilmeleri gerekirdi. Maddiyatçılar ise tanrıyı öldürdüklerini sandılar, oysa insan, gönlünün zenginliklerinin farkındaydı ve karnını doyurmak ya da sıcak bir evde oturmak ona yetmezdi. Ekmeği nasıl elde edeceği de çok önemliydi ve Hak maddeciliğin tüm dünyayı ele geçirişine duyulan bir tepki ile adeta bir basübadelmevt yaşadı. Gerçi maddeciler de yeni ahlaklar üretmekte gecikmediler. Onlara göre her şey üretimdir ya. Maddenin ‘ahlak’ı çıktı ortaya:
— İnsan insanın kurdudur.
— İnsanlar çıkarları (maddi çıkarlar!) için biraraya gelir. Dayanışma bu demektir.
— İnsanların çabası ve yaratıcı gücü, işgücü diye adlandırılır. Ve alınıp satılabilir bir metadır.
— Daha çok üretim daha iyi bir yaşamdır (?) vb.
Bu arada en önemlisi de durumun içselleşmesinin de kanıtı olan egoizm ve bencilliktir. İşte bütün bunlar kendileriyle uyumlu diğer yaşam örgüleriyle birlikte insanı denetlemeyi ve yönlendirmeyi sürdürüyor. Ve kavramlara yeni tarihler yazılıyor. Dayanışmadan, çıkar birliğinin üzerine oturan bir şey; yardımlaşmadan, sevgiden ve hatta aşktan bir alışveriş anlaşılıyor. Dürüstlükten, güvenden, erdemden ise hiç bir şey anlaşılmıyor. Onlar bu dünyanın kavramları değil. Ama bu durum böyle gelmiş ve böyle gideceğini sanmak, mutlak olduğunu sanmak bir gaflettir. İnsan denilen o en isyankâr yaratık, tarihi boyunca hep kendini savunmuştur ve savunacaktır. Dayanışma ancak aynı şeyleri hissetmenin ve istemenin üzerinde durur. Ve sevgi gönüldeki bir kabarıştır. Onurlu bir yaşamın ne

olduğunu biliriz, onu tanımlamaya gerek yoktur. İnsanlar bunları yaşayamadıklarında toptan intiharı veya başkaldırıp katledilmeyi tercih edebilmişlerdir. Ama tüm bu olayları maddeci bir mantığın içine oturtmanın imkanı yoktur.

Bugün halâ maddecilik mantığı ile 'devrim' yapmaya soyunanlar var. Onlar insanı bir kez daha yenme çabası içindeler. Oysa farkında değiller mi ki idealizmi eleştirirken, maddeci bir kadercilik yaratmaktalar. Birinde kaderi tanrı çizerken, diğerinde zorunluluklar ve maddenin 'ahlak'ı, yeni bir tanrı çizmekte. Yine farkında değiller mi ki yok etmeye niyetlendikleri düzenle aynı mantığı paylaşrnaktalar. Kapitalizm her şeyin üretim, 'daha çok üretim' olduğu bir düzen kurdu. Burada üretim, mal, piyasa, para, insanın nesneleşmesi ve diğerleri parçalar değildir. Onlar bütün olarak vardırlar. Ve sosyalizm her şeyin 'daha çok üretim' olacağı bir toplumu vaadediyor (!). Dolayısıyla bu bütünü de olumluyor. Nesne olan insanı olumluyor, üretim yaptırmak için; aptallaşan insanı olumluyor, eğitmek için; o meşum otoriteyi olumluyor, denetlemek ve programlamak için. Doğrusu bu ya hiçbiri insana yaratma fiilini layık göremiyorlar. Ayrıca zaten hâla tanrılar yaşarken, kanlı, canlı, metalli, yağlı yaratmak onlara mahsus bir özelliktir. Bir yanda tanrıların kutsal kitapları, diğer yanda tanrılaştırılmış sistemİerin zorunlulukları. Ve her iki anlayışta da insan, bu ŞEY'lerin bir ürünüdür. Yine her ikisinde de insan kendisi için İYİ'yi isteyemeyecek kadar acizdir, ona yol göstermek, terbiye etmek gereklidir. Peki, söyler misiniz maddeciier, 'İnsan tanrıyı zihninde yaratmıştır' derken ve ona karşı çıkarken görmüyor musunuz ki, zorunluluklar ve istemler de sizin zihninizin ürünüdür. Tanrıya ve kadere karşı çıkarken ki, cesaretiniz nerede? O şeylere karşı çıkmadan zorunluluk olduğunu, yani bir tür kader olduğunu nasıl anladınız? Muhakeme yeteneğimizle mi? Ama yanılıyorsunuz, siz ve zihniniz yanılıyorsunuz. Her çağda kaderciliğe karşı çıkan ve 'Yaratan benim yaratan insandır' diyenler çıkmıştır, çıkmaktadır. Ve tüm kadercilerin sonu, maddiyatçısı olsun, maneviyatçısı olsun, bugünkünden çok daha fazla insanın kendilerindeki bu özelliği keşfettikleri gün gelecektir.

Sayı 7 - Nisan 1987

Liberter Düşünce Harekette Devrim Kavramı Üzerine
Ali Kürek

Sözlükler, pek kısa zamanda meydana gelen temelli ve önemli değişiklik, bir halden başka bir hale dönüşme diye yazıyorlar devrim sözcüğü üzerine.

Öte yandan yaygın kullanımda çok değişik olaylar için kullanılıyor bu kavram. Sanayi devrimi, bilimsel devrimler, neolitik devrirn, burjuva devrimi, proleter devrimi vb. gibi.

Benim bu yazıda tartışmak istediğim kavram toplumsal devrim. Toplumsal devletler ve liberter düşünce-hareket ilişkisi. Sorunun tartışıldığı boyut böyle daraltılsa bile çapraşıklığından bir nebze dahi yitirmiyor.

Ama çağımız üretim çağı, yaratıma 'vakit yok'. Kitlelerin ihtiyaçlan acil ve büyük, onun için olsa gerek artık devrimler de 'üretiliyor', yaratılıyor. Hepsi birbirine benziyor adeta (Fransız 1789, Şubat 1917 Rus, İran İslam devrimi dışında). Somali, Etiyopya, Afganistan, birkaç general biraz aygıt, biraz siIah ve parasal destek: Devrim. Ya da ülkenin biri işgal edilmiş, eh belli ki işgal yurttaşları kızdırır, hafif ya da ağır milliyetçilik - toplumculuk sosu, ağır ateşte kızartılır: Devrim. Kısa zamanda meydana gelen temelli ve önemli değişiklik de iktidardaki partinin, mulkiyet ilişkilerinin değişmesi filan oluyor. Önce bağırılıyor, çağrılıyor, coşku damarlardaki kanı harekete geçiriyor, 'güçlerimiz ilerliyor ', 'uluslararası destek', 'dünya ezilenleri sizinle birlikte bilmemnere halkı', 'zafer! zaferl zafer!'; sonra, sonra sessizlik, sessizlik, 'savaştan yeni çıktılar', 'açlık var, biraz otorite doğaldır', 'yardımı sürdürmeliyiz', sonra daha derin bir sessizlik, 'eleştirilerim var'. 'bu kadarı da fazla', 'termidor', 'ne oluyor?'. Derken, 'ihanet' HıristiyanIık, müslümanlık, protestanlık, 1789, Şubat 1917. 1979 İran ve daha bir çokları. İsa, St. Paul, St. James; Muhammed, Ebu Bekir, Ali, Luther, Münzer, Robespierre, Danton, Herberi, Lenin, Troçki. Sanki durmadan tekrarlanan bir hikaye. Tarihin başka alanında devrimlerde olduğu kadar 'tekerrür' bulunmaz herhalde.

Yine de yaşarıan bu olayların kimine devrim demek içimizden gelmese de, kimilerini gördüğümüzde hemen devrim diyebiliyoruz. Etiyopya devrimi ile Fransız devrimi farklılığında olduğu gibi. Fakat devrim sanırım iki farklı yönden değerlendirme temelinde yerine oturtulabilecek bir kavram. Bu yönlerden biri içinde yaşadığı yaratım potansiyeli (bu, her zaman onun yaygınlığı ile koşut oluyor), ikincisi de sonuçları. Her iki yönü de değerlendirrnek bizim devrim tasarımımızı nasıl kurduğumuza, bu patlama sürecinin potansiyellerini nasıl tasarladiğımıza bağIı.

Liberter hareketin devrim tasarımlarında farklılıklar vardır. Bu ayrımlar özellikle şiddet ve örgüt sorunları çevresinde olmuştur. Fakat liberter hareketin bir devrimden bekledikleri (yani tasarıma yüklediği) ve devrim sürecinin kendisine atfettiği özellikler tamamen ortaktır. Birincisi, liberter için devrim geniş insan topluluklarının kendi yarattıkları öz örgütleriyle giriştikleri kendiliğinden hareket niteliğini taşımak zorundadır, ikincisi devrim sonuçları itibariyle yöneten-yönetilen, sömren-sömürülen, ezen-ezilen ayrımlarını ertelenebilir bir zamana değil, hemen şimdiden ortadan kaldırmalıdır.

Liberter hareketlere göre devrimler yapılmaz, onlar olurlar. Bu anlamda ‘kendiliğindenlik’ geniş insan topluluklarının doğrudan etkinlik içinde geliştirdikleri özinisiyatiflerini, herhangi bir önceden örgütlenmiş düzenek ya da katılaşmış ilkeleri olan bir örgütten emir ya da direktif almadan ani olarak, kendi öz örgütleri aracığıyla dışa vurmalarıdır. Bütün devrimlerde bu böyle olmuştur. Fransız devrimi, 1917 Şubat Rus devrimi, 1936 İspanya, 1979 İran İslam devrimi topluluk ve kendiliğindenlik dinamikleri açısından ‘gerçek’ devrimlerdir. Ne yazık ki, sonuçları açısından değil.

Liberterlerin devrimlerini topluluk dinamiği ve kendiliğindenlik bağlamında böyle tanımlamaları ahlaki bir ön yargı ile çoğunluk aramalarından kaynaklanmaz. İstenen, çoğunluğun sağladığı meşruiyet değil, çoğunluğun sağladığı etkinlik, çeşitlilik ve yaratıcılıktır. Etkinlik, devrimin çokça karıştırıldığı bir kavramdan, ‘savaş’tan kurtarılmasını sağlayacaktır. Savaş bütün liberter devrimlerin düşmanıdır. Zorunlu bir savaşın gerekleri aynı zamanda bir devrimin bütün temel yönelişlerinin boğulması, üstelik daha çok başta boğulması olacaktır. Fransız, Rus, İspanyol ve İran devrimleri savaşa dayanarak boğulmadı mı? Bütün iç

savaşlar ya da savaşlar da (bu ikisinin aynı kefeye konulmaması gerektiğini belirteyim, iç savaşlarda zordan çok şiddet, savaşta şiddetten çok zor hakimdir sürece) iç savaşlarda devrimciler her ne kadar coşkunun ve yaratıcılığın hayranlık verici sahnelerini yaratmışlarsa da, devrimin gerçekleşebilirliğinden toplulukları uzaklaştıran olaylardır.

Çeşitlilik,toplulukların kendiliğinden hareketlerinin sonsuz düzeyde içerdiği bir olgudur. Bütün devrimlerin tarihinde görülmştür ki, özgürlüğün, ‘çeşitlilik içinde birliğin’ garantisi toplulukların öz-örgütleridir. Siyasi partiler böylesi bir özgürlüğün düşmanı olmuştur her zaman. Fransa'da komünler, Şubat 1917 Rusya'da ‘SovyetIer’, İspanya'da yine komünler ve İrarn'da 'şura'lar. Örgütlü otoriter azınlıkların ilk hedefi bütün devrimlerde, önce ya bu örgütlari denetim ve baskı altına almak ya da yok etmek olmuştur.

Yaratıcılığa gelince.. Devrimler toplulukların ani eylemliliklerinin, onların bütün potansiyellerini küçümseyen ve bütün yaratıcılığı ‘örgütlenmiş soyut akla’ yani ‘devrimci parti’ye bağlayan avalları şaşkınlığa düşürdüğünü göstermiştir. 1916'da İsviçre’de konuşan Lenin, ‘devrimi kendi kuşaklarının göremeyeceğini' söylüyor, ‘Temmuz günleri’ karşısında ‘devrimci’ bolşevik partisi paniğe kapılıyordu. Aynı zamanda bu çeşitliIik içindeki yaratım ve yeni bir insan öz-tasarımının dinamiğini güçlendirebilecek tek öğedir. Yani ipe sapa gelmez yeni bir ahlağın, yani yeni bir insanın. Yeni bir ahlağın yaşayabilir olması da onun insanları ne kadar geniş bir kesimince, ortaklaşa savunulur olduğuna bağlıdır.

‘Kitleleri’ kutsamak, ‘kitlelere’ kendilerinde olmayan değerler vermek değildir bu. Çoğunluğun yaptığının ‘doğru’ bulunduğu anlamına da gelmez. Yalnz şu anlama gelir, sadece devrimci azınlıkların ‘doğruları’ ile devrim devrim olmaz. Kitleler devrimci değildir, fakat onlar devrim içinde devrimcidir.

Topluluk-kendiliğindenlik dinamikleri açısından devrimlere şöyle bir göz attık. Şimdi sonuçları itibariyle liberter devrim tasarımına bir bakalım.

Sosyalistler yıllardır liberter devrim tasarımını sonuçları itibariyle ‘hayalci’ ve ‘gerçekleşme şansı yok' diyerek eleştirdiler. Liberter hareket her şeyi

hemen istiyor, ‘şimdi özgürlük!’ diyordu. Onlar da o soğuk, bilimsel edaları ile ‘şu zorunluluk, bu aşama’, ‘koşulIar’ filan diyorlardı. 20. yy. Marksizim için talihsiz bir yüzyıl, çünkü Marksizm 20. yy.da aslına kesin olarak döndü: otoriteye. Bugün Marksistlere göre de (büyük bir kesimi için) şu ana kadar o ‘reel’, o ‘gerçekleşebilir’ devrimlerden biri bile doğru dürüst olmamış! Yakınma, şikayet ve ihanet kendilerinin, bizim değil, yani biz yakıştırmadık.

Devrimler, tehlikeli eğlencelerdir. Bu nedenle insanlar devrimden sonra: ustabaşı tarafından yine ezilmek için, ‘mal’ denilen o şeylerin kuyruklarında beklemek için, dünyanın bir yerinde ‘vatan’ uğruna ölmek için, gizli polis tarafından tekrar takip edilmek için, kendilerine yine bir üretici, bir işgücü, bir hammadde olarak bakılması için devrim yapmazlar. Birilerinin bütün bu ‘zorunlu kötülüklerin’ kaldırılacağı zamanı tayin etmelerini de beklemiyorlar artık. Makhno, Kronstadt 1921, 1953 Doğu Almanya, 1956 Macaristan, 1968 Çekoslovakya, 1979-80 Polonya ayaklanma ve direnişleri bu sabırsızlığın en güzel kanıtlarıdır.

Dolayısıyla devrimci toplulukların bayraklarına yazdıkları hiç bir şey, ama hiç bir şey, bırakalım ‘hemen şimdi’yi seneler, onlarca sene sonra bile sosyalistlerin ‘muzaffer’ devrimlerinde gerçekleşememiştir. Dinamikleri bakımından bile 20. yy. devrimlerin ezici çoğunluğu devrim değil ya savaş ya da darbedir.

Sosyalistlerin büyük bir kısmı yeni olacak her şeye devrim demeye bayılırlar. Böylece yüzlerce yıldır ezilen ve yönetilen insanların başkaldırı bayrağına yazdıkları bu kavramı ucuzlatırlar. Dinamiği açısından 1871 Paris komünü, 1917 Şubat devrimi, devrim ise (ki öyledir) Etiyopya ve Afganistan ve bütün ‘Doğu Avrupa devrimleri’ birer devrim karikatürüdürler. Sonuçları itibariyle, hıristiyanlık ve müslümanlık ve budizm, taoizm bir toplumsal devrim ise (ki öyledir) 20. yy bütün devrimleri insanın öz-tasarımındaki bu radikal değişikliklerle kıyaslandığında yine karikatür olmaktan kurtulamazlar.

Liberter devrim tasarımı insanın öz-tasarımından en az hıristiyanlığın ya da müslümanlığın ya da barbar akınlarının yarattığı kadar köklü, fakat onlardan kökten farklı bir değişiklik öngörmektedir. İnsan hep sanıldığı gibi

‘insan’ değildi. Aristo’ya göre ‘düşünen’, hıristiyanlığa göre ‘maddeden arınabilen’, müslümanlığa göre ‘insan-kamil’ olabilen, günümüzün egemen tasarımına göre de ‘üreten’ bir yaratıktır. Sonuçları bakımından bir liberter devrim, ancak gene bir insan öztasarımının filizlendiği ve geliştiği, yeniyi henüz yaratamamış, ama yeniyi yaratmak’ için kendine özgürlük yaratmış insanlar tarafından gerçekleştirilebilir.

Devrim bir ‘peynir-ekmek’ davası değildir. Öyle olsaydı, eğer, derin bir umutsuzluk içine düşmeliydik. Bugün, dünyanın en ‘güçlü’ halklarından hiç bir şey bekleyemezdik. Bütün devrimleri de Afrika’nın açlarından bekleyecektik. ‘Peynir-ekmek’ bir devrimin bir ‘yan ürünü’ olmalıdır. Temel hedefi ‘peynir-ekmek’ olan bir devrim, devrimci topluluklara, devrimin gerçek ‘efendilerine’ o kadar çok şey kaybettirir ki, onun adı ‘zehir-zıkkım’ olur. ‘Herkese ihtiyacı kadar’ (herkesin kendi belirlediği ihtiyaç kadar) şiarı, ancak ihtiyaç kavramının ve herkes kavramının kökten değiştiği bir toplumda mümkündür. Bugünün, adı ister kapitalist ister sosyalist olsun; toplumların da otoriter baskıladıkları insanlara ‘buyrun istediğiniz kadar alın’ deseler, bugünün insanlarının çoğu ya birbirlerini ezerek ya da çok yemekten çatlayarak ölürler. Bu durum ne otoritelerin varlığının gerekliliğini ne de o şiarın yanlışlığını kanıtlar. Bu durum sadece ve sadece bugünün insanının, yani ‘üretici-tüketici’ insanın herhangi bir kökten dönüşüm için temel alınamayacağını kanıtlar. ‘Peynir-ekmek ' ancak esas olarak onların fethi hedeflenmediğinde fethedilebilir. ‘İnsan insanın kurdu’ olmaya devan ettikçe, elde edildiği sanılan bu şeyleri diğerlerinden çalmanın yolunu bulacaktır.

Devrim ve devrimci mücadele tasarımında yeni bir insan tasarımına yer vermeyen, hep 'gerçekçi’ olan bir devrimci hareket ya yeni bir ülkeyi ya da bütün dünyayı büyük bir üretim tüketim zincirinin ‘planlanmış’ biçimi olmaktan öteye götüremeyecektir. Yeni bir insan, ihtiyacı olup olmadığı bile kendi kendine sormadan her bulduğu şeye 'mal bulmuş magribi gibi' saldıran insan olamaz. Bundan her yerde bol bol var. Yeni bir insan ‘devrim’ sonrasına ertelenemez. O takdirde ne olan devrimdir, ne de olacak olan. Bir devrimci hareket için temel sorun ‘özgürleşmenin’ ve ‘çeşitlilik içinde birliğin’ alanlarını yaratmaktır. Ama unutulmaması gereken bir şey var, o da özgürlüğün bütün insanlar özgür olmadıkça tadı alınabilecek bir meyva olmadığıdır. İşte bu bağlamda yeni insan devrimin önüne de

konamaz. Bu tip bugün gerçekleşebilecek bir şey olsaydı devrimlere gerek kalmazdı. O bugünden başlayarak gelişen bir süreçte ortaya çıkar ve kendini netleştirir. Devrim, ancak onun etkinlik, alanlannı genişletmesi, üzerindeki -maddi ve manevi- baskıları yıkması, yeni yaratımları için özgürlük yaratmasıdır. İşte devrim burada önemli bir dönüm noktasıdır. O güne dek devrimcilere ivme veren 'neyi istemedikleri' iken o günden sonra artık istenilmeyen şeylerin ortadan kalkmasıyla 'istenilen' durumlann netleşme süreci başlar. Çoğu zaman otoritenin 'maddi' olarak ortadan kaldırılması, insanların, toplulukların zihninde ortadan kalkmasından daha kolaydır. Ve bu, devrimlerin hemen ardındarı gelen yeni baskılara, yeni yöneticilere insanların öncekilere baktıklarından daha hoşgörüyle bakmalarının en önemli nedenidir. Oysa devrimin sıcaklığı yaratıcılığı ve özgürlüğü ancak zihinlere işleyebildiği ve kendi zihniyetini yaratabildiği öIçüde kalıcı olur. O zaman ki devrimci kitleler yarattıkları özgürlük ortamına ve kendi örgütlenmelerine sahip çıkar ve devrimci kimlikleri kalıcı bir nitelik kazanır.

Kimileri için mistik rakamsal güçlere sahip olan '2000'e doğru gidiyoruz. Belki henüz sonuçları itibariyle bir devrimin ne olması gerektiğini öğrenemedik. Ama öğrendiğimiz en az bu kadar değerli. Bir devrimin ne olmaması gerektiğini öğrendik. Ne olması gerektiğini de olana kadar öğrenebileceğimizi sanmıyorum. Çünkü hiçbir yeni insan tasarımı teoriler ya da kutsal kitaplardan çıkmaz, dünyevi ya da ilahi hiçbir otorite bunu kuramaz, fethedilecek olan ne yalnızca 'peynir-ekmek', ne de devlettir, insanın bütün bu fetih sürecinde kendini fethederek devrimcileşmesi gerekiyor.

Özgürlük Nedir?

I. **M. Kazmacı**

Kimse soylememekte, blzim bir zamanlar gerçeğin ta kendisi olduğumuzu. Baksanıza ben bile, geçmişe hazin bir özlemle baktığımda, sanki kitab el esatir'den (*) düşmüşüz bu topraklara, gibi geliyor bana. Kimbilir belki de öyleydik.

Sanki biz değildik; şimşek atlarımızın üzerinde, elimizde kılıç dudağımızda deli ifadesiyle, herhangi bir yerden gelen ölüme ‘hoş geldin’ diyen.

Her şeyimiz tarih oldu ve hiçbir tarihçi bundan söz etmeyi yeğlememekte. Ama belki de tarihçiler değildir, bizim öyküyü anlatacak olanlar. Zaten şu tarih ‘bilimi’ne de pek güvenmemekteyim. Onu da bütün ‘bilimler’ gibi tırnak içine almış bulunuyorum. Ve hatta her şey gibi..

Evet özgürlüğün yolu -size dogma gibi gelecek biliyorum- tektir: Her şeyi tırnak içine almak: sıfırın mümkün olduğu varsayımından hareket etmektir özgürlük. Özgürlük; zamanların öcünü almak, masalların hakikat olduğunu ilan etmektir. Ben dogmatik olabilirim ama, tarihin kahramanlar ve şar-Iatanlar arasındaki mücadelelerin eseri olabileceği, esnekliğini de göstermekteyim. Suskunluğu kahretmek, ideal sahibi olmaktır özgürlük. Enkaz arasından biten Yediveren Gülü’dür, belki de özgürlük. Hatta özgürlük; bütün yazılmış ve söylenmişleri, hiç bir zaman yazılmamış ve hiçbir zaman söylenmemiş gibi sentezleyen dil ustalığıdır; veya daima ve her şey tarafından çınlıyasıya haykırılmış, duymasını bilmeyenlerin hiçbir zaman ulaşamayacağı dil olgunluğudur.

Böylece tarih için diyebiliriz ki; dildeki olgunluk (belâğat) çağını aşan bireylerin eseridir. Ama yine de tarihin kesin ve mutlak bir mantığı yoktur. Çünkü sonsuzluk kavramına bir mantık atfetmek sahtekârlıktır, çünkü ona olsa olsa yine sonsuz sayıda mantıkfar atfedilebilir. Bunlar , Bruno’dan beri ebediliğini ve ezelliğini keşfettiğimiz evren için de geçerli. Özgürlük -kuşkusuz kendisi değerli bir insan olduğu halde- Namık Kemal’in bir büstü değildir. Bununla beraber bazı ilkeler saptanmıştır:

1) Özgürlük; bireyin kendisinin bile önceden nasıl olduğunu ve neyl yaratacağını tam bir kesinlikle bilmediği, bireysel yaratıcı kuvvetlerin gürlemesidir.

1. Özgürlük; iki irade sahibi insanın kurduğu, üçüncü veya dördüncü bir kişinin iradesinin kaba veya ince bir zorla katılmadığı; veya mutlaka reddedilmediği, bir somut toplumdur.

Özgürlük; yoksulların sırtından geçinmeyi adalet sayan ve servet biriktirmeyi ve onu başkalarına mlras bırakmayı hırsızlık saymayan; zorunlu çalışmayı kutsayan ve insanları acımasız koşullar altında şalıştırmayı ‘erdem’ diye yutturan; kadın vücudunu teşhir etmeyi ‘cinsel özgürlük’ veya ‘cinsel tabuları yıkmak’ zanneden; yalanı ve haber uydurmayı ilke edinmiş; sosyal dayanışmayı sakatlara yardım fonundan ibaret gören; bireycifiği materyal-egoizmle veya para gibi bir nesneye tapmakla karıştıran; şeyleşmiş, modern çağımızın nesnesel, aşağılık ahlâkına karşı; temellerini kendisinin de parçası olduğu doğadan alan devrimci bireyin sosyal ahIakının, çağımız cehaleti üstüne aydınlatıcı parlayışıdır.

(*) Kitâb el esâtir: Destanlar Kitabı; esatir sözü masal veya destan anlamına gelen usture kelimesinin çoğuludur. Usture'nin latincedeki historia kelimesiyle benzerliği dikkat çekicidir.

Sayı 8
Mayıs 1987

Özgür Bir Eğitim İçin, Özgür Bir Yaşam
isimsiz

Dostlar,

Ülkemizde belirli bir zamandan beri insanların yaşamına getirilen artı baskılar, gitgide kendi yaşamına sahip çıkmanın imkansızlaşması, insanların etkinlik ve reddetme perspektiflerini yitirmesiyle sonuçlandı. ‘Demokrasiye geçiş’ diye adlandırılan bu dönemde ise yeni perspektif arayışları görülmeye başlandı. Toplumun her kesiminden insanlar, yıllardır içlerinde biriken hoşnutsuzluklarını ve tepkilerini, önce basın daha sonra işçi grevleri, direnişler ve öğrenci boykotları, açlık grevleri ve benzeri yollarla ifade etmeye başladılar. Şurası gerçek ki, sessiz kalmaktan, birilerinin bizim adımıza kararlar vermesinden bıkmıştık. Birilerine bağırmak istiyorduk, belki de onun için futbol karşılaşmalarını hınca hınç doldurur olmuştuk. Bağırmak istemek ve istediğini bağırmak, işte son zamanlarda Türkiye'de özellikle öğrenciler bunu yaşıyor. Ve değişik biçimlerde aynı baskıları yaşayan ve onlarla hoşnutsuzluğu paylaşanlar, toplumun diğer kesimleri de kısmen onları ifade tarzlarında destekliyorlar. Hatta az da olsa onların tepki biçimlerine katılıyorlar. Bu, öğrencilerin içinden kopup gelen bir tepkidir, öyle ki olaylara katılmayan birçok öğrencinih olduğu gibi, toplumun diğer kesimlerinin gözünde de meşruluğa sahiptir. Ve bu istenen şeyin, kerıdi yaşamını düzenleme isteğinin daima meşru bir istek olmasından kaynağını alır.

Yeni dernekler yasa tasarısı ya da YÖK büyük ölçüde simgelerdir, onlar özgür bir eğitime ve özgür bir öğrenme sürecine getirilen baskıların özel biçimleridir. Ve ancak onlar böyle algılandığında karşı çıkışın bir anlamı olur. 'Yoksa tepkiier bunlarla sınırlandırılmış olur. Bu da, şu sıralarda öğrencilerde yoğun bir şekilde hisedilen kendi yaşamını düzenleme ve etkin olma isteğini boğar. Eğitimin bizim etkinliğimiz olmadan 'düzenlenmesini' istiyor muyuz? Neleri öğrenmek istediğimize kendimiz karar vermek istiyor muyuz? Öğretmenlerle aramızdaki gerçekten doğal bir hiyerarşi mi? Bizi

sınıfta bırakma hakkı tüm yaşamımızı denetleme yetkisi vermiyor mu onlara? Evet dostlar, bu sorular daha çeşitlendirilebilir, o ilkokula başladığımız günlere, eğitimle ilk tanıştığımız günlere dek indirilebilir ve sorulabilir, hiç seçme hakkımız olmadan o taze beyinlerimize doldurulan doğrular ve özellikle onların doldurulma yöntemi, yaratıcılığımızın yok edilip kodlanmış kavramların içine hapsoluşumuz ne kadar hakça bir durumdur? Bir lidere, öğretmene inanmamız ve uymamız öğretilir. Karşı çıkmamıza veya tartışmamıza belli tarz ve biçimlerde izin verilir. Adeta hepimiz, düşünebilen herkes, potansiyel suçlulardır ve eğitilmelidirler.

Bütün bunlar, yaşamımıza yapılan bütün bu müdahaleler dünkü, bugünkü, hatta yarınki karşı çıkışımızın zeminini yaratmaktadır. Ne istiyoruz? İnsanlık onuruna sahip çıkmak, özgür bir yaşam. Bunlar ise etkinlikten doğar! Böylesine kitlesel bir tepki içinde bir öz-inisiyatif taşımaktadır. Hiç kimse, hiçbir şeyi zorla ve böyle yapmalıyım diye yapmamıştır. Yapmak istediği için yapmıştır! Sorun çağımızın sorunuysa ki öyledir, tepki tarzımızı da birlikte yaratmalıyız. Ancak o durumda bu tarz belirlenmiş 'muhalefet' biçimlerine uymasa da meşruluğa sahip olacaktır. Ve aynı hoşnutsuzluğu taşıyan herkesi kucaklayabilecektir. Birilerinin nabzı yükselterek, sivrilmesi hiç kimseye bir şey kazandırmayacağı gibi gitgide tepki gösterenlerin azalmasına ve yalıtılmasına neden olur. Her şeye rağmen belirli bir yaşamımız vardır ve bunun hemen yarın değişmeyeceği açıktır. Ve bununla bir denge kurulması zorunludur. En önemli nokta ise, bu denge durumunda dahi doğrudan etkinliğin elden kaçırılmamasıdır. Karşı çıkma, reddetme bir yaşam tarzıdır ve yaşayarak yaratılır. Önce aynı tepkileri duyan herkesi bünyesinde barındırmalı ve dayanışma yaratılmalıdır. Doğrudan etkinlik ise olayın, öz-inisiyatifin bir yaratımı olmasını sağlayacaktır. Kendiliğindenlik, organize olmamak demek değildir, o karar yetkisinin tek bir yerde toplanmaması demektir. Yaşamımızın başka birilerince düzenlenmesine karşı çıkan bizler, karşı çıkışımızın blzim dışımızda düzenlenmesine İZİN VERMEYELIM!

Kuzgun Başa...
Gürer Tozan

Altı milyardan fazla insan, iki yüze yakın ulke. Ekonomik yapıları açısından, kapitalist, feodal, yarı-feodal, azgelişmiş, sosyalist vs. politik yapıları açısında da burjuva demokrasisi, proletarya demokrasisi, bonapartizm, faşizm vs. olarak tanımlanır ülkeler. Hatta belirli bir ülke, ekonomik ve politik yapısı açısından birkaç tane farklı tanım içerisine sokulabilir. Bir kişi, grup ya da anlayışın 'kapitalist' olarak nitelendirdiği bir ülke, diğer bir kişi, grup ya da anlayış tarafından 'yarı-feodal' olarak nitelenebilir. Bu tanımlamaların yaşam içindeki yeri, insanların, yaşama müdahale etme istemleridir. ÜIkeyi 'kapitalist' olarak tanımlamanın nedeni, salt bir gerçeği açıklamaktan, doğruyu gözler önüne sermekten çok, o ülkeye yönelik olarak gerçekleştirilmek istenen müdahalenin (mücadele) eğilimi açısından önem taşır. 'Gelişmiş kapitalist' bir ülkede, 'parlamenter demokrasi'nin geçerli bir yöntem olabileceğini söylemek (benim düşüncem değil) gibi.

Kısaca, politik arenada bu tanımlamalara, mücadele yöntemlerini belirlemek açısından bir anlam yüklenir.

Ekonomik / politik yapıları nasıl tanımlanırsa tanımlansın, altı milyardan fazla insanın yaşadığı bunca ülkede, ortak iki şey vardır: Mülkiyet ve devlet. Özel mulkiyetin varlığına kimsenin itirazı olmayabilir, ancak 'mülkiyet'i sadece 'özel mülkiyet' olarak algılayanların, 'devlet mülkiyeti'ni mülkiyetsizlik olarak tanımlamaları artık inandıncı değil. Kişisel olarak, mülke sahip olmak, olamamak, reddetmek gibi seçenekler olsa da 'mülk edinme' bir sistem olarak mevcut.

Ne var ki, yönetenler dışında, tek bir kişi dahi yönetilmediğini ileri süremez. Tüm dünya halkları istisnasız yönetiliyor. Dünya üzerinde evrensel bir sistemden siz edilirken, önemli olan, bu sistemin kapitalist olup olmaması değil, yöneten ve yönetilenlerin, iktidarların olmasıdir. Bu nedenle, baş çelişki, kıç çelişki, milli burjuvazi, komprodor burjuvazi, emek-sermaye çelişkisi gibi saptamaların bir kıymet-i harbiyesi yoktur. Bir çelişki varsa bu, yönetenler ile yönetilenler arasındaki çelişkidir. Milli burjuvaziyi (ne demekse) oluşturmak için emperyalizme karşı mücadele etmenin, insanlığın kurtuluşu için verilen mücadeleyle ne ilişkisi olabilir? Milliyetçiliğin bu kadarı da fazla. Eninde sonunda öpülüyorsun.

Yöneten-yönetilen ilişkisine karşı olmayan anlayış ve mücadelenin statükonun dışına çıkabilmesini beklemek anlamsızdır. Var olan yapının söylemine karşı pozitif bir söylem oluşturarak muhalif olmak, hakim kurumsal yapının pozitif bir görüntüsünü oluşturmaktır. Bu yaklaşımla ancak bir iktidar alternatifi olunabilir, daha fazlası değil. Bu türden karşı çıkışlar yönetme eylemine değil, yönetilmeye karşıdır. Yönetilmek kimsenin işine gelmez, ancak ucunda kendi otoritesini kurmak olan bir anlayış da özgürlük mücadelesinin işine gelmez.

Politik mücadele, yönetme, hükmetme ve erki elde etmeye yönelik bir mücadeledir. (Akla hemen, politik değilse apolitiktir damgası geliyor. Apolitiklik, var olana karşı tavırsızlıksa, politik (erke yönelik) olmak da var olanın pozitif savunusudur. (Özgürlük mücadelesi her ikisini de dıştalar.)

Yönetmek, erk tutkusu da diyebiliriz, düşmandan öğrenilecek ve devralınacak en tehlikeli şeydir. Ve belki de bugüne kadar devralınmış tek bir ahlâka, tüm zamanlann en despotik, iki yüzlü ve çıkarcı iktidarlarından miras kalan bir ahlâka dayanır.

‘Bir ahçıya bile devleti yönetmesini öğreteceğiz’ (*) demekle ‘Her işçi devleti yönetebilir mi / Pratik adamlar bilir ki bu bir masaldır’ (**) demek arasında bu ahlâk açısından bir fark yoktur. Yönetmek her iki yaklaşım tarafından da olumlanmaktadır. Bugünün patronu ile yarının bürokratı arasında bir tercih yapmak ne kadar anlamlı? Bu yönde söylenecek lafların artık çok daha süslü, mümkün olabildiğince anlaşılamaz olması gerekiyor. Ne de olsa ‘bilinçlenmek’ (!) tek yönlü olmuyor.

Ehven-i şer yapmayalım. Tek seçeneğimiz olası erklerin arasından birini kabullenmek değil. Üstelik yönetmek ve yönetilmek gibi bir tercih zorunluluğumuz da olmamalı. İnsanın ufku bu kadar güdük olamaz.

İnsanoğlu açıklayamadığı olaylar karşısında ‘kutsal olanı’ yarattı. Benzer şekilde, ne olacak korkusu, kendine ve diğer insanlara olan güvensizlik, ele geçirme hırsı ve çıkarcılık ‘gerekli kötülük’ olarak algılanan aygıta dört elle sarılmayı getirdi.

Hiçbir ‘kötülük’ gerekli olamayacağı gibi insanın özgür istemlerini dile getirebileceği yaratımların önündeki en büyük engellerdir.

(*) Lenin, Devlet ve Devrim, 1918
(**) Lenin, Rusya Madencileri 2. Kongre Raporu, 1921

Yaşam Üzerine Sohbet
Hatice Ertan

Kime sorsak şikayet edecek bir şeyi vardır. Kiraların fazlalığından, ücretlerin düşüklüğünden, gün aşırı gelen zarnlardan, kadınlann ezilmesinden, eğitimin aksaklığından, bilimin özerk olamamasından, daha neler neler. Şu dünyada birkaç milyar kişi yaşamaktayız ama yüzde biri bile bu durumdan hoşnut değildir ve bu durumun sorumlusu görünmemektedir. Peki sorumlular kim? Kim zorluyor bizi bu istemediklerimizi yaşamaya? Cevap hazırdır: Onlar. Herkesin farklı farklı kavramlarla nitelediği, Onlar. Onların nereden geldikleri, bu düzeni nasıl kurdukları aslında oldukça belirsizdir. Ama sonuçta vardırlar ve düzenleri vardır. Baskıları ve zorbalıklarının yanısıra, düzenleyicilikleri ve ‘onlarsız olunmazlık’ları vardır. Hastaneleri kuran, sağIık hizmetlerini düzenleyen onlardır; okulları kuran, eğitimi ve bilimsel çalışmaları düzenleyen onlardır; doğal felaketlerde ‘yardıma’ koşan yine onlardır. Üretimi organize ederler ihtiyaçlarımız için, yollar yaptırırlar rahat dolaşabilmemiz için, ordular kurarlar bizi korumak için, daha neler neler. Hatta artık uzun zamandan beri, bizim de fikrimizi almaktalar nasıl yönetilmek istediğimiz konusunda. Böylesine ‘onlarsız olunmaz’ bir yaşamın içindeyiz. Onlara karşı çıktığımızda yeni düzenleyicilikler önermek zorundayız. Hoşnutsuzluklara cevap verebilecek daha ‘iyi’ düzenleyicikler. İnsanların çoğu alternatiflerden bunu beklemektedir. Maaşları artsın ama kendilerine maaş veren birileri olsun, mallara zam gelmesin ama mallar bir yerde satılsın, oturacak bir evleri olsun ama birileri onlara ucuza kiraya versin ya da satsın. Özgürce bilim yapabilsinler ama birileri de onlara geçinecekleri parayı versin, çocuklarımızı eğitsinler ama onları dövmesinler.

Siz dedenizin dedenizin dedesini onun da dedesini o çok eskilerdeki ilk dedenizi hatırlıyor musunuz? Onlar yönetilmedikleri gibi, yönetmek nedir

onu da bilmiyorlardı. Evet antibiyotikten, elektronikten ya da sibernetikten habersizdiler ama, ‘insan gibi’ yaşıyorlardı, çünkü insandılar. Onlar özgürlük kavramını bilmiyorlardı ama kendilerinden başka kimsenin belirlemediği bir yaşama sahiptiler kısaca özgürdüler. Doğal kıtlık zamanları dışında aç kalmıyor, barınacak bir yer için kimseden dilenmiyor, ısınmak için odun kuyruklarında beklemiyorlardı. Bunlar gibi daha pek çok ihtiyaçlarını karşılamak kendi ellerindeydi. Derken ONLAR çıktı ortaya. ‘Yazgıymışçasına gelirler, nedensiz, amaçsız, kayıtsız, bahanesiz, yıldırım hızıyla beliriverirler, tüyler ürpertici, apansız, alabildiğine inandırıcı, nefret edilemeyecek denli öteki olarak’ (1). Evet tam da böyle çıktılar ortaya. Belki hükmetme isteğiydi onları harekete geçiren, belki bir başkasına duyduklan kızgınlıktı, belki de hiç bilemeyeceğimiz bir şey. Ama artık vardılar ve varlar. Evet o güne dek insanlar birbirlerinin aynı değillerdi. Kimisi daha güçlü, kimisi daha akıllı, kimisi daha becerikliydi. Bazıları güreşmeyi severken, bazıları da otlara uzanıp kelebekleri seyretmeyi seviyordu. Ama o günden sonra bu farklılıklar anlamını gitgide kaybetti ve başka bir farklılıklar sürece damgasını vurur oldu: yönetenler
ve yönetilenler arasındaki farklılık. Yönetilenler ne kadar farklı farklı ozelliklere sahip olsalar da, yönetilenlerdi. İşte bu bir yanıyla kahredici ama bir yanıyla da komik ‘kaderimiz’ o gün başladı. Onların ortaya çıkmasıyla başladı, onların ihtiyaçlarını da bizlerin karşılamasının gerekliliği. İnsanların birlikte yaşamaktan doğan dayanışmasını, sorunlarına ortak çözüm arama çabalarını ‘düzenlediler’. Bu alanları kurumsallaştırıp dondururken, bir yandan da bu ‘yeni’ yapıları varlıktarının nimeti olarak göstermeyi lhmal etmediler. Artık yönetilenlere düşen bu ‘nimetler’den faydalanabilmek için onlara bakmak ve hizmet etmek oldu.

Bildiğimiz tarihte Onlar'a karşı çıkanların varlığın biliyoruz. Tıpkı Spartaküs gibi bunlar da ellerinden alınmaya çalışılan ve alınan eski yaşamlarını savunmaya çalışıyorlardı. Yeni durumu kabul etmek istemiyorlardı. Ama yenildiler, bu kader miydi? Hayır, yalnızca dünyanın her yanını sarmış olan bu düzene karşı çok güçsüzdüler. Güçsüzlükleri ise ellerindeki silahlardan gelmiyordu, güçsüzlükleri
kendi durumlarındaki diğerlerinin düzenle işbirliği yapmasından geliyordu. Onlara karşı savaşan orduları oluşturanlar da yönetilenlerdi. Ve bu ordularla bastırıldılar. Yönetenler hiç bir zaman orduları dolduracak kadar çok değillerdir. Ama onlarsız olunamayacağına inananlar bu orduları doldurur.

Bu inanç zamanla, yalnız bu yaşamı bilen her nesille öylesine güçtenmiştir ki, artık başkaldıranlar ya daha iyi yöneticileri başlarına getirmek için başkaldırmadılar ya da Onlar geldiklerinde duruma boyun eğmektedirler. Çünkü onlarla birlikte varolan birçok şey vazgeçilmezdir artık bugün. Teknoloji, eğitim, sağlık hizmetleri, ulaşım hizmetleri daha pek çogu. Evet gevşek ve 'disiplinsiz' bir organizasyonla teknolojiyi bu denli geliştirmek mümkün olmayabilirdi ama acaba buna bizim ihtiyacımız var mıydı? Yoksa bu bizim daha iyi denetlenmemizi mi sağlıyordu ve sağlıyor. Karanlıkta bile her yeri görebilen aletler, evlerimizin içindeki konuşmayı dinleyebilen araçlar, numaralanmış ve bilgisayara kaydedilmiş insanlar. Kazancımız ne, dev uçaklar, elektrikli trenler mi? Kaçımız bunlara ihtiyaç duyuyoruz? Sağlık hizmetleri mi, kaç hastalığın sorumlusu bize dayatılan bu yaşam değil mi? Yardım kuruluşları mı, insanların doğal dayanışması yerine konan bu ilişkilerin dondurulmuş olduğu kurumlar mı kazanç? Eğitim kurumları, okullar mı; bu köleleşmiş yaşamımızın zorla alınan zamanları, nasıl itaat edeceğimizin öğretildiği yerler değil mi onlar? Bütün bunlar yine de vazgeçilmezdir insanların çoğu için. İşte bu nedenle başkaldırıların çoğu daha fazla ekmek, daha iyi çalışma koşulları, herkese iş gibi hedefler koymaya başladılar önlerine. Kızılderililerin medeniyete, göçebelerin yerleştirilme çabalarına karşı çıkışı duygusal alanda pekçok yandaş bulmasına rağmen, düzenin mantığıyla sınırlı kalan zihinler için hoş ama yenilmeye mahkum kahramanlıklar olarak değerlendirildi. Bu mantığa göre hiçbir şey ziyan edilemez insandan başka bu nedenle mesela 19. yüzyıl Avrupasında işçilerin tepkilerini makineleri kırarak ifade etmeleri yanlıştır. Evet 'işçi' olarak tepki gösteriliyorsa yanlıştır ama onlar insan olarak tepki gösterlyorlardı. Onlar insanın insan olması ve kendine ait özellikleri dışında, ona atfedilen ve dayatılan biçimlere tepki gösteriyorlardı. Baskılara her karşı çıkış yeni baskıcıları doğururken, düzen içi tepki tarzları da daha kabul görür hale gelmeye başladı. Bu dünyanın gidişatı için oldukça karamsar ve düşündürücü bir durumdur. İnsanlar özgür günlerinden uzaklaştıkları her an onu daha da unutur hale geliyorlar. Evet bu tam da böyle ancak bu insanların içindeki özgürlük istemini yok edebilmiş değildir ve onu isteyenler çıktıkça da bu istem yok olamaz. Bu koşullar ve hoşnutsuzluklarını, tepkilerini ifade etmeyi seçenlerin ve seçecek olanların önünde 'tehlikeli bir ikilem bulunmaktadır ya özgürlüğünü isteyeceksin ki o öyle yalnız başına kazanılabilecek bir şey değildir. Ancak topluluğun tüm bireyleri kendi özgürlüklerini yaşayabildikleri ve birbirlerinin özgürlüğünü

kabul ettikleri zaman kazanılmıştır. Ya da varolan sınıflamaları seçip, yine varolan tarzlarda karşı çıkışlarını ifade edip, ya yeni yöneticiler yaratacak ya da yeni yöneticilerden biri olacaksın. Demokrasi isteyeceksin, yani siyasal erkten pay isteyeceksin hatta çoğu zaman bunu bile değil sana daha fazla ücret ve daha rahat iş verilmesi yetecek. ‘Kalın kafalı kişiler, kaybettiklerinin bir bölümünü geri almaktan başka blr şey yapmadıklarını ve bunlara kavuşurken tiranın onlardan daha önce bunları almasaydı hiçbir şey veremeyeceğini düşünemiyorlardı’ (2). İşte bu ikilem karşısındaki seçim belirleyecektir yarını. Birçoklarının dünyaya kuyunun dibinden bakmaktan vazgeçmeleri gerekmektedir. Bu kendilerinin ve dünyanın yarını için böyledir. Özgürlük savaşçıları, çoğunluk özgürlüğü istemiyor da olsa özgürlük için savaştılar, ancak hep birlikte olmadıkça özgürlük yakalanamaz. Bu durumda özgürlük savaşçıları ancak insanların içindeki özgürlük istemini uyandırabilirler ve bu yaşamı sorgulatabilirler ama o kadar. Diğerlerinin ise bu konuda, bugün kendilerine inanmaya ihtiyacı var. ONLAR'sız da yapabileceklerine inanmaya. Bütün yaratımların kaynağının kendileri olduğuna ve tüm ihtiyaçlarını kendilerinin yaratabileceğine, dayanışmanın ONLAR'sız yaşamın doğal sonucu olduğuna inanmalan gerekmektedir. Bunlar için Allaha inanmak gibi bir şey değildir ancak yaşayarak gerçekleşebilir. Bu toplumda ise bunu yaşamanın yolu demokrasi değil, doğrudan etkinliktir. Ki bu ‘insanların yaşadıkları olaylara 'aracısız-tefecisiz' müdahale etmeleridir’ (3). Bu hiçbir zaman merkezileşmeye ve merkezi otorite oluşturmaya fırsat tanımayan bir yaşam tarzıdır. Dayanışma içinde, beraberlik içinde kişilerin otonomilerini, bireyliklerini geliştiren bir tarzdır. Ancak böylesi bir tarz yaşamın parçalanmışlığını yok edebilir ve herkes kendi yaşamının her alanına müdahale edebilecek gücün kendinde var olduğunu görür. Ve yine böylesi bir ortam insanları iile (*) çektiğinden kişiler yaptıklarının sorumluluğunu yüklenir. Acınası hallerinin sorumluluğunu onlarda değil, kendi davranışlarında arar olurlar. İşte tam da budur onlan değiştirmeye iten ve o gücü kendilerinde bulduran. Ve artık kolayca şunu diyebilirler: ‘Yıkıntılardan korkmuyoruz. Dünyayı devralmaya yürüyoruz. Bu konuda hiç şüphemlz yok. Sömürücüler tarlh sahnesini terk ederken kendi dünyalarını yıkabilirler. Biz, burada, yüreklerimizde, yeni bir dünya taşıyoruz; o, her geçen dakika büyüyor’ (4).

Alıntılar:

1. Nietzsche, Ahlakın Kökbilimi /Aktaran. Gilles Deleuze / Dün ve Bugün Felsefe, Kitap 1, s. 231

(2) Etienne de La Boetie, Gönüllü Kulluk Üzerine Söylev, s. 42

1. Osman Konur, Doğrudan Demokrasi, Doğrudan Etkinlik, Kara ,sayı 5, s.1

(4) Buenaventura Durruti, Kara, sayı 1 s.21

(*) Okunamıyor - editör.

Sayı 9
Haziran/Temmuz 1987

Kim Öğrenci Olmak İstiyor?
Hatice Ertan

Öğrencilik deyince hepimizin aklına üç aşağı beş yukarı bir yaşama biçimi gelmektedir. Öğrenciler farklı toplumsal kesimlerden geliyor olsalar dahi, günlerinin çoğunu alan bu sıfatları, onları birbirine benzer şekilde yaşamaya zorlamaktadır. Bu kelime çoğu yerde adları durumundadır, onlara yükümlülükler getirir, yasaklar getirir ve 'haklar' getirir ve belirlenmiş bir kalıbın içine sokar ve kodlar. Sonunda onlar da kendilerini 'öğrenci' olarak görürler. Artık her yerde 'öğrenci' olarak davranırlar. Öğrenci eylemlerinin hızlı bir ivme kazandığı bu günlerde, üzerinde öncelikle durulması gereken kavramlardan biri budur. Bu insanlar öğrenci midir, yoksa öğrenmek isteyen insanlar mıdır? Bu soruya verilecek cevaplar 'öğrenci istemleri' ve isteme biçimleri konusunda farklı tavırlar yaratacaktır. Kuralların şöyle ya da böyle olmasından önce kural denen şeyin varlığı sorgulanmalıdır. Bu sınırları çizilmiş durumu kabul etmek onu daha geniş boyutta sınırları çizilmiş düzenle birlikte kabul etmek demektir; yöneten/yönetilen ilişkisiyle; sınıflamalar, soyut kavramlar arasında yok edilen bireyle; etkinliğimiz dışındaki yasa ve sömürüyle kabul etmek demektir. Bu durumu reddetmek ise pekgok kimsenin anladığı gibi, o alanda bulunmamak değil, aksine yaşamın her parçasında, gün be gün sınıflamaları kırmaya ve özgürlük zeminleri yaratmaya yönelik bir mücadeledir. Bu toptan reddedişin, karşi çıkış tarzını ve kültürünü yaratır. Öncelikle, kişinin kendini 'öğrenci' değil de öğrenmek için orada bulunan insan olarak görmesi istemlerini ve işIeyiş biçimlerini belirlenmiş biçimler dışına çıkarmasını ve olaya bakış perspektifinin evrenselleşmesini sağlayacaktır. Aynı zamanda da onun bir anlamda düzenin bu kodlanmışlığa atfettiği baskılara bakışın genişletecektir. İnsanlar ister öğrenci, ister işçi, isterse memur ya da asker olsunlar, hepsinin farklı biçimlerde karşılaştıkları baskının temelinde ortak payda olarak yönetilen olmaları vardır, Ve bulunduklan alanlardaki örgütlenmeleri, istemleri bu paydanın sorunları çerçevesinde olmalıdır ki, toptan bir reddedişi yaratabilsinler. Yoksa 'öğrencilik istemleri', 'demokratik mücadele' falan gibi lafazarılıklar yüzyıllardır süren bu

düzenin ancak yeni bir biçimini doğurur bu da özgürlük isteminin bir kez daha ana karnında öldürülmesi olur. Kimilerinin sandığı gibi insanlar önce düzenin sınıflamalarına sahip çıkacak, sonra da onları aşacak şekilde programlanmış makinalar değildirler. Bu aşamalar yalnızca öyle düşünenlerin kafalarında mevcuttur. Yoksa tarihin her çağında yönetilmeyi reddeden, ama yönetilmek de istemeyen ve ortaklaşmacılığı, dayanışmayı yaratmak isteyen hareketlerin ortaya çıkması mümkün olamazdı. Ya da onların bakışıyla bu insanlar aşamaları bilemeyecek kadar cahildiler. Oysa asıl cehalet ve dar fikirlilik kendini otoritenin tarihi ile sınırlamaktır. Yönetilmeye karşı mücadele, onun kurallarını reddederek her alanda verilebilir ve verilmelidir. Öğrencilerin 'öğrenciliği' sorgulamaları onlara toplumun diğer kesimindeki insanlarla ortak sorunları olduğunu ve ancak birlikte çözüm aranabileceğini gösterecektir. İşçinin yaşamını işverenin, askerin yaşamını subayın eline veren düzen, öğrencininkini de öğretmenin eline vermekte ve hepsini hukuğuyla kendi elinde toplamaktadır. Bu ikinci kişiler; işveren, subay veya öğretmen; insan olarak sahip oldukları özellikleriyle değil, düzenin onlara verdiği sıfatla bu 'öldürme ya da yaşatma' yetkisine sahiptir. Peki sen 'öğrenci' olarak neden bunu sorgulamıyorsun? Hiç kimsenin seni sınıfta bırakarak öğrenmeni engellemeye hakkı olabilir mi ya da kimseye böyle bir hak verdin mi? Neyi öğreneceğine neden sen değil de bir bilgisayar karar veriyor. Ya da bu bilgisayar hiç bir şey öğrenemeyeceğine karar veriyor. Kısacası üniversiteye sınavla alınmayı istiyor muyuz? Bilgi alacağımız kişileri, 'öğretmenleri' neden biz seçemiyoruz; tabii öğretmek isteyenler arasından. Ya öğrenme saatleri, bunlar bizim yaşadığımız saatler, biz saptamalıyız. Sınıf geçme ya da okuldan atılma; bunlar da ne? Ne kadar süre bilgilenmek istediğime kim karar ve riyor veya benim öğrenmiş olup olmadığıma. Bu konuda tek 'yetkili merci' ben olmalıyım. Sınav sistemi yaşamımıza getirilen bir baskıdır. Üniversite harçları, ne için gerekli bu paralar? Eğitim sistemi denen o öğütücü organizmayı yaşatabilmek için mi? Hizmetliler, büro memurları, sekreterler vs; bizi numaralamak, her yıl bir sürü foloğraflarımızı alıp meraklılarına dağıtmak, sınav tehditleriyle yaşamımızı düzenlemek için bunlar. Öğrenmek için, öğretmeyi sevenlerden öğrenmek için bu yok edici organizmaya ihtiyacımız yok. Bu konudaki daha önemli soru ise, paranın varlığının sorgulanmasıdır? Bir takım renkli kağıt parçalarını toplayıp, biriktirip istediklerimize ulaşmak için onları başkalarına veriyoruz. Bakkaldan ekmek alırken, üniversiteden de bilgi

alıyoruz bunların karşılığında. Bunları toplayıp, biriktirme süreci günümüzün çoğunu kopararak bizden alırken, aynı zamanda piyasa denen o dev sömürü çarkı varlığımızı yok ediyor. Neden bilgi dahil her şey birilerinin mülkü ve diğerleri onların peşinde koşturuyor? Bilgiyi öğretmeyi seven birinden öğrenip, ekmeği de ekmek yapmaktan hoşlanan bir diğerinden alamıyorum. Ve niye ben de zevk aldığım şeyleri yaratıp, ihtiyacı olanlara veremiyorum? Yoksa, bunlar birilerinin üzerimizdeki denetimlerini kaybetmemek için varlığını koruduğu şeyler mi? Evet gerçekten de öyle. Mülkiyet, para ve piyasa olmasa; bu insanın dolayımsız ilişkilerine ve doğal durumuna getiren müdahaleler olmasa merkezi yapılar, iktidarlar nasıl denetimi sağlar ve nasıl varolabilirler? Birileri yönetiliyor olmasa, diğerleri nasıl yönetebilir? İşte bu nokta, yani para olgusunun sorgulanması öğrenci tanımının içine giren insanların, toplumun diğer kesimlerindeki insanlarla ortak sorunlarının yakalanabileceği noktalardan biridir. Ve bu sorgulama temelinde üniversite harçlarına karşı çıkmak; baskıya ve sömürüye karşı çıkmanın, toptan reddedişin yollarını açar.

Öğrenci dernekleri, öğrencilerin veya öğrenmek için üniversitelerde bulunan insanların biraraya gelebilecekleri, ortak sorun ve hoşnutsuzluklarını tartışarak, bunlara çözüm arayabilecekleri bir platform olabilir ve olmaktadır. Ama bu örgütlenmelerde dikkat edilmesi gereken en önemli konu nasıl biraraya gelineceğidir. Buralarda yöneten / yönetilen ilişkisine dayalı merkezi yapılar oluşturmak bir yandan hoşnutsuz olduğumuz düzenin bir prototipini yaratmak olmakla birlikte, diğer yandan da kişiyle eylemi arasına bir yönetim organının kararları gibi dolayım sokacağından
'öğrencilerin' olaylar karşısındaki duyarlılığının gelişmesini, tepkilerini biçimlendirme zeminlerini zedeleyecektir. Neden korkuluyor, farklı fikirlerin ortaya çıkmasından mı; herkesin tek bir tarzı benimsemesinden mi? Tepkiler öğrencilik konumunun dolayısıyla yönetilen konumunun reddi üzerine kurulursa bundan korkmak yerine hoşnut olunmalı. Çünkü bu çeşitlilik bir yandan yaygınlığı sağlayabileceği gibi bir yandan değişik tepki tarzlarını yaratacaktır. İnsanların kendi sorunlarına ve kendi yaşamlarına sahip çıkmalarını, kendi eylemlerinin kendileriyle bütün olmasını sağlayacaktır. Ve ancak bu, temelini yaşananın ta kendisinden alan karşı çıkışlar kalıcı olabilir, başka bir toplumsal 'sınıflama' içinde de sürebilir. Kuşkusuz bu çeşitlilikterı söz ederken, söyleminin başından sonuna dek

otoriter olan faşizmi ve faşistleri bunun içine katmıyorum. O, özgürlüğe yönelik ve yönetilmeye karşı dinamiklerin geliştiği bir ortamda barınamayacağı gibi, ona buralarda varolma ‘hakkı’ tanımak bu dinamiklerin gelişmesine vuıulan bir darbe olur. Faşizme bizim olan herhangi bir ortamda yer yoktur. Şu sorulabilir, ya tepkiler böyle bir konumun reddi üzerine oturtulamazsa? Hayır, çözüm yeni idareciler ya da bir çeşit zorbalar olmak değildir. Çünkü böylesi
bir konum bunu zaten yaratamaz. Araç daima amaç tarafından belirlenir, birçok yerde de amacın ta kendisidir. Yalnızca, bu dinamiklerin geliştirilmesi için verilecek mücadele ve sarfedilecek çaba yolu aşabilir.

Evet, bugün kim yaşamının başkalarınca düzenlenmesini; iktidar, eğitim sistemi ya da dernek yöneticileri; istiyor? Kim ‘öğrenci’ olmak veya yönetilmek istiyor?

Sayı 10
Eylül 1987

Kara Bildirge

Dergimiz KARA, elinizdeki sayı ile birlikte yayın hayatının 11. ayını doldurdu ve 10 sayı
‘Kara’ yayınlandı bugüne kadar. Zorlukları çoktu Türkiye'de 'Kara’ gibi bir dergi yayınlamanın.

Birincisi 'KARA' Türkiye'nin geçmişinde yer almayan, yer tutmayan ve bilinmeyen ya da düşmanlarının ağzından bilinen bir toplumsal hareketin, düşüncenin, yani liberter düşünce ve hareketin bir tezahürüdür. Oysa Türkiye her şeye ragmen, otoriteyi seven insanların ülkesi hala. Bir liberter literatür yoktu Türkiye'de. Çok eskiden basılmış bazı liberter düşünürlerin kitapları
ve Sokak Yayınları'nın bir kaç kitabı dışında. Bu nedenle 'Kara’ hem güncel sorunları yakalamaya çalışırken (aylık çıkmasının bir nedeni de buydu) hem de liberter düşünce ve hareketin geçmişini, şimdisini tanıtmak gibi ağır bir yük yüklendi. Başlı başına birer kitap konusu olabilecek konuları, kısa dergi makalelerinde deşrneye çalıştı.

İkincisi, KARA yayınlanmaya başladığında 12 Eylül'ün koşulları, yeni yeni yerlerini ‘başka şeylere’ bırakmaya başlamış ve Türkiye devrimcileri bıldırcın fırtınasını henüz atlatmaya girişmiş, bir şeyleri alenen yazmaya (alenen yazılanlar azın azı da olsa) başlamıştı. Yaşananların sorgulanması ‘kamuoyu’ önünde kısmen de olsa yapılabiliyordu artık. KARA'nın 12 Eylül öncesi ve sonrasında yaklaşımları vardı elbet. Bu yaklaşımlar da devrimci ya da devrimci olmayan marksistlere yapılan yaklaşımlardan ve Marksizme yönelik genel liberter yaklaşımdan soyutlanamazdı. Devrimci Marksistlerin birçoğu ise ya ‘içerdeydi’ ya da yurtdışında. Bu nedenle onlara getirdiğimiz eleştirilerin ‘savunmasız görüşlere saldırı’ olarak değerlendirilebileceğini biliyorduk. Ama yaşanan sürece mudahele etmeksizin sürecin bir parçası ve suç ortağı olmaktan da kurtulamayacağımızı biliyorduk. Üstelik artık eleştirdiklerimiz de alenen

cevap verebilecek duruma geliyorlardı. Diğer Marksistlere gelince onlar düpedüz ‘bugünkü düzenin’ borusunu öttürmeye başladılar artık.

Üçuncusü, başta da söyledik ‘Kara' geleneği Türkiye'ye, Türkiye'de bu geleneğe yabancıydı. Fakat bu geleneğin Turkiye'de yaratımı şablonlama yöntemiyle olamazdı. Bizim öyle dışarıdan alıp, Türkçe’ye çevirip burada harfiyen uygulayacağımız programlarımız filan olamazdı. ‘Kara’ evrensel bir düşünce ve hareketin yerli bir ürünü, yapıtı olmalıydı. Bunun için çalıştık. Bunun hakkını verebildiğimizi sanmıyoruz, çalışmaya devam edeceğiz.

Fakat 11 ay sonunda bakıyoruz ki KARA ve onun geleneği Türkiye'de dar da olsa bir tartışmanın gündemine girdi. KARA'nın artık bir okur ve bazen yazan, bazen okumaz yazarı, yazmaz okuru ve de okumaz yazmaz bakar-karıştırır'ı var. Açıkçası en az umduğumuz kadar ilgi gördü. Artık biliniyor ki KARA:
Anti-otoriter
Anti-militarist
Anti-seksist
ve politikanın -yani iktidarı ele geçirme ve kullanma sanatının- her türlüsüne karşı toplumsal devrimci, kısacası liberter bir yayın organıdır.

Fakat yine bu 11 ay sonunda bazı başka sorunlarla da karşı karşıya geldik ki, bunlar genelde liberter hareketin yapısıyla, liberter düşüncede ‘hareket’ kavramının tuttuğu yerle ve özelde de bunların üzerine oturan yani zemini bunlar olan ‘Kara’nın işlevinin sorgulanmasıydı. İşte bu yazıda asıl olarak cevaplanmak istenen sorular ve çoğu zamanda yanlış anlamalar bunlar olacak.

YANLIŞ ANLAMA 1: KARA apolitik bir dergidir.

Bu otorite dostlarının ve liberter düşüncenin düşmanlarının isteyecekleri bir durumdur. Gerçekte onlar KARA'nın suya sabuna dokunmaz bir dergi olmasını isterlerdi. Liberterler politikaya karşıdır ve tam da bu nedenle ondan kaçmaz, onun üzerine giderler. Politika yaşamın bütün ‘gerçek’ alanlarının dışında ve üzerirıde bir alandır. Bu böyledir diye politikaya müdahale etmemek, onu yermemek, onun her haliyle otoriter yüzünün

üzerine gitmemek, meydanı politikacıların at koşturmasına ve bizim yememize, içmemize, uyumamıza, sevişmemize karışmalarına boş bırakmaktır. KARA, toplumsal hayatın örgüsünü oluşturan bütün ilmeklerde kendini dayatan otoriteye karşı çıkmakla, ‘karşı-kültürün’ öğelerinin yarattığı gibi, otoritenin bütün özgün biçimlerinin temel ifadesi ve varoluş koşulu olan ‘merkezi’ toplumsal otorite’yi de ilk elden hedef aldığı için ‘politik’ bir yayın organıdır. KARA bu nedenle Türkiye'de otoritenin politik maskesini-parçalamanın yöntemlerini arayışın ve bunları tartışmanın, oluşturmanın platformudur.

‘Sosyalist Parti Tartışmaları Üzerine', ‘Doğrudan Demokrasi, Doğrudan Etkinlik’, ‘Genel Oy Hakkı Yanılsaması’ gibi yazılarda, diğer birçoklarında bunu yapmaya çalıştık. Yani politikaya karşı olmanın ‘politikalarını’ saptama tartışması. Bu nedenle ‘Kara’ özgün bir alana yönelik değildir. O, politikanın burnunu soktuğu her alana, yani hayatımızın her alanında politikaya ve onu oluşturanlara yöneliktir.

KARA liberter-ekolojist,anarko-feminist, devrimci-sendikalist bir dergi değil, yani kısmi bir dergi değil, ama kelimenin en geniş anlamıyla liberter bir dergidir. Bütün bunlar KARA, ekoloji ya da doğayla, feminizmle, sendikalizmle ilgilenmez anlamına gelmez. ‘Kara’ bütün bunlarla ilgilendiğini, yayınıyla da göstermiştir. Fakat KARA öncelikle ‘politik’ bir dergidir.

YANLIŞ ANLAMA 2: KARA bir liberter hareket yaratmayı hedeflemektedir.

Hayır. KARA sadece yaşadıklarının, yaşayabilecekleri olmadığının farkında olan ve bir de üstelik okur olan bir grup insana bir yayın organı olmanın bütün olumsuzluklarıyla birlikte seslenmekte ve liberter düşünceyle, liberter çözümleri tartışmaya çağırmaktadır. Liberter bir hareket, dergi sayfalarından çıkmaz ve çıkmamalıdır. Liberter bir hareket davranır ve örnekter. Bu nedenle KARA kendisinin dergi boyutunda bir liberter etkinlik (panel, broşür vb. de olabilir) ve liberter düşünce birikiminin yansıtılmasının, geliştirilmeye çalışılmasının bir aracıdır. Ama politik bir liberter yayın organı toplumsal bir hareket olmaksızın, ağzıyla kuş tutsa, bunca televizyon, bunca renkli gazete, bunca radyo, video vb.'leri varken,

yaygınlık kazanamaz. Kazanırsa eğer, o yayın organının statüko karşıtlığı zaman geçirmeden sorgulanmalıdır. Meteliksizlerle, statüko karşıtlarıyla birarada olmanın yolu davranışlardan ve toplumsal davranışların iletişmesinden geçer. KARA bu doğrultuda sadece bir dolayımdır. Keşke yaşamın çeşitli alanlarında çeşitli liberter etkinlikler olsa da ‘Kara'da onların etkinliklerini, kendilerinin anlattıkları yazıları yayınlayabilse.

YANLIŞ ANLAMA 3: KARA ilkesiz bir açık bir kürsüdür.

Hadi canım sende! KARA bütün liberterlere (yani kendisini liberter olarak adlandıranlara), diğer bütün anti-otoriterlere, otoritenin hiç bir türlüsünü savunmayan ekolojistlere, feministlere
vb. özgün kalkış noktası olanlara açık bir dergidir. Şu ya da bu otoritenin az ya da çok özürcülüğünü yapan otoriter ve otlara da gırtlağına kadar kapalıdır.

YANLIŞ ANLAMA 4: KARA anti-komünist bir yayın organıdır.

Hayır. KARA'nın illaki anti-komünist olacağım diye bir derdi yoktur. KARA anti-otoriter olduğu için otoriteye ve hiyerarşiye boğ azına kadar batmış olan komünist hareketi eleştirir. Ama unutulmamalıdır ki, KARA'nın Türkiye'de savunduğu gelenek, komünist hareket doğmadan önce doğmuştur. Godwin, Striner ve Proudhon, Marx ve Engels'ten önce başladılar yazmaya.

YANLIŞ ANLAMA 5: KARA ve liberter düşünce bireycidir ve toplumsal mücadelenin örgütlülüğünü reddeder.

Öncelikle şunun açıklığa kavuşturulması gerekir; liberter düşünce içinde örgütlülüğü reddedenler vardır, ancak KARA liberter düşüncenin bütun çeşitliliğine sahip değildir. O kendisini var eden insanların çeşitliliğine sahiptir. Evet, KARA bireyi önemser, onun ‘toplumsallık’ adına yok edilmesine karşı çıkar. O'na göre yeniyi oluşturabilecek ve toplumsal dönüşümu yapacak olan ‘varolan bireylerdir’, soyut sınıflamalar içinde erimiş ve yokedilmiş şeyler değil. Bu nedenle de kendiliğindenlik kavramından ve kendiliğinden hareketlerden otoriter düşüncelerin anladığını anlamaz. Ve kendiliğindenliğe güdüsel bir anlam vermez.

Kendiliğinden hareketler, onları yaratan bireylerin doğrudan etkinliklerinin ortak ifadesinden doğar. Bu nedenle güçlü bir iradi öze sahiptir. Kendileri üzerindeki merkezi bir yapının ya da bir partinin statik program ve ilkelerinden, emirlerinden, kısacası iradesinden bağımsızdırlar, soyutlamalardan değil, yaşamakta olandan güç alırlar. KARA kendiliğindenliğe böyle bakar; yaşam alanlarını genişletmeye ve özgürlüğe yönelik istemleri olan bütün bu etkinlikleri destekler. Yaşamın kısmi alanlarından doğan, öğrencilik, ücretlilik, kadınlık vb. bu hareket ve kesimlere adem-i merkeziyetçi, doğrudan demokratik, bürokratları ve profesyonelleri olmayan, temsil sistemine dayanmayan, otonom birimlerden oluşan yatay örgütlenmeler ve federatif tarzlar önerir. Bu alanların çakışmaları ise ancak istemleri ile ortak toplumsal hedeflilikleri yakalamalarından geçecektir.

KARA bir yaşını doldururken, bir yerlerden bu düşünceler, yani bu ‘yanlış anlamalar’ çalındı
kulağımıza ve oturduk böyle bir bildirge yazdık.

Dayağa Ceza Mı?
Tayfun Gönül

Geçtiğimiz ay aralarında radikal feministlerin de bulunduğu (bu adlandırma kendilerinin) bir grup kadın dayağa karşı kampanya başlattılar. Gerçi kampanyanın temel sloganı 'Dayağa Karşı Dayanışma' idi, ancak dayağa ceza sloganı da radikal feministler dahil tüm gruplar tarafından kullanıldı. Bu bağlamda feminizm, devlet ve ideoloji ilişkisine ilişkin bir tartışrnayı gündeme getirmenin önemli olduğunu düşünüyorum.

‘Dayağa ceza’ sloganının anlamını çözebilmek için biraz suç ve ceza kavramlarının üzerinde duralım. İki insan arasındaki ilişkide duygusal iletişim sevgi-nefret spektrumunda çok değişik noktalarda bulunabilir ve önceden hesaplanması olanaksız sonsuz sayıda seçeneği içerir. Ancak ilişki o iki insan arasında kaldığı sürece bu davranış biçimlerinin hiçbiri ‘suç’ değildir. İnsan nefreti yoğunlaştığında saldırgan davranışlarda bulunabilir ve hatta karşısındakini öldürebilir. Hiçbir insani eylem kendi başına ‘suç’ değildir. 'Suç’un oluşması için o iki insan arasındaki ilişkide YABANCI bir üçüncü öğe daha bulunması gerekir. Bu da gelişmiş biçimine hukuk

dediğimiz toplumsal normlardır. Toplurn, yani aynı mekanı paylaştığı öngörülen insanlar ve onları birbirlerine bağlayan ilişkiler ağı artık bireylerin inisiyatiflerinin dışında devasa boyutlara ulaştığında bu toplumsal normlar donar, kurumlaşır. Devletin hukuki temelini oluşturur. Bütün devletler içeriği değişse de bir 'suç' kavramı üzerine dayanır. 'Suç' kavramı bir dizi de yaptırım (çoğu zaman bir toplumsal öc alma mekanizması) gerektirir, 'ceza' ve suç-ceza kavramlarının pratiğe geçirildiği bir süreç, 'yargılama' ve 'infaz'. İşte modern toplumun, yani bir tanımlaması da 'erkek egemen toplumsal sistemin' iskeletinin temel öğesi de bu yapıdadır. Polis teşkilatı, mahkemeler, ceza evleri, yasakoyucular, yürütme organları. Devlet de bütün bunlardan başka nedir ki?

'Suç' ve 'ceza' kavramını kendi gündeminde tutan bir akımın aynı zamanda devlete karşı olması olanaksızdır. 'Suç' kavramının içeriği tarihsel olarak değişebilir kuşkusuz. Örneğin Allah'a inanmamak belli zaman ve mekanlarda ölüm cezası gerektiren bir suçken, artık birçok ülkede suç olmaktan çıkmıştır. 'Suç' kavramının içeriğinin değişmesi için verilen mücadele kavramın kendisini sorgulamaz, dolayısıyla anti-otoriter bir karakter taşımaz, olsa olsa devletin fethi mantığının sonucudurlar. Dayağa ceza verilmesini talep eden mücadele de böyle bir mücadeledir. Peki böyle bir mücadele 'feminist' olarak adlandırılabıiir mi?

Feminizm neyin adıdır? Erkek egemen toplumsal sisteme karşı kadın duyarlılığının adı mı, yoksa dünyaya kadın erkek karşıtlığının penceresinden bakan bir ideolojik yaklaşımın mı? Feminist pratiğe baktığımızda bu soruya her ikisinin de cevabını veriyoruz. O zaman bir de hangi feminizm sorusunu sormak gerekiyor. Eşitlikçi feminizmin ideolojik yaklaşımı açık ve ortadadır. Onlar varolan ekonomik ve toplumsal sistemin kadın-erkek ilişkileriyle görece özerkliğini gündeme getirip, sisteme dokunmadan, hayatın her alanında ekonomide, kamu yönetiminde, ailede erkekle eşit konumda yer almanın peşindedirler. Bu yüzden rahatlıkla kadınlar da kaymakam olsun, hatta zaman zaman orduya alınsın diyebilirler. Onların bakış açısından bakıldığında dayağa cezanın eleştirilecek bir yanı yoktur. Erkek egemenliğine karşı kadın duyarlılığının bu ideolojik versiyonu için devlet ortadan kaldırılacak değil, fethedilecek bir alandır. Somut bir tarihi hareket olarak feminizm uzun yıllar bu yaklaşımın adıydı ve temel sloganı da kadınlara oydu. Görünen o ki, ancak 1980 sonrası

Türkiye'nin gündemine gelen feminizm hala büyük ölçüde eşitlikçi bir karakter taşıyor. Sosyalist-feministlerin de bu konudaki savunusunu tahmin edebiliyoruz. Evet çözum değildir ama bugün için atılması gereken bir slogan. Bugün için gerekli! Tıpkı devlet gibi, para gibi, aile gibi. Bu yaklaşımın eleştirisi bütün Kara sayılarında olduğu için uzun boylu üzerinde durmayacağım.

Gelelim Radikal Feminizme... Bence radikal feminizm bundan sonra ilerleyebilmek için şu dilemayı çözmek zorundadır: ideoloji mi duyarlılık mı. Bunlar birbirleriyle çelişen şeyler mi? Kimi zaman değil, ama çeliştiğinde merkezi otoriteyi olumlamak gibi vahim hatalara yol açabiliyor.

Handan kişisel bir sohbetimizde ‘Dayağa Ceza’ derken devleti yardıma çağırmadıklarını cezayı kendilerinin vereceklerinı savundu. O an kavrayamadığım bu açıklama kolaycı bir açıklama. Nasıl cezalandırılacaklar? Örneğin bir arkadaşlarının ya da feminist literatürde konuşacak olursak, hemşerilerinin dayak yemesi durumunda birleşip, ellerine sopalarını alıp o herifin kafasını kıracaklarsa buna bır itirazım olmaz. Ancak bu bir tepkidir ceza değil çünkü ‘suç’ kavramına dayanmaz, bireysel inisiyatiflerin çatışma alanında geçen bir eylemdir. İşin içine toplumsal normlar karışmaz. Feminist dergisini çıkaran arkadaşlar dayağa ceza derken, samimi olarak tepkisel eylemleri savunmuş olabilirler (ben böyle olduğuna inanıyorum). Ancak kamuoyunu etkilemeye yönelik bir kampanyada anlaşılan, bu değildir. İnsanlara feministler dayağa ceza derken ne demek istiyorlar diye sorulduğunda, ezici çoğunluğun vereceği cevap ‘dayak atan erkeklerin hapse atılmalarını istiyorlar' olacaktır. Tabii bunun için bu erkekleri içine koyacak hapishaneler, onların hapise atılmalarına karar verecek hakimler, kendi ayaklarıyla hapise girmeyi reddeden erkekleri zorla hapise atacak polisler, bu dava sırasında tarafları savunacak avukatlar, bütün bu zevatın geçimlerini temin etmek için üretim yapanlar, değiş tokuşu sağlamak için para.. Radikal feministler kadınerkek eşitliği değil, yeni bir dünya istiyoruz derlerdi.

Şu tablo pek yeni bir dünya gıbi gelmedi bana. Stella Ovadya Marks'la birlikte artık soyut insandan bahsedilemeyeceğini işçi sınıfı-burjuvazi, kadın-erkek gibi toplumsal kategorilerle çözümlerne yapmak gerektiğini soylüyor. Ben de soyut insan kavramını analiz aracı oiarak kullanmanın

yetersiz olacağı görüşündeyim. Ama yukarıda anılan en az onlar kadar soyut kategorilerin ise tehlikeli olduğunu düşünüyorum. Düşüncemizin merkezine her biri birbirinden çok farklı hiçbir toplumsal norma sığmayacak somut insanı, yani bireyi alsak diyorum.

Hayata kadın-erkek karşıtlığından baktığında, diğer bütün oluşumları gerektiğinde kullanılabilecek oluşumlar olarak görürsün. Radikal feministler, bu çıkmazdan kurtulmak için bütün otoriter kurumlan 'erkek' olarak adlandırıyorlar. Devlet 'erkek', kapitalizm 'erkek', bilim 'erkek' vs. Bu oluşumların bugünkü konumlarını kadın-erkek ilişkisi açısından tanımlamak istersek, bu nitelemeler doğru, ancak bu kurumların varoldukları sürece erkek kalacaklarını söylemek saçma. Duyarlılığın bu ideolojik sunumunda ısrar etmek insanı hareketsiz bırakabilir. Örneğin son yıllarda evlilik içinde de ırza geçme bir suç olarak kabul edildi. Radikal feministler ne tavır alacaklar bu durumda: erkek devlet erkek egemenliğine karşı tavır alıyor. Kendi keyfinden yapmıyor bunu kuşkusuz. Feminizmin etkinliğinin devletteki yansıması. Toplum içindeki güç ilişkileri değiştığı sürece, devlet ve benzeri bu güç ilişkilerinden görece özerk kurumların da niteliği değişir. Özellikle kapitalizmin bu konuda -yeni duruma uyum sağlama konusunda- son derece yetenekli bir sistem olduğunu gözardı etmemek gerekir.

Bu yüzden eşitlikçilerin programı gerçekleşebilir bir şeydir. Ve her gerçekleşebilir program gibi hiçbir devrimci öz taşımaz. Çeşitli otoriteler zaman içinde, erkek, kadın veya nötr olabilirler. Tarihte bir zamanlar matriyarka da vardı. Bunun çok tartışmalı olduğunu öne sürüyorsanız. O zaman kadına ilişkin sayılı iktidar alanlarından hala varlığını sürdüren birini örnek gösterelim: Anne ile çocuk arasındaki ilişki. Bu az otoriter bir ilişki biçimi midir? Kocasından dayak yiyen bir kadın, pekala çocuğunu da dövebilir. Çoğu zaman da böyle yapar zaten. İdeoloji yücelticidir ve otoriter kurumlaşmanın başka biçimler altında da olsa sürmesinden başka bir şeye yol açmaz. Kadınlar şahanedir, derken erkek egemenliğine karşı bir duyarlılık değil kadınerkek ayrımında bir tarafın yani boyun eğerek ve egemen ideolojinin taşıyıcılığını yaparak, eline fırsat geçtiğinde de iktidar kavramının özünü hiç sorgulamadan kendi alanında iktidarı kullanan kadının anlamsız ve tehlikeli yüceltilmesidir sözkonusu olan. Aynen işçi

sınıfı mitolojisi gibi bir kadın mitolojisi yaratmanın ‘özgürlük’ idealine hiçbir katkısı olmaz.

Feminizmin ideolojik sunuşlarının en tipik örneklerinden biri ‘Cinselliğin Diyalektiği’ kitabının yazarı Firestone'dur. Firestone bu kitabında kendisinin de hiç sıkılmadan açık açık söylediği gibi Marksist-Leninist çözümlemedeki işçi sınıfı geçen her yere kadın, burjuvazı geçen her yere de erkek [sözcüğünü] koymuş. Böylece enteresan kavramlar ortaya çıkıyor, kadın devrimi, kadının öncülüğü, kadın diktatörlüğü (şaka etmiyorum bu da var) gibi. Marks'ın kavramlarının hiç değilse bir mantığı vardı, işçi sınıfının büyük bir çoğunluk burjuvazinin ise küçük bir azınlık olması saptamasından yola çıkıyordu. Kadınlarla erkekler yaklaşık olarak sayıca eşitken, şu kadın diktatörlüğü nasıl gerçekleşecek? (Kazara gerçekleşirse, pek de anlamlı olmaz tabi. Kadın egemen toplum da aynen erkek egernen toplum gibi cinsler arası meydan savaşı verilen bir arena olacaktır.)

Feministler gerçekten yeni bir dünya istiyorlarsa, erkek egemenliğine karşı kadın duyarlılığını harekete geçirmeye yönelik kadın inisiyatifleri gerekli, ancak yeterli değildir. Anti-cinsiyetçi erkekleri de içine alan bir perspektif tasarlamak gerekir. Bu da ailenin ve toplumsal cinsel kimliklerin ortadan kalkmasını hedefleyen Cinsel Devrim’dir. Cinsel devrim erkek egemen topluma karşı egemenlik kavramının kendisini sorgulayan bir yaklaşımdır. Her devrim gibi bu devrim de liberter anlayışla tasarlandığında özerk inisiyatiflere dayanır ve bu durumda kadın-erkek ayrımının baskısını esas olarak üzerinde taşıyan kadınlann inisiyatifleri olarak, başka bir deyişle, ideoloji değil, örgütlü bir duyarlılık olarak, feminizm kilit bir rol oynayacaktır. Ama ancak bu durumda.

Kaldı ki hayatın yalnızca bir alanında, örneğin cinsellik alanındaki devrimin diğer alanlardaki otoriter kurumlaşma yıkılmadan olanaksız olduğu, başka bir tür eklemlenmeye ve yozlaşmaya uğradığı 50'lerde Avrupa'da başlayan cinsel devrim hareketiyle, ortaya çıkmıştır. En sonu bu cin sel devrim de makro-mikro bütün otoritelerin yıkılmasını hedefleyen liberter bir toplumsal devrim tasarımının bir parçası olarak kendini algıladığında gerçekten Radikal adını taşımaya layık olacaktır.

Bu bakış açısı dayağa karşı dayanışmayla (liberter bir içerik taşıyan bir slogan) ‘dayağa ceza’ gibi otoriter içerikli sloganların aynı anda atılmasını olanaksız kılar.

Bu tartışmanın kampanyanın bundan sonraki yönelimi için de önemli olduğunu düşünuyorum. Dayağa karşı dayanışma nasıl somutlanacak? Bence artık Kadın Çevresi veya çevreleri yayın-propaganda ve propagandaya yönelik eylemlerin bir adım ötesine geçerek, dayanışmayı hayata geçiren yapıların oluşturulmasına girişmeliler. Nedir bunlar? Dayaktan kurtulmak isteyen kadınların sığınabilecekleri, barınabilecekleri evler, hukuk bürosu, bu kadınlara iş bulmaya çalışan bir gönullüler ekibi, çocuklarını bırakabilecekleri kreş ve bu süreci finanse edebilecek kadınların çalışacağı Çernişevskivari bir atelye (Çernişevski, ‘Nasıl Yapmalı?’ adlı kitabında uzun uzun genç kadınların çalışabilecekleri bir iplik atelyesi tasarımını anlatır) gibi somut toplumsal-ekonomik örgütlenmelerden oluşan bir kompleks.

Hiçbir feministin böyle bir şeye hayır diyecegini sanmıyorum. Ancak örneğin eşitlikçiler bütün bunları devletin yapması gerektigi, yapılacak olanın devletten bunu talep etmek olduğunu düşünuyorlar. Devletten herhangi bir şey istemenin ne anlama geldiğini hayal etmek yeter. Örneğin böyle bir devlet dayakevinin başına önce bir müdür getirilir. Yurda giriş çıkış saatleri kontrol edilir. Atelyede çok az para karşılığı çalıştırılır (devlet atelyelerine en güzel örnek cezaevlerindekilerdir) vs..Yani bir hapishaneden -aileden- kaçan kadın başka bir hapishaneye kapatılır.

Radikal feministler bunu sezdikleri için böyle bir dayakevi için devletten sadece polis koruması istiyorlar. Gerçekten de kızgın bir koca veya babanın saatli bomba gibi bir şey olduğunu kabul etmek gerekir. Amacım bağcı dövmek olsaydı, dayağa kendileri ceza vermeye kaikanlar, bu işin üstesinden de nasılsa gelirler deyip alay eder, geçerdim. İşte ideolojik yaklaşımı terkedip, kendini liberter devrimin bir parçası olarak görmenin önemi burada ortaya çıkıyor. Bu ‘dayanışmaya’ devleti bulaştırmamanın tek yolu, aralarında kuşkusuz erkekler de bulunan ‘özgürlükçüleri’ de dayanışmanın kapsamı içine almaktır. Bu dayanışmada liberter erkeklerden destek istemekten gocunan ideolojik yaklaşım, devletten yardım istemekten kaçınmaz. Oysa polis oraya salt korumaya gelmez, asıl olarak denetlemeye

gelir. Örneğin baba baskısından kaçan 17 yaşındakı bir kızı yaşı tutmadığı gerekçesiyle, eti senin, kemiği benim diyerek, babasına teslim eder. İşte bir duyarlılığın yerine bir ideolojıyi geçirirsen böyle bloke olursun.

Yazıyı bitirirken, kadın mitinginde kullanılan dayağa ceza pankartından ceza sozcüğünün üstüne bir çarpı işareti koyup, dayanışma pankartlarını çoğaltmalarını öneriyorum.

Feminizm?
Kemal Demir

Kadınlar ‘dayağa karşı' yürüdükten, 1000 kişiyi biraraya getirdikten, pencerelerden alkış ve tezahürat aldıktan sonra, görünen o oldu ki, Türkiye'de feminizmin geleceği var.

Evet ‘Mayıs’ dergisi bile 'kadınların kurtuluşu bizim yolumuzdan geçer’ minvalinde de olsa feminizm üzerine yazı yazıyorsa. Türkiye'de feminizmin geleceği vardır.

Kısa bır süredir Türkiye'de alışılmadık olaylar oluyor. Kadınlar yürüyor, ‘Feminist’ diye bir dergi çıkıyor, eşcinseller açlık grevi yapıyor birileri de gidip kaplumbağalara ‘sahip çıkıyor’. Ardından her kesimden insanlar (yani akım ve hareketler) bu yaratılan şeylere 'sahip çıkmaya’ başlıyorlar. Doğu Perinçek bile kadınlardan, ‘çevrecilerden’ yana.

Ben bu yazıda aralarındaki bir dolayımlı ortaklık nedeniyle, özelde feminizmden ve genelde de feminizm, liberter hareket ilişkisinden söz etmek istiyorum. Ufku en dar sosyalist ‘Mayıs’: ‘Kadın örgütlenmeleri dünyaya böyle bir öncü gücün gözüyle bakabildikleri, mücadelelerini nihai amaca kanalize edebildikten zaman kadın-erkek eşitliğini sağlamada önemli adımlar atmış olurlar’ derken, ufku en geniş sosyalist ‘Zemin’ de ‘Sorun onları (feministler, eşcinseller, çevreciler) kapsamak, massetmek değil, tek bir hedef doğrultusunda ikna ederek yönlendirebilrnektir’ diye yazıyor. Feminizmi bir yandan recm ve benzeri ‘ıslah’ yöntemleri beklerken, diğer bir yandan ‘at gözüyle bakmak’ ya da en azından yöntendirilmek bekliyor. Ben de sosyalist olsam feminizmi yönlendirdikten sonra, bir de illaki mass edeceğim diye tutturmazdım! Kısacası bütün bu tür hareketler karşısında

aynı indirgemeci mantık çalışıyor ve buyuruyor: ‘Feminizm yok, Sosyalizm var’, ‘Ekoloji hareketi yok, Sosyalizm var.’ İlla ki biri de birine önder olacak. Şimdi ben de kalkıp, ‘Feminizm yok, liberterizm! (ne demekse bu haliyle) var’ demeyeceğirn. Hiç bir liberterin de bunu diyebileceği kanısında değilim.

Ama neden? Tartışmaya çalışacağım sorun da bu zaten. Ekolojiden park alanı açma çevreciliğini, feminizmden kadınların da milletvekili, müdür vb. olma isteğini anlamıyorsak eğer, ortak olan çok önemli bir nokta vardır.

Evrensel Hareketler

‘Kara’da daha önce bir yazımda liberter hareket tarihsel değil, evrensel bir harekettir diye yazmıştım. Bu, liberter hareket, otoritenin tarihsel dönemlerle ve görüngülerle sınırlı biçimlerine, sadece bunlara karşıdır anlamına gelmiyor. Bu, liberter hareket yöneten-yönetilen, sömüren-sömürülen ilişkilerine herhangi bir tarihsel dönemde karşıdır anlamına gelir.

Kanımca radikal bir feminist hareket de böyledir, Türkiye'de hepimiz biliriz, erkek otoritesi ne zaman gündeme gelse, ‘özeleştiri’nin temel belirlemesi: ‘erkeklerimizde feodal kalıntıtar var’ olmuştur. Erkek egemenliği ‘feodal toplum’a ya da belirli bir tarihsel döneme özgü degildir. Yaşlılar ve savaşçılar otoriteyi kurumsallaştırmaya giriştikleri günden beri, ‘erk’, ‘erkek’ kavramının oluşturulmasıyla at başı gelişti. Tarihi biz yazmadık, yazabildiğimiz dönemleri de çok dolayımlı ve çarpıtılmış oldu. Ne İiberter ve ne de feminist hareketler tarihsel bir temel üzerinde durabilirler, onların temeli ancak moral ve estetik olur kanısındayım. Bu bakımdan, örneğin ‘Feminist’ dergisinın 1. sayısındaki ‘Feminizmin Adı’ başlıklı yazıdaki ‘Sosyalist ülkelerde de kadınlar belli kazanımlara rağmen, ezilmeye devarn ediyorlar’ türünden bir cümleyi yadırgamamak elimde değil. Çünkü radikal bir feminizmin tarihsel bir çözüm peşinde olduğunu düşünmüyorum. Bu ‘belli kazanımları’ merak ediyorum. Yoksa bu cümlenin yazarı bildik ‘Cumhuriyet Türkiyesi'nin Türk kadınına getirdiklerini’ de belli kazanımlar olarak görmek zorunda kalabilir. Tam da bu noktada söylenebilecek ya da olumlanabilecek 'pozitif tarihsel belirlemeler’ ya da istemler ileri sürülebileceği kanısında değilim. Tarihsel planda radikal feminizm negatif bir söylem oluştururken, onun pozitif söylemi, ancak evrensel planda kurulabilir diye düşunüyorum. Liberterlik

tarihe reddiyedir, ben feminizmin de böyle olduğunu sanıyorum. Bu bağlamda, ‘Dayağa karşı' yürüyüş, bence doğru bir tarihsel istem üzerine oturmuştu.

Liberterlik Kadınları Kurtarabilir mi?
Bu soru ve bu sorunun yanıtı, toplumsal devrim sorununda düğümlenıyor. Ekoloji, Feminizm ve liberterlik antiotoriter hareketlerdir. Ama bu, bir ve aynı hareketlerdir veya birleşmek zorundadırlar anlamına gelmez.

19. yüzyıl liberter düşüncesi ile 20. yüzyıl feminizmi arasındaki bağlantı, 20. yüzyıl liberter düşüncesinin feminizmle kurduğu bağlantıdan daha zayıftır. Tabii bu durumun çok kolay anlaşılır nedenleri var. Ama Bakunin'in 19. yüzyılda yazdığı ‘Patriarkal toplum, devlet iktidarının okuludur’ cümlesi doğru olsa da yeterli değildır.

Günümuzün liberter düşünce ve hareketi, dünyanın bir çok yerinde ekololi, barış ve feminizm hareketleriyle çok yakın ilişkiler içindedir. Ama ‘aynı’ değildir. Neden? Çünkü liberter düşünce ve hareket, perspektifini otoritenin özgün biçimlerine karşı kurmaz, fakat söyleminde yine de devlet, odak noktasını oluşturmaya devam eder. Fakat bu durum, liberter harekete anti-otoriter söylemlerini otoritenin özgün biçimlerinden kalkarak kuran, ekoloji ya da feminizm gibi hareketler üzerinde hiyerarşik bir üstünlük sağlamaz. Biri ya da öbürü önce gelir denemez.

Anti-otoriter hareketler, şu ya da bu soyutlamaların ötesinde toplumsal devrimin değişik vektörlerini oluşturabilirler. Fakat liberter hareket ve düşünceyle bu 'özgün kalkış noktalarına sahip hareketler arasında temel bir farklılık da yatmaktadır.

Otoriter toplumun her yanında hüküm süren ve kendisini soyut toplumsal otoritede ifade eden kısmi otoritelerı yok etmeden ‘makro-otorite’nin ortadan kalkmasından dem vurmak ne kadar içi kof bir tutumsa, kısmı otoritelerden söz ederken, bu kısmi otoritelerin yeniden üretimini sağlayan, onları biraraya getiren ve uyumlarını yansıtan kısacası kısmi otoriteleri bir çerçeve içinde birleştiren 'makrootorite’den söz etmemek ve ona karşı bir mücadele geliştirmemek de içi kof olacaktır.

Bu bağlamda liberter hareket, kısmi otoritelere karşı mücadele eden bütün kendiliğinden’ (yani hiyerarşik olarak kurumlaşmamış) hareketleri desteklerken, otoriteye karşı toplumsal mücadelenin her türünün yer aldığı bir bileşke alanı olabilmektedir. Bugün dünyanın birçok ülkesinde liberterler feminist hareketlerde ya da ekololi hareketlerinde kendi konumlarından hiçbır taviz vermeden etkinlik göstermektedir ama yine bu bireyler, liberter hareketin bütüncüllüğü içinde yerlerini alabilmektedirler.

Şüphesiz yine liberterler, ‘Dayağa karşı’ bir yürüyüşte erkek ve kadın kategorilerinin toplumsal kategoriler olduğunu bilmesi gereken feministlerin sanki bu ayrım doğalmışçasına bireyler olarak ‘dayağa karşı’ tavırlarını ortaya koymaya gelen 'erkeklerin’ hiyerarşik bir tavırla arkadan ve sessizce yürütülmelerini eleştirirler.

‘Feminist’ dergisinin 2. sayısırıda bir de üstelik bu konuda fazlasıyla talihsiz bir yazı çıktı: ‘Feministler İnsanı Yarattı’. Üstelik bu yazı yine talihsiz bir belirİeme yaparak tezini Marks'a dayandırıyor. Marks liberalizmin ‘insan’ kavramını burjuva ve işçi olarak ortadan yok etmiş. Yok etmiş de ne olmuş. Yok ettiği bir sınıflama yerine yeni bir sınıflama yaratmış. Onun mantıksal sonucu da ‘proleterya diktatörlüğü’. Yoksa Stella Ovadia'da kadın, erkek toplumsal kategorilerinin ortadan kalkmasının ‘tarihsel olarak zorunlu aşaması’ diye, bir ‘kadınlar diktatörlüğü’mü öngörüyor. Hele ‘Feminist’ dergisindeki onca ‘tarihselci’ lafızı bir arada gördükten sonra ‘insan’ ister istemez, böyle ‘kuruntulara’ kapılıyor. Marks ‘insan’ kavramını yoketmenin yollarını da kendince gostermiştir. Stella Ovadia, işçi, kadın, öğrenci gibi veri durumları kendisine temel alırsa, varacağı noktalar bunlar olacaktır. Evet ‘Kadınlar şahanedir’, ama ‘işçiler ne kadar şahane’ ise, ‘ögrenciler ne kadar şahane’ ise, daha fazla değil.'Yakın tarih işçilerin, 'işçi’ kalarak ne kadar 'şahane’ oİabildiklerini gösterdi. 'Kadınlar şahanedir’ gibi pozitif bir ön belirleme ile erkek egemen topluma karşı ne derece mücadele edilebilir?’ ‘İşçiler şahanedır’ diyerek yola çıkan Marksistlerin sermaye egemen topluma karşı yürüttükleri kadar! Feminist bireylerın ‘Kadınlar şahanedir’ demelerini anlıyorum aslında. Çünku birey şahanedir. Türk Marksistlerinin bir kısmı, uzun yollar yürudükten sonra, işçiler şahanedir tarzını terk edip, ‘Marksistler şahanedir’ tarzına vardılar. Feministler de eger 'feministler şahanedir’ demek istiyorlarsa, söyleyebileceğim bir şey yok. Ama pek de şahane olmadığını

düşündüğüm kadınlar adına fazla iddialı bir sav bu. Ama ‘Feminist’, çeşitliliklere sahip, feminist bireylerin çıkardığı bir dergi olarak bu belirlemelere ne kadar katılıyor onu bilemem. Ben Ayşe Düzkan'ın bir karikatüründen kalkarak, bütün ‘Kara’yı, bırakın ‘Kara’yı, erkek egemen topluma karşı mücadele veren birçok ‘kadın’ militanı barındıran liberter hareketi bır çırpıda haşlayıvermesi gibi bir kolaycılığa sapacak değilim (Zemin, sayı 7, sayfa 29). Yoksa ben de tutarım Handan Koç'un ‘müdürlük’ ve 'sahipliğinden'. Yaşadığımız toplum 'masumlar’ toplumu değil ve herkes ‘suçlu’dur. Bireyleri ve hareketleri bu tür kolaycılıkla karalayıp (aklamak yani) ‘suçlu’ ilan etmek, her zaman mümkündür. Yeter ki bu yapılmak istensin, Ayşe Düzkan gibi düz kafalılar, böyle bir kolaycılıktan hareket edip bir de bu ‘eleştirilerini’ ‘kadınlara şahane ufuklar açan’ bir geleneğin dergisinde yayınlayarak, ‘Kara’ya göndermeyi akıllarına bile getirmeden ucuz militanlık tavrı içindeler.

Liberter düşünce işçi-burjuva, erkek-kadın, öğrenciöğretmen vb. toplumsal kategorilerin karşısına, bu ayrımların ortadan kalkmasını isteyerek, çıktığında, liberalizmin 'insan’ kavramıyla çıkmıyor. Benim de ‘ben’ olduğum için, başka birinin kafasında 'erkek’ olarak, ‘erkek’ tahakkümünde bir suç ortağı’ olarak tasarlanmaya tahammülum yok. Üstelik biri bunu ‘beni’ aşağılamanın bir yolu olarak kullanıyorsa, (geriden yürütmek)? Ama çubuk bugüne kadar kadınlar aleyhine büküldü, kadınların kendilerine güven kazanmaları için biraz da karşı yöne bükülmesi gerekli diyorsanız, o zaman da otoriter bir pedagojik tavır içine girmiş olacaksınız gibi geliyor bana.

Fakat, ‘Feminist hareket’ ve özelde ‘Feminist’ dergisi, anti-otoriter tavırlarını sürdürdükleri (ki ‘Feminist’ dergisi, bugün bu olumlu durumdadır) sürece desteklenmesi gereken (bunu içten gelen bir ‘gereklilik’ olarak anlamakta fayda var) hareketlerdir.

Gelelim taa başta sorduğumuz sorunun cevabına: Liberterlik kadınları kurtarabilir mi? Bu soru yanlış bir sorudur. Liberter hareketin kimseyi kurtarmak için bir programı yoktur. Liberter hareket kurtulma yolunda olan bireylerin katılımıyla oluşur. Tüzel bir kişilik değil, özel kişiliklerin matematiksel olmayan toplamıdır.

Fakat sorunun ikinci kısmı da yanlıştır. ‘Kadınlar kurtulabilir mi?’ Kanımca kadınlar ‘kadın’ oldukları sürece kurtulamaz. Aynı erkeklerin ‘erkek’ oldukları sürece kurtulamayacakları gıbi. Sorun dayatılan ‘kadın’ olma konumunu reddetmektir. Başka kadınlarla birlikte erkek egemen topluma karşı mücadele etmek başka bir şeydir, ‘kadın’ olmak başka.

Eşcinsellik Bir Hastalık Değildir!
Tayfun Gönül

Bilimin, özellikle tıp biliminin vurduğu yerden her zaman gül bitmez. Hele bu tokat, psikiyatri departmanından gelmişse tadından yenmez. Bir pro-faşistin trajikomik yönlendiriciliğinde insan kah gülmekten yerlere yatabilir, kah sinirden çatlayacak hale gelip, televizyonu parçalayabilir. Özcan Köknel'inden (sol kanat) Ayhan Songar'ına (sağ kanat) ve Adnan Ziyalar'ına (o da orta kanattan olsa gerek) bütün Türk bilim dünyası, aralarındaki yaklaşım farklarını da titizlikle koruyarak, bir konsensusa vardılar. ‘Eşcinsellik bir hastalıktır ve tedavi edilmelidir. Tedavi edilemiyorsa toplum kendini korumalı ve tedbir alınmalıdır’ (Eyvah gene tedbir alınacak, herhangi bir konuda tedbir alınacağını öğrendiğimde, benim mide ağrılarım başlıyor). Böylece Uğur Dündar halefi bir yaraya daha ‘parmak basıp’ hem başarılı bir gazetecilik örneği verdi hem de programının başında da belirttiği gibi kamuoyuna bilim adamlarınca da desteklenen bir mesaj iletti. Afiyet olsun, darısı politikacılarımızın başına. Onlar da bilimadamları gibi bu onemli memleket meselesinde sağ-sol demeden milli birlik ve beraberlik ruhu içinde biraraya gelip, gerekli yasal düzenlemeler yapmalıdır. Bilim fetvayı verdi hadisene veziri azam sıra sende.

Bilim bildiğimiz anlamıyla sanayi devrimiyle aydınlanma felsefesinin meşru çocuğuysa da rivayet muhtelif. Derler ki, bilimin babası aslında büyüymuş, bilim de kardeşi sanatla birlikte, büyünün gayrımeşru çocuklarıymış, dinler özellikle de hıristiyanlık bir şekilde büyüyü ortadan kaldırınca, yetim kalmasınlar diye bu iki gayrımeşru kardeşi himayesine almış vs. Kısacası, demem şu ki aslında bilimsel gerçek falan diye bir şey yok, nasıl ki, dinsel gerçek, felsefi gerçek diye bir şey yoksa. Birinci tekil şahsı aşan ‘hakikat' diye ortaya konan şeyler, soyutlama yapmayı meslek edinmiş zevatın O ANA ve O MEKANA özgü konsensusundan başka bir şey değil ki, buna da egemen paradigma diyorlar. Ha bu konsensusa karşı

çıkan münafıklar da her zaman var tabii, bunlar da dini, felsefi ve bilimsel gerçeğin tartışma, öğesini oluşturuyor. Adına bilimsel devrim denilen şey de, bilimadamları zümresi içinde bir paradigmanın kendinden öncekinin egemenliğini yıkmasından başka bir şey değil. Bütün bu gevezelikten sonra söylemek istediğim, 19 Haziran akşamı bilimsel gerçek diye insanlara yutturulmak istenen dolma bir paradigmadan başka bir şey değil. Malum biz bize benzeriz, bu paradigma da Türkiye'nin orijinalitesini yansıtıyor.

Bilimin evrensel olduğu varsayılır (günümüzde). Psikiyatride de bilimsel gerçek olarak telaffuz edilen şey, evrensel olarak egemen olan paradigmadır ki, anlaşılan bizim koca psikiyatri profesörlerinin bundan ya haberleri yok ya da var ama dünya ölçeğinde egemen olanı (kuşkusuz bu alanda egemen olma diğer alanlarda da egemen olanlarla esas olarak uyum içindedir, başka bir deyişle, dünya kapitalist sistemine eklemlenmiştir) söylemek bile Türkiye'de rnuhaliflik sayılabileceğinden, paşa gönüllerini zora sokmak istemiyorlar. Efendim gavuristandaki tekstbooklarda (bende var birer tane de isterierse, profesörlerimize gönderebilirim). Eşcinsellik kendi başına bir hastalık değildir, ancak yarattığı sonuçlar açısından psikiyatrinin gündemindedir. Eşcinsellerden bir kısmı egosintonik (kendisıyle barışık)tır ve bunlann sorunları, toplumun onlar üzerinde uyguladığı baskının yarattığı doğrudan gerilimle ilgilidir. Modern psikiyatrimiz bu durumda toplumun ayrıksı olduğu için, bu insanlar üzerinde baskı kurmasıyla en azından ilgilenmez (aslında normal bulur ve onaylar) ve bu kişilere başka alanlarda bir yer sağlayarak, kendilerini topluma kabul ettirmelerini önerir. Kendisiyle çatışan ikinci gruptaysa -ki bunlar sayıca eşcinsellerin azınlığını teşkil ederler- bir yandan ruhsal çatışmaları gidermeye çalışırken, diğer yandan da, kişi isterse, davranışçı metodlarla eşcinsel eğilimleri bastırma yoluna giderler. Ünlü bir örnek, Saffet Murat Tura'nın Yeni Gündem Dergisi'nde açıkladığı gibi, kişi eşcinsel fanteziler kurduğu anda, ona elektrik akımı verilmesidir. Modern psikiyatrimız bu çatışmanın da kaynağını bilir, bilir ama domuzluğuna unutur. Kişinin dürtüleriyle süperego denilen içselleştirilmiş otorite başka bir deyişle, içimizdeki toplumdur sebep. Modern psikiyatrimiz harika yöntemleriyle ‘ben’i uyumlu kılmaya çalışır. (Hem kendisiyle hem toplumla). Bütün amaç, kişinin verimini maksimalize etmektir. Malum
insan da kıymetli bir üretim aracıdır.

Gelelim bizim orijinal psikiyatrimize. Yahu bunlar ortaçağın kapatma yaklaşımını savunuyorlar be! Bir, eşcinsellik bir hastalıktır. Neden? Çünkü normal değildir. Pes doğrusu, tezin kanıtı gene kendisi, Tanrı vardır çünkü dünyayı tanrı yaratmıştır gibi bir şey. Sayın profesörler böylesi önerrnelere totoloji, totolojik önermelerden oluşmuş tezlere de bilim değil safsata derler. Değeri de kendi kadardır. İki, eşcinsellik bulaşıcı hastalıktır. Toplum nasıl kendini bir tifoya karşı koruyorsa, bu hastalığa karşı [da] korumalıdır. Çüş! Artık söylenebilecek tek şey bu.

Gerek modern ve evrensel, gerekse orijinal Türkiye psikiyatrisinin temel amacı, toplumu korumak. Bizimkinin farkı sırtına doktor önlüğünü geçirdiği halde, elinden kırbacı da bırakmamış. Modern psikiyatri, 'eşcinselliğin' kendisinin bir hastalık olmadığını kabul ediyor. Kuşkusuz bu kabul ediş, salt bilim adamlarının keskin zekalarına ve hümanist ruhlarına bağlı değil. Kah içeriden. yani psikiyatri kurumunun içinden yapılan eleştiriler, kahsa gay liberation [eşcinsel özgürlüğü - editör] hareketinin mücadelesi ve diğer özgürlük mücadeleleriyle gelişen birey kavramı modern psikiyatride bu paradigmayı egemen kılmıştır. Bir başka faktör de kapitalizmin aykırılıkları evcilleştirme, asimile etme ve kendine eklemedeki olağanüstü yeteneğidir. Kapitalist toplum, kendinden emindir, alt-kültürleri, başat kültürle hiyerarşik bir ilişki kurmak ve kendi gettosunda hapsolmayı göze almak kaydıyla, varlığını sürdürmesine izin veriyor. Bizim egemenlerimiz ise, alt-kültürleri massedebileceğine pek güvenmediginden, bunların ancak yeraltında ve toplum dışında varolabilecekleri tedbirler alıyorlar. Amaç aslında yok etmek, ancak insanların içinde nüve halinde de olsa, özgürlük isteği ve adalet duygusu olduğu sürece Hitler ve Stalin - Stalin Rusyası'nda bırakın hastalık olmayı, eşcinsellik, üç yıla kadar hapis cezası verilen bir suçtu, Nazi Almanya'sında çok sayıda eşcinsel NAZİ partisinin içinde yer almasına rağmen, parti dışındaki açık eşcinseller, kitleler halinde yok edildiler- gibi dört başı mamur diktatörler bile bu amaca ulaşamamışlardır.

Liberterlere gelince... Liberterler eşcinselliği sadece bir hastalık olarak görmemekle kalmazlar. Eşcinseller üzerindeki toplum baskısını da lanetlerler. Toplum ve zaman zaman da devlet baskısına gerekçe hazırlamaktan başka bir işlevi olmayan bilimin ve psikiyatrinin iki yüzlülüğünü teşhir ederler. Özgürlükçü etik açısından eşcinsellik,

heteroseksüellikle eşdeğer bir cinsel seçimdir ve tamamen bireylere ilişkin bir konudur. Liberter devrim gerçekleştiğinde kuşkusuz eşcinseller de var olacak ve özgürce açıkça sevişebileceklerdir. Ancak liberter devrimi bekleyemeyiz. Özgurlükçü etiği bugünden hayata geçirmeye çalışmalıyız. Ne dediniz? O zaman toplumu oluşturan önemli bir öğe olan cinsel ahlak yara alır ve bunun sonucunda toplum giderek yok olur, mu dediniz? Olsun ne çıkar, çok çok Ertürk Yöndem'ler eşliğinde Songar Ziyalar, Köknelleri televizyondan arz-ı endam ederken göremeyız ki bu da kimse için büyük bir kayıp sayılmaz.

Son olarak bu konudaki Marksist ikiyuzlülüğe değinmeden, kendimi alamayacağım. Bilimin iki yüzlülüğünün bilimsel sosyalistlere de yansıması şaşırtıcı değil kuşkusuz. Hiçbir Marksist düşünür de, eşcinselliği bir hastalık veya sapıklık olarak niteleyen bir yazıya rastlamadım. Ama özellikle çeşitli grupların yayın organlarının ‘yoz burjuva ahlağı’ kapsamına eşcinselleri de dahil ettiğini anlamak zor değil. Bunun için sosyalist ülkelerdeki eşcinsellerin ne durumda olduğuna bakmak yeterli. Ayrıca Türkiye'deki yapıların birçoğunda eşcinseller örgüte alınmaz ve anlaşıldığında atılırlar. Yeterince demokratik olanlarında ise nasıl ikinci sınıf (pardon üçüncü sınıf, çünkü ikinci sınıf olanlar kadınlardır) kişiler olarak bıyık altından gülünduğü ortadadır. Türkiye'de eşcinseller, özgurlük mücadelesine başlayınca ve belli bir potansiyelleri olduğu ortaya çıkınca, Marksist ve bilimsel (psikiyatrik) yaklaşımı hiç eleştirmeden eşcinsellere yapılan baskılardan söz etmeye başladılar. Halkın büyük çoğunluğuna da tam ters düşmeden, ihtiyatli bir destek veriyorlar. İşledikleri temaysa hoşgörü. Bundan daha beter bir tutum olamaz. Kim kimi hoşgörüyormuş? Bugün hoşgörü fazla ileri giderlerse, horgörüye dönüşebilir, bireyin özgürlüğünü tartışma konusu yapan bir soylem ister hoşgörsün, ister horgörsün, diktatörcedir.

Azınlıklar üzerindeki baskıya karşı alınan tutum, tayin edicidir. Çünkü bu baskının kendini aşan bir anlamı vardır. İnsanlara bir çağrıdır. Otoriterlere, normale ve topluma teslim olun, yoksa başınıza böyle şeyler gelir. Böylece hayatın her alanında benzer iktidar teknikleri uygulanarak, bireylerin içindeki kıvılcım bir ateşe dönüşmeden engellenmiş olur. İnsan zihninin çağrışımlı çalışma özelliği ve transfer yeteneği bir alandaki soyutlamayı başka bir alana taşır. Eşcinsel olursan başına bunlar gelir, yasalara

uymazsan başına bunlar gelir, babana karşı çıkarsan böyle olur, derslerine çalışmazsan, sınıfta kalırsın, askerde bir üstüne karşı gelirsen, tokadı yersin, resmi ideolojinin dışına çıkar ve bir politik eylemde bulunursan işkence gorürsün, para kazanmazsan aç kalırsın, bu zincir istendiği kadar uzatılır. Hayatın en az bir alanında ‘azınlık’ olmayan bir birey yoktur. Azınlıklara yapılan bir baskı aslında 'birey’ kavramının mezarını kazmaktır. Bu baskıya ses çıkarmayan bir kişi kendi köleliğine de imza atmış olur.

Eşcinsellere de birkaç önerim olacak. Onca yazar, sanatçı, entelektüel eşcinsel gizlenerek yaşarken, yani solucan olmayı seçmişken sizler öne çıktınız. Bu onurlu davranışınızı yürekten kutluyorum. Aranızdan veya dışınızdan size önderlik taslayıp sizin adınıza toplumdan hoşgörü talep edebilirler. Bunun sağlayacağı geçici rahatlığa, en azından fiziki baskının azalmasına aldanmayın. Size iş vermeyerek zorunlu olarak fuhuşa iten (burada işi olumlamıyorum, zorunluluğu olumsuzluyorum). Yoksa fuhuş da diğer işler kadar ‘saygın’ yani berbat bir meslektir. Bu mesleği seçenlere bir sözüm yok, yaptıkları iş ‘doktorluk’ ya da ‘mühendislikten’ daha kötü değildir. Hele hele çeşitli tür 'yöneticiliklerden’ çok daha saygı değerdir. Her yerde aşağılayan, size ev vermeyen, karakollarda, zührevi hastalıklar hastanesi de binbir tür hakaret ve baskıyı uygulayan bu toplumu asla HOŞGÖRMEYİN! Hiçbir otoriteye boyun eğmeyin, örgütlenin, ancak ekonomik ve toplumsal dayanışma örgütleri kurun. Kimsenin sizin sırtınızdan politika yapıp meşhur olmasına ve sizin adınıza konuşmasına izin vermeyin. Size yol göstereceğini söyleyenlere kuşkuyla bakın.

Liberterlerin desteğinden emin olabilirsiniz. Siz bir alanda (cinsellik alanında) azınlıksanız -içinizden bazıları diğer alanlarda da azınlık olabilir tabii - ancak biz bugünkü yaşamın bütün alanlarında ‘azınlığız’. Çünkü temel kavramımız birey. Öte yandan biz bütün insanlığız. Bütün insanların içindeki özgürlükçü şeytan tanrılara karşı bizim hesabımıza çalışan bır ajandır. Bir gün tanrıları tümden başımızdan atacağız. Bir başka önemli konuda biz otonom örgütlenme ve doğrudan eylemi savunuruz. Sizi bilinçlendirmek, yol göstermek ve önderlik etmek gibi iddialarımız yok. Öneriler getirmek, iletişim ve karşılıklı dayanışma, liberter geleneğin size bugün önerebileceği şeyler bunlar.

Geleceğe gelince... Tüm otoritelerin olduğu gibi insanları baskı altına alan ailenin, erkek egemenliğinin, cinsiyetçiliğinin ve cinsel ahlağı ortadan kalkmasını savunuyoruz. Kadın ve
erkek toplumsal kimliklerinin ortadan kalktığı bir dünyada yaşamak çok keyifli olurdu herhalde...

Sayı 11
Ekim 1987

Bir Faraziye Olarak Eşitlik
Hatice Ertan

Eşitlik bir faraziyedir. Şimdi bu söze birçok karşı çıkabilir. Ama önce şöyle bir doğaya bakın; güçlü ile güçsüz, akıllıyla aptal, sağlam ile çürük birlikte eşitsizce varolmakta. Bu özellikleriyle bağlantılı farklı etkinliklerde bulunmaktalar. Doğadaki çeşitliliğin yansımasını insanlarda da görmekteyiz; dişiler, erkekler, uzun boylular, kısa boylular, siyahlar, beyazlar, kızılderililer vs. Bütün bunların nesnel olarak yani insan isteminden bağımsız olarak eşit oldukları söylenemez. Sanırım kimse de eşitlikten doğal, nesnelerin kendinde bulunan bir özelliği anlamıyor. Öyleyse eşitlik bizden, istemlerimizden, onları hayata geçirmemizden bağımsız nesnel bir kavram değil. Birbirimizin eşit hakları sahip olduğunu farzedip ona göre davranmamızla gerçekleşebilecek çok öznel bir kavram. Öznelerin algılayışlarına bağlı.

Bugünkü toplum yapısı ve ahlağı içinde bir insanın doğumundan ölümüne dek nerelerde başkalarınca ve kendince eşit algılandığını arıyalım. Bir ‘yuva’ya doğduk; anne/baba/çocuk üçlüsü yani aile. Yeni gelen ferd topluma uyum sağlayacak hale getirilmeli. Eğitim ve genel geçer anlayışlar o'na aktarılır. Her evde iki otorite vardır, anne ve baba. Bu ilişkide eşitlik bulmak mümkün mü? Yanlış anlaşılmasın, çocuğa dünyanın tanıtılmasına karşı değilim. Sadece onun belirli bir amaç doğrultusunda ve seçenekleri sınırlandırılmış olarak yaşamasını istemiyorum. Çocuk burada kendi üzerindeki otoriteyi tanımanın yanısıra otoriteler arasındaki farkı da tanır. Kadın ve erkek arasındaki iktidar çekişmesini. Derken okul, seçim hakkının olmadığı bir durum. Öğretmen-öğrenci ilişkisi; bu, kendi başına etkin ve edilgen iki kutbun bulunduğu bir durumdur. Eğiten ve eğitilen. Sınavlar, notlar, cezalar, ödüller. Öğretmenin yargı ve yaptırım hakkı (!!!) Böyle bir hak varsayılınca ortada eşitlik yoktur. Çünkü bu hak diğer tarafça yani öğrencilerce ona verilmiş olmayıp, hiyerarşik toplum yapısı ve ahlağı tarafından verilmiştir. Peki ya ‘eşitler’, yani öğrenciler arasında durum nasıl; çalışkanlar ve tembeller, yaramazlar ve uslular. Hep aynı biçim

davranmaları beklenir ve zorlanır, çalışkan ve uslu. Burada eşitlik kavramının düzen tarafından nasıl anlaşıldığını görürüz. Eşitlik, eşitlenmek demektir onun için; tıpkı matematikteki gibi. Özgünlükler yoksanır. Resim yapmayı, kırları ve oyuncakları sevmek mazeret değildir. Öğrenciler eşit ise egemen ahlağın çizdiği çerçevede kalmaları ile bağlantılıdır bu. Tembeller ve yaramazlar diğerleriyle eşit sayılmaz. Okul da bitti. Seçme yaşına geldik, ne zaman eşit olacağız merak ediyorum... Çalışma hayatı başlı başına hiyerarşik bir yapıdır. Plancısı, programcısı, ustabaşısı, uygulayıcısı ile bir astlar üsler ilişkisidir. Zaten kimsenin aklına gelmez 'Niye ben şu kocaman masanın arkasındaki adamla eşit değilim' diye sormak. Orada iş vardır ve işin bölüşümü temelindeki örgütlenme eşitlik sorununu ortadan kaldırır. Herkes işini yapar. Burada da tıpkı okuldaki, askerlikteki ve günlük hayatın hemen her yerindeki gibi eşitlenme ile karşı karşıyayız. Kendi durumumuzdakilerle -en özel ve en genel anlamıyla- 'eşit'izdir. Egemen ahlağın ve hukuğun öngördüğü şekilde varolduğumuz sürece. Herhangi bir istemimiz, davranışımız yani özgünlüğümüz, ta kendimiz bu değerlerin dışına çıkarsa, eşitliğimiz ortadan kalkar; kısaca artık diğerlerince eşit algılanmayız. Diyelim ki boş bulduğumuz bir eve yerleşmeyi, askere gitmemeyi, boş bir toprağı ekmeyi, çalışmamayı, kendi kendimizi temsili seçtik. Kısacası kendi kendimizin efendisi olmayı seçtik. Bu aykırılıklarımıze eşitler içinde daha eşit olan birileri dur demeye kalkacaktır. O zaman farkedilecektir ki, bütün bu eşitlik lafları falan yasa koyucuların ve uygulayıcıların karşısında diğerlerinin eşit daha doğrusu aynı olduğu anlamına gelmekte. Ve onlar yani erk varolduğu sürece eşitlik bir yanılsamadan öte geçemez. Ve yine kişi kendini istediği kadar diğerleriyle eşit varsaysın, otoritenin, hiyerarşinin olduğu ve diğerlerinin de onu eşitleri olarak algılamadığı hiçbir ortamda bu faraziye hayata geçirilemeyecektir.

Eşitlik, ancak bütün bireylerin birbirlerini tüm özgünlükleriyle birlikte toplumsal ilişkiler düzleminde eşit farzettikleri ve öyle davrandıkları bir ortamda yanılsama olmaktan çıkar. Bu anlamda eşitlik çeşitli özgünlüklere sahip bireylerin birarada ve otoritesiz yaşamasını sağlayabilecek bir önyargı; herhangi bir hiyerarşi eğilimi karşısıındaki en güçlü dinamiklerden biridir. Bugün ise otoriter ahlağın ve otoritenin yaşadığı bir toplumda bireylerin kendilerini böyle bir önyargıya sahip olmayan otorite savunurlarıyla eşit farzetmeleri mümkün değildir. Çünkü onların böyle bir

ahlakları yoktur ve eşitlik karşılıklı bir kabulle gerçekleşir. Bu da bizim onlarla ilişkiye girme zeminimizin yokluğu demektir. Onlara karşı yapılabilecek tek şey özgür ve eşitlikçi bir toplum için mücadeledir.

Şiirin Şiddeti

I. **M. Kazmacı**

Çağımızın hemen hemen bütün ilişkileri ve insani ‘bilimsellik’ denen büyük yanılsamanın; leş gibi kimya kokan, etleri plastikten, tırnakları çelikten, damarları elektronik bir örgüden olan pençeleri altında analize tabi tutulmaktadır.

Otorite ile bir şekilde işbirliği yapmakta olan ‘bilim adamı’ için, insan bireyi yoktur: Nesne-İnsan vardır. Onun gözünde insan parçalanacak bir nesnedir. Bu durumun erdemli olduğu söylenemez. Bütün bu olumsuz duruma rağmen; ne aklımızdan ne de gönlümüzden vazgeçebiliriz. Aklından ve gönlünden vazgeçemeyen insanlar daha çok şairane bir eylem içindedirler.

Dünyanın hali hazırdaki ilişkileri içinde, herhangi bir ‘bilimsel keşif’, -sanılanın aksine- insanları daha, çok-daha-çok mutsuz etmektedir. Bilimsel bir keşfin veya teknolojik yeni bir makinanın ‘mutlu geleceğimizi hazırladığı’ yolundaki iddia, fazlasıyla aşağılık bir yalandır!..

Oysa şairane bir eylem içindeki insan kendi coşkusundan haz duyar ve bundan dolayı o an özgür ve mutludur. İnsanın coşku, çığlık ve yangınlardan haz duymasının’hastalık’ ile hiçbir ilgisi yoktur. Zaten çoğu zaman ‘suçluluk’ ve ‘hastalık’ aynı durumu ifade eder. Ve her ‘suç’ gibi, bir çok ‘hastalık’ da uydurmadır.

İnsan bireyi son birkaç yüzyıldır ‘bilimselliğin’ tahakümü altına daha çok girmiştir. Bir mesele mi var? Yöntem, ‘bilimsel’ olacak, parçalanış ve sayım da öyle, sonuç da oyle. ‘Bilim’ ve ‘bilimsellik’ birer sihirli değnek. Bu iki kavram modern kültürümüzün bize bahşettiği birer ‘mucize’ sanki.

Meselenin bulunduğu alan toplumsal ya da insani mi? Elbette ki ona da öyle yaklaşılacak ve ‘bilimsel’ bir ‘çözüm’ önerilecek.

‘Bu iki kavram herkes tarafından sorgulanamaz. Onları sorgulasa sorgulasa bilimin otoriteleri sorgular’ denilir gibidir. ‘Gerekli’ görülürlerse ve ‘gereken ölçüde’ tabii! Sözgelimi ‘bir şair, bilimi sorgulayamaz’ denilir bazen de. Ama yine de sorgulamışlardır şairler de. Bunu tarihi hayal ederken hissediyorum. Kendini bilen kişi tarihi bilir. Ama geleceği bilmek şart değildir. Ve birkaç saniye sonra, hatta birkaç saniyeden çok daha kısa bir zaman sonra, zorunlu olarak ne olacak; kimse bilemez, kesinlikle bilemez, asla bilemez. Bunun bilinebileceğini iddia etmek zoru peşin-peşin kabul etmek, kendi varlığını şiir-dışı bir uzaya kendi elleriyle fırlatmaktır. Ki artık kendi elleri değildir o eller.

Bilimin otoritelerine göre bilim ve şiir birbirine hiçbir şekilde karışmamalıdır. Otorite tarafından buna özel bir önem verilir. Onun iddiası şudur: ‘Şiirsel bir ortamda bilim yapılamaz.

Oysa ben rahatlıkla şunu söyleyebilirim: Şiirlerden estetik haz duyan bilim adamları azımsanamayacak kadar çokturlar ve onların haz duymaları yine de otorite ile işbirliği yapmalarını engellemez. Fakat şairlerin çoğu şiir yazmazlar, yaşarlar.

Şairlerin çoğu gözüpek ve çılgındırlar hatta koçyiğit ve sinirli olduklarını rahat rahat söyleyebilirim.

Siyasi-hukuki otorite, şairleri ‘suçlu’ olarak görür. Bilimsel otorite ise onları ‘hasta’ diye tanımlar. Eğitim otoritesi için ise çocuk eğitilmeli ve öğütülmelidir; o ‘potansiyel suçlu’ diye tanımlanmıştır çünkü. Ve bütün otoriteler bilir ki; her insan doğuştan şairdir, yani özgürlükçü, yıkıcı vıe yaratıcı. Bundan dolayı hapishane, hastane ve okul binaları birbirlerine feci benzemektedirler.

Salon şairleri kendilerine pay çıkarmasınlar: Onların şiiri coşkulardan ve yangınlardan yoksundur çünkü. Zira halk şairleri de kendilerine pay çıkarmasınlar: Onlarin şiirlerinde şiddet, estetik bir şekil almamıştır çünkü.

Öfkeden yoksun bir şiir unutulmaya mahkumdur. Şiir unutulmaz olmalıdır. Öfkederı yoksun bir şiir okuyan kişiyi, meydanlardan kovarlar. Oysa şiirin öfkesidir, kalabalığı donduran ve yeniden alevlendiren. Kalabalık genellikle böyle zamanlarda büyülenir.

Bilimin sonuçları, çoğu zaman insanları aptallaştırır. Bilimin insanları büyülediği çok az görülmüştür. Büyülenmek ve aptallaşmak aynı şey değildir.

Şiir bir hatırlatıcıdır. O, akış ve hareketi hatırlatır. O, kalabalığın kanına girmesini becerebilen tek bilgidir. Öfke dolu her şiirsel söz, buzları çözen bir dinamittir. Buzlar çözülünce coşku durdurulamaz. Coşku kendisinin içinde akacağı yatağı yıkılış içinde, yıkılış zamanında görur. Yıkılış şiirin bir sonucudur. Yıkma bilgisine sahip insanlar şairlerdir. Çünkü onlar birer fatihtir; ve kesinlikle devrim, gönüllerin fethi ile başlar.

Hayat nasıl başladı, diye sorulabilir. Nitekim çoktan sorulmuştur bile. Hava dendi, toprak, su, ateş denildi; evet hayat, öyle başladı. Ama hayat diye bir vaziyet yoktur ki, ona kan katmayınca.

Şiir yapıcı değildir; çünkü ‘yapıcı’ günümüzde statünün korunmasına işaret eder. O yıkıcı yaratıcıdır. Yıkılması gerekeni yıkmadan, hiçbir şey yaratamazsınız. Bunun tersi de geçerli: Yaratmaksızın hiçbir şey yıkamazsınız. Bunlara şiirin yasası gözüyle bakabilirsiniz. Şunu da eklemek gerek: Hiçbir yaratım kibar bir üslupla gerçekleşmez. Ve hiçbir yaratım ‘barış sembolü’ de değildir. Yaratımları birer ‘barış sembolü’ gibi görenler sanatsalcılık budalalığı içindedirler: Onlar en bariz kavgaya bile yüzlerini çevirmişlerdir. Onlar kainatın daimi bir kavga üzerinde varolduğunu görebilecekleri gözlere sahip değiller. Zira o kavga gönül gözüyle görülür .

Seç-Seçim-Ad-Aday, Oy-Oymak-Ot-Oto-Otorite, Dev-Deve-Devlet Ya Da Seçimler Üzerine

Can Burak

Yönetilmek isteyenler varoldukça bir parlamentoya kuşkusuz ihtiyaçları olacaktır. Seçimler ise, halkın kimler tarafından yönetileceğini belirleme

sistemidir. Seçenler oldukça da seçimlerin gerçekleşmemesi için bir neden yok.

Bu yazıya da devam etmek benim için anlamsız; ne seçmek-yönetilmek, ne de seçilmek-yönetmek gibi isteklerim yok. Lakin seçimlerin yaklaştığı şu günlerde bir sürü insan bir sürü şey yazıp çizecek. Strateji belirlemeler, asgari müşterekler, flörtler, birleşmeler ve daha nice ince politik hesaplar. Bütün bu oryantal oyunlara katlanacağız, kafamız ütülenecek. Bu yazının devamı da bu türden bir karşı-üteleme.

I- Bunca zamandır parlamento denen aygıt yeryüzünde varlığını sürdürüyor. Bu yasa koyma ve yönetim işlevini üstlenen kurumun, kimlerden oluşacağını seçme işine, halkın kerıdi iradesini dile getirmesi deniliyor. Burası kuşkulu. Milletvekillerine yarım milyon aylık, her polise bir 14'lü, çikita muz, iki günde bir zam v.s. isteyen halk mıydı? Eğer ‘halk’ ise, ‘halk’ olmayan birilerinin de olması sevindirici.

II- Oy kullanan her birey bir tür aşağılık duygusu içindedir. İnsanın kendi yapabileceklerinden vazgeçip, tanımadığı bir vekile kendini temsil ettirmesi nasıl açıklanabilir. İstemlerini dolaysız olarak dile getirememesi için bireyin aciz olduğuna inanması gerekir. Bu acizler sürüsü iradelerini ifade etseler ne olur? Kendine güvenmeyen insanın isteği kaç paralıktır?

III- Oy kullanan her birey bu düzene atfedilen tüm olumsuzlukların suç ortağıdır. Bilmem kaç yüzyıldır gördük ki, hangi yönetim gelirse gelsin ‘yönetim’ olayının işlevi değişmiyor. Silahlanma, ölesiye çalışma, gecekondular, işkence, cezaevleri, fuhuş, insanların sindirilmesi ve daha yüzlerce şey insanca yaşamın engelleri iseler, bunların suçu yalnızca yöneticilere yüklenemez. Onları seçenlere ne demeli?

IV- İktidar kendi insanını yaratır. Bir aday hoşgörülü, iyi niyetli olabilir ya da meclisi kürsü gibi kullanmak isteyebilir. Ne var ki meclis bir kürsü olmadığı gibi, iktidardan dünya farklı gözükür. Binlerce insanın sorumluluğunu almak kolay değildir. Onlar istese de istemese de artık onlar adına karar vermek zorundadır. Güç ondadır artık. Ülkenin ekonomik ve politik ‘gerçek’lerine göre davranmak gerekir. Gerçekler ise acıdır, iktidar

tatlı. Ufak ufak yönetir. Yönetimin iyisi kötüsü olmaz. Reagan'ın Hitler ya da Stalin'den daha kötü yönettiği söylenebilir mi?
Sonuç olarak derdim şu: 1 Kasım 1987'de erken seçime gidiliyor. Ben bir yere gitmiyorum. Yapmak ve söylemek istediklerimi kendim yapmak ve söylemek isterim. Temsil sistemiyle işbaşına gelenlerden hiçbir beklentim yok. Ne aday rıe de seçmen olmak istiyorum. İnsanların istemlerini dile getirebilecekleri bir ortamın, özgürlüğün, parlamentoda değil, tüm kurumların dışında gerçekleşeceğine inanıyorum.

Yine de, para cezası yememek için illaki oy kullanmak istiyorsanız, işte size bir aday: İstanbul'daki hayvanat bahçesinde yaşayan en yaşlı akbaba.

Ha akbaba, ha akbaba !

Kendime Öğrenci Demekten Utanıyorum
Bilgin Saygın
Şu an içinde yaşadığımız dünya, hayatın çeşitli alanlara parçalandığı, ya da daha doğru bir ifadeyle; hayatın bir veya birkaç alana indirgendiği bir dünyadır.

Evet hayat... Öğrencilik hayatı, öğretmenlik hayatı, bir de çocukluk. Bu sonuncuna ‘hayatı’ kelimesi eklenmiyor, çoğu zaman ‘devresi’ deniyor. Neyse, daha sıralanabilir: Askerlik hayatı, aile hayatı, iş hayatı, aşk hayatı... Daha değişik kategoride olanları da var: Özel hayat, genel hayat -bütün bu ayrımlara rağmen nasıl olabiliyorsa, bu ‘genel' !??

Devam edelim: Sanat hayatı, politik hayat, devrimci hayat ve daha ne hayatlar. Başkaları da var: Şehir hayatı, köy hayatı... Bu gidişe DUR demezsek, hayat çok daha fazla bölünmeye devam edecek.

Bütün bu ‘hayatlar’ sorgulanmadan, insan "işte bu benim hayatım, işte bu benim dünyam’ diyemez, ya da demesinin pek bir anlamı yok. Yok, çünkü bu cümledeki ‘hayatım’ veya ‘dünyam’ sözcüklerindeki birinci tekil şahıslık, sadece liberalizmin -bunu liberterlikle kesinlikle karıştırmamak gerekir- bireyliğini içerir: Yani bu bireylikler de, hayatımızı bölme hakkını kendilerinde bulan hayat bölücüleri tarafından bize sunulmuştur. Evet onlar -’her kimse bu onlar’ demiyeceğim, biliriz kimdirler!- hayatın

bölücüleridirler. Ama biz de, hayatımızın bölünmesine izin vermekle, kendi hayatımızla beraber başkalarının da hayatını bölmüyor muyuz?

Otorite öte yandan kendini de çeşitli kategorilerle tanımlıyor: Parlamenter, milletvekili -Vekâlet hakkını kim verdi ona?-, başkan veya büyuk B ile Başkan vb... Öğretmen, müdür, profesör, dekan, vb... Sanatçı, bilim adamı (veya kadını) vb...

Otorite insanların bir kısmını -ki ben de o kısmın içindeyim- öğrenci diye tanımlamış, kodlamış. Hangi yaşta hangi okulda olacağım önceden belirlenmiştir. Neleri, hangi kitapları okuyacağım da öyle. Hangi öğretmenden -aslında oğütmen demek daha doğru olur- ders alacağım da belirlenmiştir. Bu durum da, bir tür köle-efendi ilişkisidir. Kim söylüyor ‘köleci toplum yüzlerce yıl geride kaldı’ diye? Kuşkusuz işçiler bir tür ücretli kölelerdir, lurnpenler de ücretsiz köle yoksul köylüler de köle. Ama ya öğrenciler?

Şunu neden açıkça itiraf etmiyoruz: Yüzlerce yıldır şu iki sınıf var; köleler ve efendiler, ya da başka bir deyimle yönetenler ve yönetilenler. İnsan şu soruyu sık sık kendine sormalıdır: Ben efendi miyim, köle mi?

Efendiler efendiliklerinden utanmazlar, hatta övünürler. Efendi utanmaya başlarsa -ki bu çok az görülebilir bir durumdur- efendiliğini kaybeder, köle ise köle olmanın utancını hissettiğinde özgür bir hayata doğru koşmaya başlar.

Düşünsenize arkadaşlar! Kaçımız matematiği, fiziği ya da tarihi isteyerek öğrendik. Ve şu çocuksu soruyu sormadan edemeyeceğim: Gerçekten öğrendik mi? Özgürlük, şefkat ve dayanışma ahlâkının olmadığı bir ortamda insan bir şey öğrenemez. Ama böyle bir ortamda köle olmanın utancını hissedebilir. Sözgelimi herhangi bir okulda insan, zorla ‘öğrenen' bir köle olmanın utancını hissedebilir.

Arkadaşlar, aramızdan birileri ‘alternatif’ diyor, alternatif istiyor. Ben diyorum ki; tüm bir özgür hayata koşmaktan daha güzel bir alternatif var mı? Elbette ki akademik-demokratik haklar, elbette ki derneklerimiz olmalı.

Elbette ki söz hakkı... Ama yetmiyor, yetmiyor, yetmiyor be guzelim! Daha, daha fazla hayat. Daha, daha fazla özgürlük, daha fazla kavga.

Ama ne acı! Köleliğin tarihini paylaşan bu söz de -kavga- tanımlanmış ve sunulmuş bize. Çoğu zaman salt politik bir anlam taşıyor, bu tanımlama. Hayatı salt politik bir boyuttan ele alarılar, özgür bir hayatın kavgasını da salt politik bir kavgaya indirgiyorlar. Hayır, insan hayvandan ibaret değildir, politik bir hayvandan ibaret hiç değildir.

Akıl Tuzakları
Sabri Bulut
Bütün felsefe, insan aklının kendini insan zihninde ayrışmış olarak tanımlayıp, kendini abartması ve bir takım kuruntulara kapılmasının ürünüdür. Bilim de aynen budur; hatta dinler de...
Aklın tuzakları nelerdir?

Öncelikle herşeyi, bu arada kendi varoluşunu ve kendini de bir bütünlük içinde kavrayabileceklerini zanneder. Bu kavrayış, materyalist olabileceği gibi, idealist de olabilir. Aralarındaki fark, bütün felsefe okultarının arasındaki fark kadar yani bütünlüğü kavrayışlarını oturtmak için seçtikleri 'yanlışlanamaz önermeler' arasındaki fark kadardır. Bütün bu bahsettiklerimizi düşünce sistemleri adı altında özetleyebiliriz aslında. Düşünce sistemlerinin ortak nitelikleri vardır, ki bu nitelikler onları doğrudan eylemin yani özgürlük için atılabilecek her adımın düşmanı kılar. Bu nitelikler bence şudur: Her sistemin üzerine inşa edildikleri temel varsayımlar vardır. Bunları sorgulamak o sistem için sözkonusu değildir. Örneğin, hiçbir tek tanrılı din, tanrının varlığını sorgulayamaz. Sorgularsa sadece totoloji yapmış olur. İslam, allahın varlığını, onun tarafından gönderildiğini söylediği metinlere dayanarak, kanıtlar, Marksizm, gelişimi zıtların mücadelesi olarak varsayar.

Bunu kanıtlamak için gösterdiği tüm deliller, bu temel varsayım sayesinde türetilmiş sınıflamalardır: Sınıf mücadelelerinin, tarihin ilerletici gücü olduğu saptaması gibi. Ya da matematik, sıfırın 'yokluk' olduğunu kanıtlamak isterse, kendileri de önsel varsayım olan diğer rakamlara başvurmak zorunda kalır.

Böyle olunca da hiçbir sistem içinden yıkılamaz. Çünkü bütün sistemler, varsayımları üzerinde işlemsel bir türetme ile bir bütünlük yaratırlar ve herşeyi bu sisteme maledebilirler. Eğer edemezlerse, bu onların teorisyenlerinin yeteneksizliğindendir. Herşey sistemce açıklanabilir, ama açıklayacak birileri de elbette gereklidir. Marksizrnin çağdaş bunalımı başka nedir ki?

Her şeyi açıklayabilir olmaları, sistemlere geçmiş ve gelecek üzerinde kendinden menkul bir tasarruf hakkı yaratır. Bütün sistemlerin bır tarih kuramı olduğu gibi, gelecek konusunda, bireyin ya da daha genel bir ifadeyle, parçanın iradesini çaresiz geçersiz ve suçlu kılan bir saptaması vardır.
Ayrışmış akıl varoluşunun geçiciliğini, tesadüfiliğini ve uçuculuğunu kabul edemez. Onun her zaman tutunmak istediği, sabit ve yerinden kopup onu boşluğa terk etmeyecek sağlam bağlanma noktalarına gereksinmesi vardır. Çünkü akıl, zihinde ayrıştığı andan itibaren yok olmaktan korkar. Belirsizlik, onu yok edecektir. Bu yüzden, belirler, sınıflar, kavramlaştırır, soyutlar. Şeyler özgün varlıklarından kopuk birer soyutlama halinde aklın nesnesi kılığına sokulduklarında saptanmış olurlar. Ama bu halleri ile birer kadavradan başka bir şey olamazlar. Aklın egemenliğindeki her eylem bu yüzden küf kokar. Cansız ya da cansızlaştırıcıdır.

Akıl, kendi nesnelerinden bir teori dünyası inşa edince, teori-pratik ikiliğini de icat etmiş olur. Artık hep, teorilerin pratikle ilgili sorunları çıkar. Uygulanma, örtüşme, birliklerinin yaratılması ve benzeri gibi talihsiz çabalar...

Oysa eyleyen insanda böyle bir ikilem yoktur. İster ve yapar, kısacası yaptığı şeyi seçmiştir. Boyun eğmek de bir seçimdir, isyan etmek de. Zihninde bir düşünme (reflexion) sonucu beliren istek, dış dünyada değişiklik yaratarak, tezahür etmiştir. Sistematiklik düşüncenin değil, aklın karakteridir. Düşünce evrensel bir doğru aramaz. Bu nedenle gerçek (realite), hakkında birden fazla ‘doğruyu’ yanyana barındırabilir. Çünkü gerçek, onun için kendisiyle bağlantılı olandır ve sürekli yeniden kurulan bağlantı değişken ve çok yüzlü bir gerçeklik yaratır. Aslında dönüştürücü eylem, bu bağlantının dönüştürülmesi, dolayısıyla seçilmiş yeni bir

gerçekliğe varılmasıdır. Düşünce sürekli devingendir; kendini sağlam kazıklara bağlamak gereksinmesi yoktur; uçarıdır, kısacası yaratıcıdır.

Öyleyse akıl nasıl olup, insan zihninde ayrışmıştır? Bu sorunun cevabı bence hükmetme ilişkisinin doğuşunda saklıdır. Tahakküm eden mutlak olmak ister. Belki de mutlak olmak isteyen tahakküm etmek zorundadır. Biri ya da öteki... Tek bildiğim, kendini evrenin fatihi ilan eden aklın egemenliğine son verilerek, apoletlerinin sökülmesi gerektiğidir. İnsan zihninin uyumlu varlığı, yaratıcı ve özgürleştirici eylem için ön koşuldur.

Eşitlik Üzerine
Fadime Toprak

Bol bol eşitlikten sözediliyor: Insanlar arası, ırklar arası, cinsler arası ve hatta türler arası eşitlikten.

Nedir eşitlik desek... Matematiksel bir kategori mi? Yoksa somut biçimde mi sözediyoruz eşitlikten?

Matematiksel bir kategori gibi ele alınıyorsa bu kavram ve yerin yedi kat üstünden yere indirilip pratik bir anlam atfedilmeye çalışılıyorsa 'eşitliğe', bir zorlamadan başka neyi ifade edebilir bu çaba? Farklı varoluş biçimlerini, kafamızdaki (ya da o bilinmeyen yerlerdeki) 'idealar' nasıl eşitleyebilirler?

Eşitlik kavramına daha somut olarak bakıldığında da farklı bir yere varılamaz. Kendi özgünlüğü içinde varolan'ı, başka bir özgünlük içinde varolan'la eşitleyemeyiz. Peki bütün bu eşitlik istemleri, söylemleri nedir? Varolana bir değer biçmek ve böylece onu nesneleştirmek değil midir? Varolanların özgünlüklerinden kopartılıp, günün kurlarına göre piyasada değer edinmeleri değil midir? Bütün değerler, ortak bir payda görünümünde olmalarına karşın, 'bütünlüğün' değil, sahte bir 'bir'leştirmenin ifadesidir. 'Bütünlük' içinde varolmaktan, varolanların kendi özgünlükleri ve ancak özgünlükleriyle varoldukları sürece özgür olabileceklerinden, özgürlükleriyle oluşturdukları bir varoluşu anlıyoruz. Oysa 'bir'leşmeye, tek tip olma ve köksüzleşme anlamını yüklüyoruz. Böylesi bir birleşme, eşitlik

içinde bir birleşme olacaktır elbette. Eşitlik, olumlu bir değer olarak belirlendiğinden, ezilenler için, ya da konumları içinde ezildiğine karar verilenler için, eşitlik davası haklı bir dava olarak belirir. Böylece, eşitlik düşüncesinin kendisinde hiyerarşinin yasadığı görülmez.

'İnsan' gibi bir değerden yola çıkarak, 'siyahlarla beyazlar, araplarla avrupalılar, kadınlarla erkekler eşittir' söylemleri, egemen olan değerlere göre yerleştirir insanları. Bir siyahla bir beyaz eşittir deniliyorsa, bu, beyaz olana göre belirlenmiş bir eşitliktir; o anlamda da siyah için aşağılayıcı bir değer kazanmadır. Siyah olanın aşağıda olduğu yargısından yola çıkılarak, siyah yükseltilmiş, beyazın ayarına getirilmiş olur.

Araplar ve Avrupalılar için de sorun aynı: Apayrı dünyalar, kültürler eşitlik terazisinde tartılıyorlar. Örnekleri çoğaltabiliriz. Bir de kadın erkek eşitliğinden sözetmeli.

Kadının erkekle eşit olması, erkeğin sahip olduğu değer 'kadar' kadının da değeri olması; ya da erkek 'canavarının' biraz değer kaybetmesi ve böylece ortak paydalarda eşitlenmeleridir. Ama kadın erkek eşitliği söyleminin, 'kadın ya da erkek olmaktan önce insan olmak gerek' anlayışıyla, onları özgür bir birey olmaktan uzaklara göturüp, kadınlıklanndan, yani insan oluşlarının kökünden kopardığı görülmez. Yine de, bunun kavgasını vermek bile, 'özgür bir insanım' deme hakkı verir kadına ya da erkeğe. Nedir bu özgür insanın değeri? Egemen olanın ölçüsüyle saptanmış bir değer yalnızca. Kişinin cinsiyeti, varoluşunun kökünde ve biçiminde yoksa, 'kadın ya da erkek olmaktan önce insan' (yani 'erkeğe' göre insan) olmak gerekiyorsa, pahalıya malolacak ve malolan bir hesabın peşindeyiz. Kadın olamayan ya da bunu reddeden biri karşısında, erkek de erkek olamıyor çünkü. Tam tersi de öyle: Kadın erkek eşitliği hesabıyla yaşayan bir sürü erkeğin, karşılarındakinin kadın olduğunu farketmemek isteğiyle davrandıklarını gorüyoruz. Kadın da hakikatine göre değil, o değerlere bağlı isteğe göre davranıyor.

Göklerdeki bir 'insan'la uğraşıyoruz. 0 insan ki, hem kadının hem de erkeğin ötesinde bir varlık! Ne uydurma tanrım... Nasıl da gözardı ediyoruz birbirimizi oluşturduğumuzu; karşımızdakinin cinsiyetini de bir anlamda yarattığımızı. Kadının ya da erkeğin karşı cinsten ya da kendi cinsinden

birinin karşısında cinsiyetinin farkına vardığını ve insanın kendini kadın veya erkek olarak sevdiğini.

Varolanlar özgunlüklerinden kopuyorlarsa, hakikatlerinden de kopuyorlardır. İşte orda, ortak değerler ve sahtelik alanındayız. Bu değerler hep aynı kalmıyorlar tabii. İlerlemelerin tarihi, değer ayarlamalarının da tarihidir. Egemen olanın öznelliğine uygun hedefler, her tür etkinliğin, eylemin değerini belirlerler. En değerli olana ulaşmak, onunla eşitlenmek gerektir. Eskiden "sınıf atlamak' denirdi buna (sınıf atlamaya çalışarak belki de); ahlaksal anlamda sınıf atlamak.

Varoluş biçimi herhangi bir nedenle ezildiğinde, varoluşu savunmaktan çok, ondan vazgeçip de kavga ediliyor. Zenciler zenci olmanın inceliğinden (Brel'in bir şarkısında dediği gibi), kadınlar kadınlıklarından oluyor ya da ediyor kendini. Bir Alman şair, 'Köklerimize tutunduğumuz sürece gelişip açabiliriz' diyordu.

Özgürlükçü Bir Etik Yaratalım
Esin Kahraman

Günümüzde toplumlar iş bölümü temelinde örgütlenmiş hiyerarşik yapılardır. Kulenin üst ve alt katlarında bulunan farklı kodlarla tanımlanan sınıflar, tabakalar ve hepsinin tepesinde de siyasal erk-devlet. Bu yapılanış içinde ayrı sınıflar ve tabakaları oluşturan bireylerin birbirleriyle ilişkileri en aza indirilmiş durumdadır. Özellikle yöneten ve yönetilen, durumlarını göz önüne alarak topluma baktığımızda yönetilenler; bunlar daima çoğunluğu oluşturur; paramparçadırlar.Her sınıf ve tabakanın ayrı bir yaşam alanı vardır. Oturdukları semtlerden alışveriş ettikleri yere, yemek alışkanlıklarından seçtikleri ya da seçmedikleri okullara kadar birbirleriyle karşılaşmaları ise toplumsal sıfatlarının sınırları içinde olur: Öğretmen/öğrenci, hasta/doktor, kadın/erkek, fırıncı/müşteri vb. Fakat bütün bunlara rağmen çok benzer şeyler yaşmaktalar. İhtiyaçlarını satın alırlar, çalışmaya mahkumdurlar, seçenekleri sınırlıdır ve seçimlerde oy kullanırlar. Bunun dışında çocuklarını sevip kaygılanırlar, aşık olurlar, hastalanırlar, soğukta üşürler vb. Ve bütün hoşnutsuzluklarının temelinde yönetilmeleri, sömürülmeleri ve özgür iradeleri ile seçemedikleri bir yaşam vardır. Otorite, toplum yapısı, kurumları ve ahlağıyla, bir yandan yaşamlarının tüm

çeşitliliğini bir kodlama içinde eritmeye çalışırken, diğer yandan da onları parçalamakta
sınıflara tabakalara ayırıp içinde eritmeye çalışmaktadır. Bireylerin bir yandan biricik'likleri atomize edilirken, diğer yandan da beraberlikleri engellenmekte dayanışmalarının ve birlikte davranabilmelerinin önüne toplumsal sıfatlarının bölücü karakteri dikilmektedir.

Bu ortamda bireylere değil ama, işçilere, memurlara, öğrencilere, kadınlara ve diğerlerine kalan tek yol spesifik birliklerini örgütlenmelerini oluşturmaktır. Hoşnutsuzluklarını ifade edebilmek ve var olan hukuk ya da egemen ahlak içinde haklarını arayabilmek için onlar da bunu yapmaktadır; sendikalar, öğrenci dernekleri, kadın örgütleri kurmaktalar. Bunlar birer çıkar birliğidir. Kişilerin bir birlerini seçerek oluşturdukları yapılar değildir. Toplumsal hiyerarşinin öngördüğü çıkarlar doğrultusunda ve onun tanımlaması üzerine kurulmuştur. Böylelikle daha en baştan egemen ahlağa prim verilmiştir. İnsanları çıkarlarının ortaklığı biraraya getirir. Benzer yaşam anlayışları birbirlerine olan güvenleri, dayanışma duyguları değil.

Bu otoriter toplum yapısı tarafından saptanmış bir durumun bireylerce de farklı bir şekilde ama, bir kez daha onaylanması kabulüdür. Artık, dayanışma dahi oluşturulsa, bu anlayış ve var oan tanım içine sığdırılmaya çalışılarak bölük pörçük eksik ve başka bir şey olur. Bir işçinin fabrika dışındaki yaşamı ve sorunları ne kadar diğer sendika üyelerini ilgilendirir? Genellikle hiç. Hangi işçi işsiz kaldığında sendikada barınabilir? İşçi olmadığında artık ne olursa olsun ister işsiz, ister işportacı, ister hamal o yapının hiçbir olanağı ona açılamaz. Bu hem bu tür örgütlenmelerin yapısı ve işlevi gereği böyledir, hem de zihniyeti gereği. Peki hangi öğrenci okulu bitirdikten ya da ayrıldıktan sonra öğrenci derneğinin mücadelesine ve öğrencilerin sorunlarına eski ilgiyi gösterir ya da onlar onun ya da bir öğrencinin kalacak yer geçinmek gibi pek çok problemi dernek içinde çözülebilir mi, çözmeye çalışılır mı? Ama hayır o zaten bunları amaçlamamaktadır ki. İşte çıkar birlikleri böyle şeylerdir. Sınırları ve ilişki biçimleri otoriter ahlak ve toplumsal hiyerarşi tarafından saptanmıştır. Sonuçta yönetilenlerin bu bölünmüşlüğü kendilerinin de bunu ‘gerçek’ olarak kabul etmeleri nedeniyle onları karşı karşıya getirir: İşçilerle işsizleri, kadınlarla erkekleri, yerli işçiyle yabancı işçiyi ve hatta Filistin ve İsrail halkını, İrlanda ve İngiltere halkını daha pekçoğunu.

Bu spesifik alanlardaki mücadeleler otoritenin kendıilerine daha geniş bir alanda tanımasını hedef almaktadır. Veya kendilerıne daha fazla hak tanıyan bir başka otoriteyi hedeflemekteler. Biz de varız demek istemekteler; işçiler olarak, öğrenciler olarak, esnaflar olarak. Ama bireyler olarak değil. İşte bu da otoriter ahlağın temelini oluşturmakta. Çünkü ancak toplumun böylesi bir örgütlenişi yönetilmeye uygundur. Şimdi herhangi birimiz kalkıp meclise gitsek ve ‘Beni kimsenin temsil edebileceğine inanmıyorurn. Fikirlerimi kendim söylemek istiyorum desek muhtemelen deli gözüyle bakılır. Ama bunu 50, 100, 500 ya da daha fazla kişi yapsa deli diye de bakılamaz. Başka şeyler yapılır.

Yönetilmeyi reddeden ve özgür iradelerin varolabildiği bir toplum ise ancak kendi özgürlükçü etiğini yaratırsa var olabilir. Bir kılıç ustasıyla kılıçla dövüşülmez. Ve otoritenin tarih boyunca en büyük gücü silahlı adamları değil, insanların ruhuna sızmış olan otoriter ahlağı olmuştur. İnsanlar geçmişte pek çok kez başkaldırdı, hatta otoriteyi parçaladı. Ancak iş bölümü temelinde örgütlenen toplum anlayışına karşı özgün bir mücadele verilmediği her yerde devrimler boğuldu. Yeni yoneticiler, sömürücüler, zorbalar yarattı. Hatta sıcak mücadele içinde doğal olarak ortaya çıkan dayanışmayı da devrim sonralarının muhafazakar zihniyeti yok etti.

Özgürlükçü bir etiğin yaratılması özel bir çaba gerektrir. O, liberter devrim tasarımının olmazsa olmaz unsurudur. Düzen kurumları ve oralardaki yaşamın statikliği, yeknesaklığı içinde onun var olma olanağı yoktur. Ancak, anti-otoriter bir mücadele sürecinde oluşabilir. Antiotoriter mücadele otoritenin var olduğu her yerde kısaca HER YERDE olur. Spesifik alanlar bir yandan da böyle bir mücadelenin başlatılabileceği yerlerdir, ama üzerine kurulabileceği yerler değil. Hiçbir toplumsal sıfat kendi başına anti-otoriter ve devrimci bir karaktere sahip değildir. Özgün örgütlenmeler içinde hiyerarşik ve otoriter tavırlarla mücadele, istemlerde ise özgürlüğü ve doğrudan etkinliği hedefleme bunu yaratabilir.

Öncelikle bunların gönüllü birliklerden oluşmasında ısrar etmeliyiz. Hiç kimse bir mesleki örgüte ya da çıkar birliğine katılmak zorunda olmamalı. Katılımın şekliyse birliği oluşturanlarca saptanmalı, örneğin hiçbir işçi zorunlu aidat ödememeli, hele bugün olduğu gibi işverence ücretten kesilip sendikaya verilen bir para olarak hiç değil. Yine katılım herhangi bir sıfatla

sınırlanmamalı. O bireylerle dayanışma ve ortak davranmak isteyen her birey orada olabilmeli. Açıktır ki, bunlar egemen ahlak ve hukuğun sınırlarını aşan istemlerdir. Bir yandan tanımlı kimliklerle mücadeleyi gerektirdiği gibi diğer yandan da bu sınırların kırılmasına yönelik bir mücadeleyi gerektirmektedir. Yönetilenlerin gönüllü birliği ve dayanışması, otorite için çok farkında olduğu bir tehlikedir. Ve buna asla fırsat vermek istemeyecektir... Diğer yandan da bu örgütlenmelerde otoriter eğilimlere fırsat verilmemeli ve dolayısıyla hiyerarşik, merkeziyetçi tarzlarla mücadele edilmeli. İç işleyişte doğrudan demokrasi mücadelesinde ise doğrudan etkinliğin geliştirildiği yatay çeşitliliğe açık eşitlikçi örgütlenme tarzları oluşturulmalı. Dayanışma askerlik sorunundan barınma sorununa (ki bu evsiz olanların ortak evler yapmaları veya bulmaları gibi olabilir) yasalarla ilgili sorunlardan faşistler ve diğe otoriter tarzlarla mücadeleye aile tartışmalarından çocuklarının bakımına dek geliştirilmeli ve yine dayanışma başka bir boyutta da düşünülüp bu tür birlikler, anti-otoriter, özgürlükçü, liberter, tüm birlikler ve kişiler arasındaki haberleşme ve dayanışma otoriteden icazetli kitle iletişim araçlarına vs. bırakılmamalı. Bunları sağlayacak federatif tarzlar aranmalıdır. Bu özelliklerden birini ya da birkaçını taşıyan örgütlenmelere sendika, öğrenci derneği vb. herhangi bir şey diyebilir miyiz ya da otorite onları böyle kabul eder mi? Evet, ilk soru için biz yaptık oldu diyebiliriz. İkincisi için ise bunu yaptıktan sonra zaten pek de derdimiz değil, çünkü artık kendi silahımızı yaratmışızdır, anti-otoriter kavga içinden doğan özgürlükçü etiğimizi. Mücadele bu noktada özellikle bu noktada gelişen bir yaşamın savunusudur artık, ÖZGÜRLÜK KAVGASINDA ÖZGÜ'RLÜKÇÜ BİR ETİĞE DOĞRU!

Bir Yaklaşım
Ali Merd

Kimdir liberter? Nesli tükenmiş bir kesiş mi, yadsımanın çilesini eyleminde dile getiren bir bilge mi? Yoksa kimi otoriter ideolojilerin kodladığı gibi ‘bir küçük burjuva ütopyacısı’ mı? Kuşkusuz liberter denen nevr-i şahsına münhasır (türü kendine ait) zat bir ÜTOPYACIDIR, ama kimilerinin "tanımladığı" gibi "HAM HAYALCİ’ bir ütopyacı değildir. Üstelik o, GELECEK SENARYOLARINA olan kesin inançlardan dolayı devrimci olmamıştır. Hayır, O, bugüne ilişkin duyduğu öfkeden dolayı devrimci olmayı seçmiştir. Otoriteden tek kelime ile nefret eder; başlıca sloganı

‘KENDİ İSTEMİNDEN BAŞKA YASA TANIMAMAK’tır. Bundan dolayı sınırsız özgürlüğü ister ve isteğini gerçekleştirmek için mücadele eder. Sınırsız özgürlüğü kendi eyleminde gerçekleştirir. Ancak bu tanımlamalar liberter için genellemelere dönüştüğünde anlamsızlaşır. Liberterler, genellemelere pek hoş gözle bekmezler. İSTER ve YAPARLAR. Bu yüzden ‘aydın’ denen yumuşakçalar güruhundan kesin sınırlarla ayrılırlar. Başkaldırının ahlakını taşır ve çilelerini eylemlerinde dile getirirler.

Burada, şu sıkça kullandığımız eylem tanımına açıklık getirmek gerekiyor. Liberterliğin eylem tanımlaması, uçları hayli geniş tutulmuş bir tanımlama; kimi ‘aklı evveller’in anladığı gibi, oraya buraya bomba koyan, şu ya da bu kişiyi öldürmekten orgazmatik ya da şehevi bir zevk duyan sabotaj ‘delisi’ tiplerin eylemini ifade etmiyor. Diğer taraftan canı sıkıldığı için ya da ‘yahu bu hava çok serinledi, biraz ısınalım’ dercesine üstüne benzin döküp kendini yakan bireysel kundakçılık da değil. Bunu söylerken, Vietnam savaşını ya da Diyarbakır cezaevindeki işkenceleri protesto etmek için kendini yakan insanları küçümsemiyorum, ama putlaştırmıyorum da.

Kuşkusuz, Fransa’yı teröre boğan Ravachole bir liberterdi. Bakunin kendine tahripkarlığı ilke edinirken, Tolstoy şiddet karşıtı, Kropotkin ise bu konuda sakınımlı bir tavır içinde olan liberterlerdi. Böylesi farklılaşmış bireylerin birarada olmasından doğan çeşitliliğe yalnızca liberter hareket içinde rastlanabilir. Bunun da nedeni, liberterliğin kesin, sistemli, kuralları genellemeler üzerinde oluşmuş bir düşünceye sahip olmayışıdır.

Bir liberter için, kendi seçimi, yani yaptığı şeyin/davranışın sorumluluğunu üstlenerek gerçekleştirdiği her olay, davranış, eylem olarak tanımlanabilir. Bu eylem tahripkar da olabilir, yaratıcı da. Liberter açısından yıkma ve yapma eylemi arasında bir ayrım yoktur. Eskiye ilişkin olan yıkılmadan yeni yaratılamaz ve bu yüzden devrimci liberterler DEVRİM'i, aynı zamanda en büyük yıkım olarak tanımlarlar. Liberterlik, oraya buraya bomba koyma düşüncesi ya da onulmaz bir karışıklık yani kaos olarak tanıtılır. Oysa bu tanımlamalar bir kere daha baştan kurgusu yanlış yapılmış senaryo gibidir. Çünkü bir liberter, karmaşa ortasında bir düzen, düzen içindeyse bir düzensizlik görür. Yaparken yıkar, yıkarken yapar. Liberterlik daha baştan ‘yaşayan çelişki’ üzerine inşa edilmiştir. Marksistler gibi dört başı mamur ‘sağlam’ bir düşünce sistemi arayanlar için, kaygan bir sabun

gibi her an ayaklarının kayacağı hissini verir. Liberterliğin zemini yaşamdır, bu yüzden devingen ve değişkendir ama tam da bu yönü ona görülmemiş bir çeşitlilik, zenginlik katar. Marksizm, koyduğu sistemle kendi içine kapanık bir bütün olarak giderek daha baskıcı ve tek boyutlu hale gelirken, o açılarak öz insiyatif üzerinde gelişti. Bu nedenle alabildiğine özgür bir düşünce olarak değişen her ana ayak uydurdu. Bunu söylerken, ‘sağlam’ sistematik düşünceler gibi, hava kaçıran her deliğe yama vuran bir restorasyonculuğu kastetmiyorum. Çünkü bu düşünce biçimi değişen her anı o anın içinde ele aldı.

Peki liberterlikte 'sağlam' bir şey yok mu? Var, biri olmadan öbürü var olmayan yapışık ikizler: ÖZGÜRLÜK ve BAŞKALDIRI. Liberterlik, özgürlüğün hükümsüzlük olduğu bir dünyanın özlemi, ‘ezilen dünyanın iç çekişidir.’

Sayı 12
Kasım 1987

İdeal Bir Birey Nasıl Olmalıdır?
Ahmet Arslaner

Evet hiç düşündünüz mü, ideal bir birey nasıl olmalıdır diye? Mutlaka düşünmemişsinizdir. Neyse ben sizin yerinize düşündüm ve bakın ortaya neler çıktı.

- Öncelikle ciddi gazeteler okumalı ve okumaya mizah sayfasından başlamalıdır.

- Ciddi gazetelerin ciddi halde solcu köşe yazarlarını okumaya tahammül edebilecek kadar mezhebi geniş olmamalıdır.

- Gazetenin politika haberlerini mutlaka tuvalete (aç parantez sıçma faslına kapa parantez) saklamalıdır.

- Edebiyattan, müzikten ve felsefeden az buçuk anlasada olur (ille de çok buçuk anlamaları gerekmez)

- Şairlerden Edip Canseveri, müzisyenlerden Bach'ı, Milles Davis ve Mustafa Kandıralı'yı sevmelidir.

- Sevişmekten dinlenmekten, tekrar sevişip tekrar dinlenmekten balıktan ve tekirdağ rakısından zevk almalıdır.

- Sevişirken, kadınsa üstte erkekse altta olmaktan korkmamalıdır.

- Çocukluğunda yaramaz ve haşarı bir velet olarak fişlenmiş olmak ve öğrencilik döneminde en az bir yıl sınıfta kalmış olmalıdır. Hapse girenler ve okuldan atılanlar tercih sebebidir.

- Erkekse komşunun kızını sıkıştırmaya altı yaşından itibaren başlamış olmalı kız ise en geç onbeş yaşında bekaretini yitirmiş olmalıdır.

- Kadınsa dünyanın bütün çekici ve yakışıklı erkekleriyle, erkekse dünyanın bütün çekici ve güzel kadınlarıyla sevişmek istediğini kendine itiraf edebilmelidir.

- Kendine çokça zaman ayırabilmeli ve bu anlarda araya girecek yemek, uyku, dışkılama vs. zorunlu faaliyetleri angarya olarak görebilmeli, gereğinde bunları reddedebilmelidir.

- Kimse ona sensin diyememeli, demeye yeltenenlerin ağzının payını çok istisnai verebilmelidir. Yine de birgün çocuğu olursa (cinsiyeti önemli değil) adını (büyüdüğünde kendisinin değiştirme hakkını rezerve ederek) SENSİN koymalıdır.

- Radyoda yalnız efem dalgasını dinlemeli TV’nin ise kapanış saatini kaçırmamalıdır.
- Programlı bir hayatı hiç sevmediğinden programsız yaşabilmek için uzun uzun programlar —- (tabiiki) yapmamalıdır.

- Sigara içmekten nefret etmeli, pipoyu ise içemediğinden yanındaki birine içirmelidir.

- Uzak şehirlere ve uzak ülkelere seyahat etmekten çok hoşlanmalı ama meteliksiz ve pasaport tahdidli olduğundan buralara ancak rüyasında gidebilmelidir.

- Oyunlardan satrancı ve blöflü piştiyi sevmeli ancak yenilince çok sinirlendiğinden kesinlikle kızma birader oynamamalıdır.

- Sesinin çirkin olduğunu bilse bile kendi kendine şarkı söylemekten vazgeçmeyecek kadar kendini sevmeli, kendisi gibi kendisini sevmeyen başkalarını ise sevmemelidir.

- Her zaman yalnız kalabileceğini bilmeli ama yalnızlığı asla kendisi tercih etmemelidir.

- Mevsimlerden en çok sonbaharı, yazı, ilkbaharı ve kışı sevmeli bunun dışında ise işe gitmelidir.

- Aslında ne şairdir o, ne müzisyen, ne felsefeci hatta devrim yapma gibi bir işi olmadığından devrimci de değildir. Tembelliği, düş kurmayı, bulutlarda gezmeyi sever ama bir oblomovcu da değildir. Aklına estikçe yazar, kırık dökükte olsa müzik yapar (Kimi beste yaptığı bile görülmüştür) nutuk atmaz ama felsefe yapar (Çoğu kendi de farkında olmaz bunun ya. O'nu hemen hemen, her gün yer yerde görebilirsiniz ama o olduğunu dünyada düşünemezsiniz), öyle çok seçkin alışkanlıkları yoktur. Hep ayrı ıyerlere takılmaz. Fakat tüm bunlar bulunulacak mekanlar arasında bir ayrım yapmadğı anlamına gelmez. Tersine hiç ayak basmadığı mekanlar da vardır mesela cami.

- Zaman zaman geyik muhabbetlerine takıldığı da görülmüştür ama henüz geyiklerle herhangi bir akrabalığı tespit edilememiştir.

- Okumayı sevdiğini söyler ama zengin bir kütüphanesi olmadığından emin olabilirsiniz. Ne tür kitaplar okuduğunu gören olmamıştır. Bir süreden beri ‘Das Kapital’ içinde ‘Red Kit’ okuduğu rivayet edilmektedir.

- Adı kararsıza çıkmıştır. Hiç bir konuda kolay kolay karar veremez. Aslında kendi de bilmez. Dayatılan tercihleri benimsemek istemediğinden ve peşin hükümlü biri olmadığındandır böyle irnce eleyip sık dokuması.

- Hükmetmeyi başkalarından kendisi için bir şey istemeyi hiç beceremez. Kendi işini kendi görmeye alışmıştır. Bu yüzden bilmediği bir adresi ararken bilen birine sormak yerine kilometrelerce fazladan yürümeyi göze alacak kadar enayidir.

- Hammasi şiirleri, Hammasi piyesleri, hammasi filmler ve hammasi devrimcileri hiç sevmez hamsi buğulamayı sever.

- Hayatta en nefret ettiği şey öğüt dinlemektir bu yüzden öğüt vermeyecek kadar ince düşüncelidir ve yine de bu yüzden ‘ideal bir birey nasıl

olmalıdır?’ vs. türünden lafızlara karnı toktur. Ayrıca kendisi idealist filan değildir.

NOT: Bu şartlardan herhangi birine haiz olmayan bireyler ideal birey mertebesine ulaşamazlar.
(') Bu yazıda sözü edilen ideal bireyin şahsımla herhangi bir ilgisi olmadığı herhangi bir şekilde tespit edilmiştir. Sevgili kara okuyucularına duyurulur.

::: SON :::